

64124

PLÂNLİ KALKINMA DÖNEMİNDE
(1963-1995)
İLKÖĞRETİM POLİTİKALARINDAKİ GELİŞMELER

Birgöl ÖZDEMİR

ABANT İZZET BAYSAL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM YÖNETİMİ VE PLÂNLAMASI ANA BİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS DERECEİ İÇİN GEREKLİ ÇALIŞMALARI
YERİNE GETİREREK ONAYA SUNULAN TEZ

**T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ**

AĞUSTOS 1997

PLÂNLİ KALKINMA DÖNEMİNDE
(1963-1995)
İLKÖĞRETİM POLİTİKALARINDAKİ GELİŞMELER



Birgöl ÖZDEMİR

AĞUSTOS 1997

Sosyal Bilimler Enstitüsü'nün Onayı

Prof. Dr. HANİ İ. ÜLKER
Sos. Bil. Enst. Md.

(Ünvan ve İsim)

Enstitü Müdürü

Bu tezin Yüksek Lisans derecesinde bir tez olarak gerekli çalışmaları yerine getirdiğini onaylarım.

Prof. Dr. MÜHÜRRET BİLEN

(Ünvan ve İsim)

Bölüm Başkanı

Okuduğumuz bu tezin Yüksek Lisans derecesinde bir tez olarak onaylanması, düşüncemize göre, amaç ve kalite olarak tamamen uygundur.

(Ünvan ve İsim)

Ortak Tez Danışmanı

Yrd. Doç. Dr. Talip Can

(Ünvan ve İsim)

Tez Danışmanı

Jüri Üyeleri

- 1 Prof. Dr. H. Nihat BİLGİN
- 2 Doç. Dr. A. Canan Çetinkanat
- 3 Yrd. Doç. Dr. Talip Can

İmza

Muharrem Bilgen
Talip Can

ABSTRACT

IMPROVEMENTS IN THE PRIMARY EDUCATION POLICIES IN THE PLANNED RECONSTRUCTION PERIOD

(1963-1995)

ÖZDEMİR, Birgül

M.S. Department of Educational Sciences

Supervisor: Asist. Prof. Dr. Talip CAN

July, 1997 X+125 Pages

In this research, the improvement in the primary education policies in the planned reconstruction period, 1963 - 1995 has been investigated.

Survey and descriptive research methods were used in this study, and data related to secondary purposes have been collected.

In the first chapter of the study, problem, aim, significance of the study, limitations, assumptions and definitions were investigated.

In the second chapter literature and the third chapter method

and procedure were investigated.

In the fourth chapter, results and discussion parts were investigated. In the fourth part, results and comments about secondary problems of the research take place and the following questions are answered in respect to the period, 1963 - 1995 : “How are the policies about schooling of children of the age of primary education”, “How are the policies for developing the quality of primary education”, “How are the policies about funding primary education” .

Related policies of governments are determined and the level these policies had been put in to practice is investigated.

According to the results, schooling proportions was found to be shorter than the reconstruction plans objectives. Even today the 100 % ratio of schooling couldn't be reached. Realization of the schooling ratio in the term of 1995 - 1996 is 88.8 %.

Many suggestion to improve the quality of primary education was accepted in the Council of National Education, but they could be put in to operation.

The quality of the teachers couldn't be improved sufficiently.

Funding has been found to be shorter than proposed.

Key Word: Primary Education Policies

ÖZET

PLÂNLİ KALKINMA DÖNEMİNDE (1963-1995) İLKÖĞRETİM POLİTİKALARINDAKİ GELİŞMELER

ÖZDEMİR, Birgül

Yüksek Lisans, Eğitimi Bilimleri Bölümü

Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. Talip Can

Temmuz 1997, X+125 Sayfa

Bu araştırma ile, plânlı kalkınma döneminde ilköğretim politikalarındaki gelişmeler, 1963-1995 dönemini kapsayacak şekilde incelenmiştir.

Araştırmada tarama ve betimleme yöntemleri kullanılmış ve alt amaçlarla ilgili veriler toplanmıştır.

Araştırmanın birinci bölümünde problem, amaç, araştırmanın önemi, sayılılar, araştırmanın sınırlılıkları ve tanımlara yer verilmiştir.

Araştırmanın ikinci bölümünde araştırmayla ilgili literatüre; üçüncü bölümde yöntem kısmına yer verilmiştir.

Dördüncü bölümde ise araştırmanın alt problemlerine ilişkin bulgular ve yorumlar yer almıştır.

Bu bölümde; “ilköğretim çağ nüfusunun okullaşmasına ilişkin politikalar nasıldır?”, “ilköğretimin niteliğinin geliştirilmesine ilişkin politikalar nasıldır?”, “ilkokul öğretmeninin niteliğinin geliştirilmesine ilişkin politikalar nasıldır?” ve “ilköğretim finansmanına ilişkin politikalar nasıldır?” sorularının cevapları 1963-1995 yıllarını kapsayacak şekilde araştırılmıştır.

Araştırmada hükümetlerin konuyla ilgili izlemiş oldukları politikalar saptanmış ve bunların uygulamaya yansımaları değerlendirilmeye çalışılmıştır.

Bulguların sonuçlarına göre özetle;

İlköğretimde okullaşma oranları kalkınma plânları hedeflerinin gerisinde kalmıştır. İlköğretimde yüzde 100'lük okullaşma oranına bugün bile ulaşılamamıştır. 1995-1996 öğretim yılında ilköğretimde okullaşma oranı yüzde 88.8 olarak gerçekleşmiştir. Milli Eğitim Şuraları'nda, ilköğretimin kalitesini artırıcı önerilerin getirilmesine rağmen bunların büyük bir kısmı uygulamaya dönüştürülememiştir.

İlköğretimde öğretmen açığını kapatmak amacıyla çeşitli uygulamalar yapılmış ancak bunlar öğretmenin niteliğini artırıcı düzeyde olamamıştır.

İlköğretime ayrılan ödenekler, teklif edilen ödeneklerin gerisinde kalmış ve yeterli olmamıştır, diyebiliriz.

Anahtar Kelime: İlköğretim Politikaları



Anne ve Babama



TEŞEKKÜR

Sayın danışmanım Yrd. Doç. Dr. Talip CAN'a araştırma boyunca anlayış ve rehberliği için, Sayın Prof. Dr. H.Nihat BİLGİN'e öneri ve tavsiyeleri için en derin teşekkür ve saygılarımı sunarım. Diğer fakülte üyelerine de çalışmalarımındaki desteklerinden dolayı şükran borçluyum.



İÇİNDEKİLER

ABSTRACT	i
ÖZET	iii
İTHAF	vi
TEŞEKKÜR	vii
İÇİNDEKİLER DİZİNİ	viii
TABLolar DİZİNİ	x
BÖLÜM I	
GİRİŞ	1
1. Problem	17
2. Amaç	17
3. Araştırmanın Önemi	17
4. Sayıtlılar	21
5. Sınırlılıklar	21
6. Tanımlar	22
BÖLÜM II	
İLGİLİ ARAŞTIRMALAR	23
BÖLÜM III	
YÖNTEM	31
1. Araştırma Modeli	31
2. Evren ve Örneklem	31
3. Verilerin Toplanması	31

4. Verilerin Çözümü ve Yorumlaması.....	32
---	----

BÖLÜM IV

BULGULAR VE YORUMLAR.....	33
---------------------------	----

1. “İlköğretim Çağ Nüfusunun Okullaşmasına İlişkin Politikalar Nasıldır?” Alt Amacına Yönelik Bulgular ve Yorumlar	40
2. “İlköğretimin Niteliğinin Geliştirilmesine İlişkin Politikalar Nasıldır?” Alt Amacına Yönelik Bulgular ve Yorumlar	63
3. “İlkokul Öğretmeninin Niteliğinin Geliştirilmesine İlişkin Politikalar Nasıldır?” Alt Amacına Yönelik Bulgular ve Yorumlar	82
4. “İlköğretimin Finansmanına İlişkin Politikalar Nasıldır?” Alt Amacına Yönelik Bulgular ve Yorumlar.....	104

SONUÇ VE ÖNERİLER

SONUÇLAR	114
ÖNERİLER.....	118
KAYNAKÇA.....	120

TABLÖLAR

Tablo 1	Birinci Beş Yıllık Kalkınma Plânı'nda İlköğretimde Okullaşma Oranı Hedefleri.....	42
Tablo 2	İkinci Beş Yıllık Kalkınma Plânı'nda İlköğretimde Okullaşma Oranı Hedefleri.....	46
Tablo 3	Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Plânı'nda İlköğretimde Okullaşma Oranı Hedefleri.....	50
Tablo 4	Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Plânı'nda İlköğretimde Okullaşma Oranı Hedefleri.....	54
Tablo 5	Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Plânı'nda İlköğretimde Okullaşma Oranı Hedefleri.....	57
Tablo 6	Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Plânı'nda İlköğretim II. Kademedeki Okullaşma Oranı Hedefleri.....	60
Tablo 7	Birinci Beş Yıllık Kalkınma Plânı'nda İlköğretime Yapılacak Yatırımlar İle İlgili Hedefler	105
Tablo 8	İkinci Beş Yıllık Kalkınma Plânı'nda İlköğretime Yapılacak Yatırımlar İle İlgili Hedefler	106

BÖLÜM I

GİRİŞ

Eğitim, insanın kendisini bütün yönleriyle tanımasını, temel hak ve sorumluluklarını öğrenmesini ve gelecekte hayatını sağlıklı, mutlu ve başarılı biçimde yaşamasını sağlayacak davranışlarla donatılmasını amaçlar. Günümüzde bilim ve teknolojiye meydana gelen değişimler, yenileşmenin nicelik ve niteliğini giderek artırmaktadır. İnsanoğlu her an bu değişimler ve yenileşmelerle karşı karşıyadır. Bundan dolayı insanı geleceğe hazırlama görevini üstlenen eğitim, herkese gelecekte karşılaşacağı durumlarda kullanabileceği ve işine yarayacağı davranışları tahmin edip öğretmekte de sorumluluklar üstlenmiştir (Bilgen, 1994, s.24).

Eğitim, bireye bilgi, beceri kazandırma, bireyin topluma uyumunu sağlama sürecidir. Bir başka tanıma göre eğitim; insan davranışını istenilen yönde değiştirme, ona yeni davranışlar kazandırma eylemidir. J.J. Rousseau; "Bitkiler kültürle, insanlar eğitimle biçimlenir" demiştir. John Dewey ise eğitimi "Yaşantıyı yeniden yapılanma yoluyla değiştirme" olarak tanımlamıştır. Öyleyse temelde eğitimin hammaddesi insandır; amacı iyi davranışlar kazandırmak, bir mesleğin bilgi, beceri ve tekniklerini öğrenmek, onu daha üretken kılmaktır (Adem, 1993, s.57).

Eğitim, istenilen bir yaşama seviyesine ulaşma çabası şeklinde tanımlanan "kalkınma"nın en etkili araçlarından biridir. Ulaşılmak istenen çağdaş seviyenin değęlerini toplumda yerleştirmek, bu hedefe ulaşmaya engel olabilecek davranışları ve değęleri değiğrtmek eğitimle gerçekteşebilir. Ayrıca eğitim, kalkınma için gerekli nitelikte ve sayıda elemanın yetiştirilmesinde de başlıca yoldur. Bunların yanında eğitim, toplumda kişilere kabiliyetlerine göre yetişme imkanı sağlayacak sosyal adalet ve fırsat eşitliği ilkelerini gerçekteştiren, toplumun yaratıcı gücünü ve verimini artıran en etkili araçtır. Eğitim insanlara, doğal ve toplumsal çevrelerini tanımak, bilinçli hareket etmek imkanını veren mutluluk ve refahını artıran bir sosyal hizmet olarak da karşımıza çıkar (MEB., 1993, s.5).

Kalkınma, dünyada bulunan ve uygulanan yeniliklerin meydana getirdiği değiğiklikler olarak ele alındığında bu yenilikleri veya yeni fikirleri uygulamakta başarısız olan ölkeler, kalkınma yarışında geri kalmış ölkeler olarak görölür. Yeni fikirler bulmanın ya da fikirleri bilinçli olarak uygulayabilmenin yolu da eğitimden geçer (Güçlüol, 1989, s.24).

Kalkınma çabasının gerçekteşmesi için gerekli nitelikte ve sayıda elemanların yetiştirilmesi, eğitim çalışmalarındaki başarıya bağlı bulunmaktadır.

Bunların yanında eğitim, toplumun yaratıcı gücünü ve verimini

artıran, toplumda kişilere kabiliyetlerine göre yetişme imkanı sağlayacak, sosyal adalet ve fırsat eşitliği ilkelerini de gerçekleştiren bir araç olarak görülmektedir (Bilhan, 1986, s.221).

Ülkemizde de üzerinde en çok konuşulan, tartışılan ve eleştirilen hususlardan biri de eğitim meselesidir. Eğitimle ilgili olsun veya olmasın bir çok kimse eğitim sistemimizin bozukluğundan, çağdışı olduğundan üretime dönük veya yeterince milli olmadığından bahsetmekte ve kendine göre bir eğitim modeli çizmektedir. Ülkede meydana gelen her türlü sıkıntı ve bunalımın temelinde yatan rahatsızlığın eğitim sisteminden kaynaklandığı, eğitim kurumlarının Türk insanını yetiştirmekte yetersiz kaldığı yaygın bir kanaat haline gelmiştir. Gerçekten de milli eğitim meselesi, Türkiye'nin en önemli ve başta gelen meselesidir (Bilgen, 1986, s.7).

Buraya kadar yapılan açıklamalardan bir ülkenin kalkınmasının o ülkede yaşayan insanların eğitim seviyesiyle doğru orantılı olduğu anlaşılmaktadır. Elbette ki eğitimin temelini de iyi atarsak yapacağımız her çalışma, gideceğimiz her yol ona göre yön alacaktır. Bundan dolayı eğitim politikaları üzerinde önemle durulmalı ve buna da ilköğretimden başlanmalıdır.

Toplumumuzun eğitim ihtiyacını karşılamak maksadıyla Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş amacına uygun olarak eğitim sistemini kalkınmanın temel araçlarından biri olarak kabul eden

Cumhuriyet Hükümetleri'nin çalışmaları sonucunda eğitim sistemimizde, bilgi ve beceri kazandırıcı, çağdaş ve verimi artırıcı, nitelikli insan gücünün yetiştirilmesini engelleyici yönde önemli problemlerin hâlâ mevcut olduğu da bir gerçektir. Bu bakımdan eğitim sistemimizi yeniden gözden geçirmek, çocuklarımızı ve gençlerimizi günün şartlarına uygun yetiştirmek öncelikli görevlerimiz arasında yer almalıdır (Cordan, 1995, s.7). Bundan dolayıdır ki, eğitimimizi çağdaş standartlara ulaştırmak için, çalışmalara eğitim sistemimizin ilk basamağından başlanması gerekmektedir.

Dünya coğrafyasında benzeri olmayan bir özelliğe sahip ülkemizin dünya ile bütünleşmesi dikkate alındığında, siyasi ve ekonomik öneminin gün geçtikçe artmakta olduğu gözlenmektedir. Yaklaşık 65 milyon insanın yaşadığı ve yaklaşık yüzde 2 civarında nüfus artışı ile ülkemiz, komşu ülkeler ve bazı Avrupa ülkeleri içerisinde en çok nüfusa sahip oluşu, bu nüfusun genç bir özellik arz etmesi ve teknolojimizin hızla değişmesi nedeniyle eğitim sistemimizin de sürekli sorgulanmasını ve yeniden düzenlenmesini gündemde tutmaktadır.

Ülkemizin gelişmesi yolunda nüfusun itici güç olması için çocuklarımızın temel eğitim görmesi daha da önem kazanmaktadır.

Bir sistemin kişi ve toplum hayatı üzerindeki önemi göz önüne alındığında; çağdaş dünyayla uyumlu, iyi üretici, iyi tüketen,

yaratıcı ve milli bilinçle donanmış bireylerin yetiştirilmesi zorunlu görülmektedir.

Buna göre; bireylerin hızlı teknolojik gelişmelerle giderek karmaşıklaşan toplum yaşamına ayak uydurabilmeleri için çağdaş bilgi ve becerilerle donatılmaları gerekmektedir. Bu da her bireyin ilköğretimden, elden geldiği kadar uzun süre yararlanması gereğini ortaya koymaktadır (MEB, 1995, s.3-4).

İlköğretim, her yurttaşa yaşamında karşılaştığı ve karşılaşacağı kişisel, toplumsal sorunlarını çözmede; toplumun değerlerine uyum sağlamada; üretken ve tutumlu olmada temel yeterlilikleri, alışkanlıkları kazandıran bir eğitimidir.

Türkiye'nin siyasal, toplumsal, ekonomik, kültürel amaçlarının gerçekleştirilebilmesinde eğitime düşen görevlerin yerine getirilmesi isteniyor ise ilköğretimin ülke düzeyinde yayılması için Anayasa'nın ve diğer yasaların buyruklarının hükümetlerce yerine getirilmesi bir zorunluluktur.

İlköğretimi yaymak için hükümet programlarına konulan parlak sözler; bunları uygulamak için imkan yaratılmadığından, parasal kaynaklar sağlanamadığından yalnızca program tutanaklarının içinde kalmıştır. Siyasal iktidara gelen her parti kendinden öncekilerin çalışmalarını silmeye çalışarak; görmezlikten gelerek, kendine özgü değişik çalışmalar yaparak ilköğretimin yayılmasını daha da çıkmaza sokmuştur (Başaran, 1982, s.13-46).

İlköğretim, bireylerin çevrelerini tanıyabilmeleri, içinde bulundukları toplumun sorunlarını kavrayabilmeleri ve vatandaşlık haklarını kullanabilmeleri için gerekli bilgileri edinmeleri amacı ile dünya devletlerinin anayasalarıyla vatandaşlarına hem bir vazife, hem de hak olarak tanınmış eğitim ve öğretim basamağıdır. İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin 26.maddesi "Herkes eğitim hakkına sahiptir. En azından ilk ve temel seviyede eğitim parasız olacaktır" der.

Eğitim sisteminin toplumdaki üretim sistemi için gerekli nitelikte ve nicelikte insan gücü yetiştirme, yetiştirdiği insan gücünün üretimde kullanılışını izleme ve üretim sisteminde teknoloji gelişmesi için gerekli bilgileri üretme görevleri vardır. Ekonomik, sosyal ve politik teşebbüs olan eğitimi, insanımızı hazırlama işinde yeterince hizmete koşmak zorunluluğundayız. Sosyal bir ihtiyaç olan ilköğretim, tüm toplumların en çok önem verdikleri bir sorundur. Bir çok milletler mecburi eğitim çağını 15 yaşa kadar uzatma olanaklarını yaratmalarına rağmen, ülkemizde hâlâ okulsuz, öğretmensiz köyler ve eğitimden mahrum çocuklar mevcuttur. Bunun yanı sıra, bugün ilkokulu bitiren çocuklarımızın büyük bir çoğunluğu üst okullara devam etmek veya bir meslek sahibi olmak imkanlarından yoksun bulunmaktadır. İnsanları ve toplumu tedirgin eden ve hayatta güçsüz bırakan bu büyük soruna çözüm yolları getirmek için öğrencilere ilgi ve kabiliyetleri doğrultusunda bir öğrenim vermek, bu suretle onların ya üst okullara gitmelerini ya da

Çalışma hayatına atılmalarını sağlamak için ilköğretime yönelik politikaların yeniden gözden geçirilmesi ve geliştirilmesi gerekmektedir (stndağ, 1972, s.1-3).

Çağımızda bilim ve teknolojiye meydana gelen hızlı değişme ve gelişmeler, insanların yaşamlarını bir yandan kolaylaştırırken, diğer yandan da hayata uyumlarını güçleştirmekte; bunun sonucu olarak da lkeler zorunlu ğretim sürelerini uzatmaktadırlar.

Türkiye’de zorunlu ğitim süresinin arttırılması çalışmaları, 1946 yılında toplanan nc Milli ğitim şurası’na kadar dayanmaktadır. Burada sekiz yıllık okullar üzerinde durulmuş, şehir okullarının sekiz yıla çıkarılması teklif edilmiştir (MEB, 1996, s.50).

Planlı kalkınma yıllarından itibaren ülkemizde ilköğretim sorunlarının çözümlenmesine yönelik politikalar geliştirilmeye başlanmıştır. Bunlardan biri, 5.1.1961 tarihinde kabul edilen 222 sayılı “İlköğretim ve ğitim Kanunu” olmuştur. Bununla yarım yüzyıllık bir uygulamayı düzenleyen hükümler yerine yeni hükümler getirilmiştir.

222 sayılı İlköğretim ve ğitim Kanunu, ilköğretimi bir sistem bütünlüğü içinde düzenlemektedir. Kanunla ilköğretim kurumları, okula devam, okulların arsa ve arazi işleri, ilde ilköğretim görevleri, ilkokul yapımı ve donanımı işleri, ilköğretim gelir, gider ve planlama hizmetleri bir bütünlük içinde yer almaktadır (İEK. 222, Md. 52-60-72).

İlköğretimle ilgili olarak bu kanunda yer alan genel hükümler arasında ilköğretimin öğrenim çağında olan kadın-erkek bütün Türk vatandaşları için mecburi ve devlet okullarında parasız olarak yürütüleceği hükmü yer almaktadır (İEK. 222, Md. 1-2).

İlköğretim genel olarak 7-14 yaşlarındaki çocukların eğitimini kapsar. 1924 yılından itibaren ilköğretim 5 yıl olarak tespit edilmiş ve bu eğitim ilkokullarda yapılmıştır. Ancak bazı dönemlerde köy ilkokullarının eğitim süresi normal ilkokulların eğitim süresinden daha az olmuştur. 1973 yılında yürürlüğe giren "Milli Eğitim Temel Kanunu'nda ilköğretim süresi 5 yıldan 8 yıla çıkarılmış adı da "Temel Eğitim" olarak değiştirilmiştir (Cicioğlu, 1985, s.27).

Bu kanuna göre, Temel Eğitim'in amaç ve görevleri, Milli Eğitim'in genel amaçlarına ve temel ilkelerine uygun olarak;

1. Her Türk çocuğuna iyi bir vatandaş olmak için gerekli temel bilgi, beceri, davranış ve alışkanlıkları kazandırmak, onu milli ahlak anlayışına uygun olarak yetiştirmek,

2. Her Türk çocuğunu ilgi, istidat ve kabiliyetleri yönünden yetiştirerek hayata ve üst öğrenime hazırlamaktır (METK, 1739, 1973, Md. 23).

İlköğretim, üst eğitim kademelerine gelecek öğrencilerin yetiştirilmesinde ve ilköğretimden sonra çalışma hayatına katılacak geniş kitlelere bilgi ve maharet kazandırılmasında yetersiz

kalmaktadır. İlkokulları bitirenlerin yüzde 50'si mesleğe yönelmiş, örgün yada yaygın bir eğitimden geçmeden iş hayatına girmekte, ilkokulda öğrendikleri pratik olmayan bilgileri de bir süre sonra kaybetmektedirler. Çalışma hayatında fazla yararlı olmayan bilgilerin verilmesi yanında, kırsal yörelerde ve şehirlerde üretime katılacak fertler için yaygın eğitim olanaklarının da çok sınırlı olduğu, ilköğretime ayrılan kaynakların verimli bir şekilde kullanılamamasına neden olmaktadır (MEB, 1993, s.70).

Anayasamızın 42.maddesinde eğitim, temel insan haklarından biri olarak kabul edilmekte ve bu maddede; "Kimse eğitim ve öğrenim hakkından yoksun bırakılamaz, ilköğretim kız ve erkek bütün vatandaşlar için zorunludur ve devlet okullarında parasızdır" (T.C. Anayasası, 1982, Md. 42) ifadesi bulunmaktadır. Gerçekten tüm yurttaşlar, hakları olan bu en alt düzeydeki eğitim hizmetinden yeterince yararlanabiliyorlar mı? 1995-1996 öğretim yılı ilkokul çağ nüfusunun yüzde 88.8'i okullaştırılabildiği görülmüştür. 6 yaş nüfusun okullaşma oranı köylerde yüzde 63.7'lere kadar düşerken, kentlerde yüzde 100'lere kadar varmaktadır. Böylelikle dengesiz bir okullaşma oranı ortaya çıkmaktadır (Adem, 1995, s.26).

Bir ülkenin sorunlarını çözümülemesi ve kalkınma yarışı içerisinde girmesi için her alanda istikrarlı bir politika izlemesi gerekir. Türkiye ise 1961 Anayasası ile planlı kalkınma politikalarını benimsemiştir. Planlı kalkınma, yasal olarak devlete

bir görev olarak verilmiştir. 1963 yılında Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı ile başlayıp Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nın hazırlanmaya başladığı 1983 yılına kadar kalkınma planlarındaki eğitim sektörünün gelişimine bakıldığında, ilköğretimin tüm çağ nüfusuna yaygınlaştırılmasının "Sosyal Strateji" olarak kabul edildiği görülür (Adem, 1995, s.67). Buna rağmen ilköğretimde istenilen sonuca ve okullaşma oranına varılamamıştır.

İlköğretimdeki sorunların gerçekçi politikalarla ve bunların uygulamalara yansısıyla çözümlenebileceği düşünülmektedir. Sosyolog Werner Sombart "Politika bilimin yaşama uygulanması olmalıdır" (Tütengil, 1978, s.3) demektir. Yani ortaya konan politikaların rasyonel olması ve birçok incelemeden sonra oluşturulması önem taşımaktadır. Bu ilköğretimle ilgili oluşturulan politikalar için de geçerlidir.

İlköğretimle ilgili politikalar, ulusal devlet ve ekonomi politikalarıyla bütünleştirilmemiştir. Planda öngörülen fırsat ve imkan eşitliği sağlanamadığı gibi, bireysel farklılıklar ve kişisel kapasiteler, sosyal ve fiziki şartlar fazlaca hesaba katılmamıştır (Ülker, 1994, s.93).

İlköğretimin yasalara göre gelirle beslenme zorunluluğu, yerel yönetimlerin gelirlerinin azlığı yönünde ilköğretimin ihtiyaçlarının karşılanamaması ayrı bir sorun olarak görülmektedir. Buna bağlı olarak ilkokul binaları zorunlu öğrenim çağındaki çocukların tümünü

alamayacak duruma gelmekte, okullar ikili ğretim yapmakta, ğretim araçları yetersiz kalmaktadır.

Diğ er yandan varolan kaynakların bölgeler, köyler ve kentler arasında dengeli dağılımı yapılmadığından, ilköğretimde eğitim eşitliği de bozulmaktadır (Başaran, 1982, s.212).

Politika mümkün olanı yapma sanatıdır. Gerçekleşmesi mümkün olmayan bir takım hayali projelerle uğraşmak değıildir (Hatinoğlu, 1994, s.57). Bu yüzden istenilen hedefe ulaşılabilmesi için ülkenin ihtiyaçlarına ve imkanlarına göre politikalar oluşturulmalıdır.

Ulusal eğitim politikası “ağdaşlaşma” çabaları ile bütünleştirilmiştir. Eğitim kesimi, belirli  nceliğı olan kesimdir. Bireyin okur-yazar olmasının üretimde verimliliğ in ve kalkınmanın anahtarı olduğı kabul edilmiştir (Adem, 1993, s.59).

Eğitim yetenekleri geliştirdiğı, insanların öğrenmelerine, düşünmelerine, anlamalarına, öğrendiklerini uygulamalarına, analiz etmelerine ve değıerlendirmelerine rehberlik ettiğı ölçüde ağdaş bir değıer taşır. Öğrencilere değıişen dünya ile yarışabilecek davranışlar kazandıran bir eğitim, ancak bu şartlarda ağdaş olabilir (Ayaz, 1993, s.25).

Eğitimin en önemli unsuru öğretmendir. Eğitimin  zelliğ inden dolayı öğretmenin yerini bir başka unsurla değııştirmenin imkanı

yoktur. Toplumların yetişen nesillerini, memleketlerine bağılı, bilgili, becerikli, uyanık kişiler olarak şekillendirebilmek için öğretmenlerin nicel ve nitel yeterliliği ile sosyal statüleri önemli etkenlerdir (Kalaycı, 1986, s.147).

İlköğretim sisteminde öğretmen sorununun nicel yönünün çözülmüş görülmesine karşın, nitel yönü çözülememiştir. İlkokul öğretmenin hizmet öncesi, hizmet içi ve işbaşında eğitimi beklenen düzeye ulaştırılamamıştır (Başaran, 1982, s.212). Ancak gerçekçi ve uygulanabilir politikaların oluşturulmasıyla bu sorunun çözümlenebileceği düşünülmektedir.

Eğitim sistemimizin temel öğelerinden biri olan öğretmenin niteliği, dikkate alınması gereken önemli unsurlardan biridir. Bir eğitim sisteminde okul binası yeterli değilse mevcut binalardaki öğretimi ikili, üçlü yaparak geçici bir süre için ek kapasite yaratmak mümkün olabilir. Ancak öğretmenin niteliği yetersizse bunu hemen gidermek mümkün değildir. Halen hızla değişen teknolojiye karşın, eğitimde öğretmenin yerini hiçbir şey dolduramamaktadır. Bundan dolayı, eğitim sisteminin temel ögesi olan öğretmenin özellikle nitelikçe iyi yetiştirilmesi gerekmektedir. Hem nitelik hem de nicelik yönünden yeterli öğretmen yetiştirilmesinin mutlaka uzun dönemli planlanması zorunlu görülmektedir. İlköğretimde de verilen eğitim ve öğretimin niteliği, bu sistemde görevli öğretmenin niteliği ile doğru orantılıdır (Adem, 1995, s.36).

Eğitim, toplumdaki fonksiyonlarını yetiştirdiği insanlarla yerine getirir. Bir milletin varoluşu ve kaderi yetişen bu insanlara bağlıdır. Bir toplum fertlerini milletine, devletine, tarihine bağlı olarak yetiştirdiği, onlara milli benlik ve şuur aşıladığı, ortak değerlerinde, ideal ve inançlarında kaynaştırdığı ölçüde millet olarak varlığını korur ve yaşatır. Bir toplum, çağdaş milletler düzeyinde, kalkınmasının gerektirdiği kalite ve sayıda yeterli insan gücünü yetiştirdiği ölçüde çağdaşlaşır. Toplumun sosyal, kültürel, ekonomik ve politik yapısını oluşturan, onu millet yapan, onu devlet olarak güçlü kılan bu özellikler, fertlere ancak ve ancak eğitim yoluyla ve onun temel unsuru olan öğretmenler ile kazandırılır. Ulu Önder Atatürk bu gerçeği 60-65 yıl önce aşağıdaki sözleriyle ifade etmiştir.

“Milletimizi gerçek mutluluk ve esenliğe ulaştırmak istiyorsak ve milletimize güvenli ve feyizli bir gelecek bahşeylemek istiyorsak, bizi ölümden kurtaran ve hayata götüren bugünkü yönetim şeklimizin sonsuzluğunu istiyorsak, bir an önce büyük, mükemmel, nurlu ve irfan ordusuna malik olmak zaruretinde bulunduğumuzu inkar edemeyiz “(MEB. 1992, s.171).

Bilindiği gibi, eğitim sistemiyle bu sistemin içinde yer aldığı toplum ve kültür arasında organik bir bağ, sıkı bir ilişki vardır. Bu ilişki ve bağ öylesine fazladır ki, sonuçta eğitime millilik özelliğini kazandırmaktadır. Bu özellik, ilköğretim kurumlarına ve burada görev yapan öğretmenlere büyük görevler yüklemektedir. Bu görevler ise, toplumun varlığının ve gelecekte de var olmasının sebebini teşkil edecek olan milli kültür değerleri ile yoğrulmuş

kişiler yetiştirmektedir. Bu gerçeği, Türk Milli Eğitiminin Genel Amaçları'nda açıkça görmek mümkündür (MEB. 1992, s.471). Bu yüzden Türk Milli Eğitimi'nin amaçlarını gerçekleştirmeye yönelik politikalar üretilmeli ve buna ilköğretimden başlanmalıdır.

Milli Eğitim Temel Kanunu'nda belirtildiği gibi;

Türk Milli Eğitiminin Genel Amacı, Türk Milletinin bütün fertlerini;

1. Atatürk inkılap ve ilkelerine ve Anayasada ifadesini bulan Atatürk Milliyetçiliğine bağlı; Türk Milletinin milli, ahlaki, insani, manevi ve kültürel değerlerini benimseyen, koruyan ve geliştiren; ailesini, vatanını, milletini seven ve daima yüceltmeye çalışan; insan haklarına ve Anayasanın başlangıçtaki temel ilkelere dayanan demokratik, laik ve sosyal bir hukuk devleti olan Türkiye Cumhuriyetine karşı görev ve sorumluluklarını bilen ve bunları davranış haline getirmiş yurttaşlar olarak yetiştirmek;

2. Beden, zihin, ahlak, ruh ve duygu bakımlarından dengeli ve sağlıklı şekilde gelişmiş bir kişiliğe ve karaktere, hür ve bilimsel düşünme gücüne, geniş bir dünya görüşüne sahip, insan haklarına saygılı, kişilik ve teşebbüse değer veren, topluma karşı sorumluluk duyan; yapıcı, yaratıcı ve verimli kişiler olarak yetiştirmek;

3. İlgı, istidat ve kabiliyetlerini geliştirerek gerekli bilgi, beceri, davranışlar ve birlikte iş görme alışkanlığı kazandırmak suretiyle hayata hazırlamak ve onların kendilerini mutlu kılacak ve toplumun mutluluğuna katkıda bulunacak bir meslek sahibi olmalarını sağlamak;

Böylece, bir yandan Türk vatandaşlarının ve Türk toplumunun refah ve mutluluğunu artırmak; öte yandan milli birlik ve bütünlük içinde iktisadi sosyal ve kültürel kalkınmayı desteklemek ve hızlandırmak ve nihayet Türk Milletini çağdaş uygarlığın yapıcı, yaratıcı, seçkin bir ortağı yapmaktır (METK, 1739, 1973, Md.2).

Eğitim sistemimizi Türk Milli Eğitiminin amaçlarına uygun olarak sürdürmek, bu amaçlara inanmış ve gönülden bağlanmış öğretmenler sayesinde mümkün olacaktır. Özellikle ilköğretim kurumlarında görev yapan öğretmenlerin, öğrencilerini bu amaçlara bağlı olarak yetiştirmeleri büyük önem taşımaktadır.

İlköğretim rgtn etkileyen önemli unsurlardan biri de ilköğretime ayrılan finansmandır.

Eğitim sisteminin finansmanı, eğitimin tüm boyutlarını etkileyen ve diğer çalışma alanlarıyla i ie olan bir çabadır. Bu nedenle eğitimin finansmanı, eğitim sektörünün mevcut sorunlarının temel nedenlerinden birisi olduğu gibi, öngörülen hedeflerin gerçekleşme olanaklarını da sınırlayan bir faktördür (MEB. 1996,b.s.401).

Pek çok ülkede ve Türkiye’de eğitimin maliyeti devletten çıkmakta, halk bu maliyete çok az katılmaktadır. Türkiye’de savunmadan sonra en büyük pay eğitime ayrılmaktadır. Ancak eğitime ayrılan bu pay ihtiyaa cevap vermemektedir. Çünkü eğitimin talebi çok, fakat sahip olunan kaynaklar talebe göre yetersizdir (Baloğu, 1990, s.90).

Ülkemizde zorunlu eğitimin 8 yıla çıkarılması için alt yapının hazırlanması amacıyla ilköğretim okullarının yaygınlaştırılmasına önem ve öncelik verilmiştir. 1991-1992 ğretim yılında 2.526 ilköğretim okulunda 1.441.562 ğrenci öğrenim görmekte ve 53.661

öğretmen görev yapmakta iken, 1993-1994 öğretim yılında 4.149 ilköğretim okulunda 2.686.951 öğrenci bulunmakta 98.332 öğretmen görev yapmaktaydı (MEB. 1994, s. 15). 1995-1996 öğretim yılında 51.721 ilköğretim okulunda, 9.547.838 öğrenci öğrenim görmekte ve 298.735 öğretmen görev yapmaktadır. Böylece okul sayısında %88.8 artış sağlanmıştır (MEB. 1996, s.43). Bu sayılar bize kaynaklarımızın yetersiz olmadığını göstermektedir. Fakat hâlâ çoğu yerde okul, öğretmen gibi eksiklikler olduğuna göre, doğru yerde doğru kaynağın kullanılmadığı sorunu karşımıza çıkmaktadır.

Nitelikli işgücünü geliştirerek, ekonomik kalkınmayı destekleme çabasını gerçekleştirecek bir politikanın oluşturulmasıyla eğitimdeki olumsuz şartları ortadan kaldırmak gerekmektedir. Çünkü kalkınmayı sağlayacak, görev ve sorumluluklarının bilincinde olan, nitelikli insanlardır. Bu insanların öncelikle yetiştirileceği eğitim basamağı da ilköğretimdir.

Milli Eğitim Sistemimizin alt sistemlerinden biri olan ve bireyi bir üst eğitim basamağına hazırlama, genel olarak iyi insan, iyi yurttaş ve ekonomik insan olmanın temelini atan ilköğretim alt sisteminde planlı kalkınma dönemlerinde gelişen politikaların eğitim sistemimizi etkileyeceği düşünülmektedir. Bu nedenle Türk Eğitim Sisteminde planlı kalkınma döneminde ilköğretim politikalarında nasıl gelişmelerin olduğunu ortaya koymak bu araştırmanın konusudur.

Problem

Türk Eğitim Sisteminde planlı kalkınma döneminde ilköğretim politikalarında nasıl gelişmeler olmuştur?

Amaç

Bu araştırmanın amacı; planlı kalkınma döneminde görev yapan hükümetlerin izledikleri ilköğretim politikalarındaki gelişmelerin neler olduğunu saptamak, analiz edip yorumlamak ve gerekli hallerde önerilerde bulunmaktır.

Bu amacı gerçekleştirmek için aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır:

1. İlköğretim çağı nüfusunun okullaşmasına ilişkin politikalar nasıldır?
2. İlköğretimin niteliğinin geliştirilmesine ilişkin politikalar nasıldır?
3. İlkokul öğretmeninin niteliğinin geliştirilmesine ilişkin politikalar nasıldır?
4. İlköğretim finansmanına ilişkin politikalar nasıldır?

Araştırmanın Önemi

Bir ülkede yurttaşın sağlıklı olması, geçimini kendi gücü ile sağlaması, ülkenin kalkınmasına katkıda bulunması, toplu

yaşamanın kurallarına, gereklerine uyması isteniyor ise yurttaşın bunları yapabilecek düzeyde eğitilmesi zorunlu olmaktadır. Böyle bir zorunluluğun yerine getirilmesi yurttaşın kendi mutluluğu için gerekli olduğu gibi asıl, ülkenin yaşayabilmesi içinde gereklidir (Başaran, 1982, s.12).

Günümüzde bütün ülkelerin kalkınma yarışı içinde olduğu ve eğitim seviyesinin yüksek oluşunun kalkınmaya önemli etki ettiği görülmektedir. Eğitim seviyesinin yükseltilmesine en önemli katkıyı yapan temel de ilköğretimdir.

Milli Eğitimin temelini ilköğretim teşkil eder. Bireylere demokrasinin gerektirdiği davranışları kazandırmak, hızla gelişen bilim ve teknoloji doğrultusunda toplumun ve bireylerin ihtiyaçlarını karşılamak, millet bilincini oluşturmak ve Atatürk İnkılaplarını yaygınlaştırmak için ilköğretim politikalarının geliştirilmesi gerekmektedir (Kalaycı, 1986, s.147).

İlköğretim, bireylerin temel hak ve ödevlerini öğrenebilmesi, yurttaşlık haklarını kullanabilmesi, görev ve sorumluluklarının bilincinde olması ile ülke kalkınmasına yönelik davranışlar geliştirilmesinde önemli bir görev üstlenmiştir.

İlköğretimde insan; okumayı ve yazmayı, dinlemeyi, düşünmeyi, oturmayı, ders çalışmayı vb. öğrenir. Bunlar öğrenilemezse insanın hayatında amaçlarına ulaşması imkansız hale gelebilir. Hatta insan kendisine bir amaç bile belirleyemeye

bilir. Bu yüzden her bireyin ilköğretimden yararlanması zorunluluğu ortaya çıkmaktadır. Bir Çin atasözünde de, “En uzun seyahatler tek bir adımla başlar” (Rich, 1988, s.38). denmektedir. Yani hangi amaçla olursa olsun bir işe başlanıldığı zaman alınmış olan eğitimin ilk basamağı çok önemlidir. Bundan dolayı ilköğretim politikalarının araştırılmasının gerekli olduğu düşünülmektedir.

İlköğretim daha sonraki öğretim basamaklarına açılan tek kapı olması itibariyle de zihin biçimlenmesinde ve insan kişiliğinin oluşmasında önemli bir rol oynar.

İnsan ve ülke için önemli fonksiyonlara sahip olmasına rağmen, ülkemizde ilköğretimde pek çok sorunlarla karşılaşmaktadır. Bu sorunların gündeme getirilmesi ve tartışılmasıyla soruna çözümler bulunulacağı umulmaktadır. Atatürk'ün ifade ettiği gibi;

“..... Maarifin gayesi, yalnız hükümete memur yetiştirmek değil, daha ziyade memlekete ahlaklı, karakterli, cumhuriyetçi, inkılapçı, müspet atılgan, başladığı işleri başarabilecek kabiliyette, dürüst, muhakemeli, iradeli, hayatta tesadüf edeceği müşkülata galebe çalmağa kudretli, karakter sahibi genç yetiştirmektir” (MEB. 1995, s.XI).

İyi bir insan yetiştirebilmemiz için, eğitim sistemimizi geliştirici politikalar oluşturulmalı ve bu politikalarda ortaya çıkabilecek sorunların çözümlenmesine gidilmelidir. Buna da eğitim sistemimizin en önemli basamağı olan ilköğretimden başlanmalıdır.

Günümüzde hızla gelişen bilim ve teknolojiye paralel olarak, ekonomik, toplumsal ve politik yaşamdaki gelişmeler özellikle eğitim örgütlerinin yapı ve fonksiyonlarını da değişime zorlamaktadır. Bu gelişme ve değişme karşısında birey ve toplumun eğitim sisteminden beklentileri giderek artmakta ve mevcut olan eğitim yönetimleri ve politikaları yetersiz hale gelebilmektedir. Bu güçlükler karşısında eğitim sisteminin bilimsel araştırmalara dayanan gerçekçi politikalarla yönetilmesi zorunluluğu ortaya çıkmaktadır (MEB. 1996, s.1).

Bu nedenden dolayı planlı kalkınma döneminden günümüze kadar gerçekleştirilen ilköğretim politikalarının nasıl geliştiğinin ortaya konulması, günümüz eğitim sorunlarının tartışılmasına kaynaklık etmesi bakımından yararlı görülmektedir.

Türkiye’de eğitim sistemini konu edinen araştırmaların görülmesine rağmen bunların çok azı ilköğretim sistemini dolaylı olarak konu edinmiştir. Bundan dolayı bu araştırma, doğrudan ilköğretim politikalarını konu edinmesi yönünden önem taşımaktadır.

Ayrıca her Türk vatandaşına yasal bir hak olarak tanınan ilköğretimden yararlanma zorunluluğu ilköğretim politikalarının nasıl oluştuğunun bir araştırma konusu olarak ele alınmasını zorunlu kılmaktadır.

Bu araştırmayla aynı zamanda; saptanmış, gelecekte saptanacak olan ilköğretim politikaları üzerinde düşünme, tartışma, yeni araştırma olanakları sağlanacağı umulmaktadır.

Sayıtlılar

Bu araştırmada aşağıdaki sayıtlılardan hareket edilmiştir:

1. İlköğretim, bireylerin kendilerini geliştirebilmelerinde temel eğitim basamağıdır.

2. Devletin ilköğretim politikaları hükümet programlarında açıklanmıştır.

Sınırlılıklar

1. Araştırma planlı kalkınma döneminde görev yapan hükümetlerin, hükümet programlarında yer alan ilköğretim politikalarının incelenmesiyle sınırlıdır.

2. Araştırma ilköğretim çağ nüfusunun okullaşmasına, ilköğretimin niteliğinin geliştirilmesine, ilkokul öğretmeninin niteliğinin geliştirilmesine ve ilköğretimin finansmanına ilişkin politikaların neler olduğunun incelenmesiyle sınırlıdır.

3. Araştırmada özel okullar ve özel eğitim okulları kapsam dışı bırakılmıştır.

4. İlköğretimin finansmanı yatırımlara ayrılan ödeneklerle

sınırlıdır.

Tanımlar

İlköğretim: Kadın erkek bütün Türklerin milli gayelere uygun olarak bedeni, zihni ve ahlaki gelişmelerine ve yetişmelerine hizmet eden temel eğitim ve öğretimdir (İEK, 222, Md. 1).

Eğitim Politikası: Hükümetlerin eğitim ile ilgili izledikleri ilke ve kuralları ifade etmektedir.

Hükümet Programı: Hükümetlerin iş başına geldiklerinde meclise sundukları demokratik hukuk devleti anlayışı içinde, ekonomik, sosyal ve kültürel kalkınmayı planlayarak ferdin, toplumun ve devletin ihtiyacını karşılamayı, refahını sağlamayı amaçlayan çalışma planını ifade etmektedir.

Öğretmen: İlköğretim okullarında görev yapan sınıf öğretmenlerini ifade etmektedir.

Finansman: İlköğretim okullarına ayrılan parasal kaynakları ifade etmektedir.

BÖLÜM II

İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Bu konuyla ilgili olarak yalnızca bir araştırmaya rastlanmıştır. Fakat aşağıda, konuyla ilgili yakın araştırmalara da yer verilmiştir.

Kalaycı (1986), "Cumhuriyet Dönemi (1923-1980) İlköğretim Politikaları" adlı araştırmasında 1923-1980 yılları arasında görev yapan hükümetlerin izledikleri ilköğretim politikalarını incelemiş ve araştırmasının amaçlarını iki noktada toplamıştır.

1- 1923-1980 yılları arasında görev yapan hükümetlerin ilköğretim ilişkin, "eğitim programı, öğretmen yetiştirme, öğrenci, bütçe ve eğitim ortamı" konusunda izledikleri politika ve uygulamaları belirlemek.

2- Bu politika ve uygulamaların nicel yönden yeterliliğini saptamak.

Bu araştırmada sonuç ve öneriler bir arada verilmiş ve bunlar aşağıdaki şekilde sıralanmıştır:

- Cumhuriyetin ilanından günümüze kadar hükümetlerin ilköğretime öğretmen yetiştirme ile ilgili uygulamaları çeşitli değişikliklere uğramıştır.

- Öğretmen yetiştirmede uygulanan programın niteliği ve uygulanış biçimi ve öğrenim süresi önemli etkindir.

- Öğrenci sayısında görülen hızlı artışlar sık sık öğretmen açığının değişik kaynaklardan değişik-yöntemlerle sağlanmasını zorunlu kılmış ve öğretmenliğin toplumdaki statüsünü ve niteliğini de etkilemiştir.

- 1923-1980 döneminde ülkemizde uygulanan öğretmen yetiştirme politikaları, hükümetlerin görüşlerine göre değişikliğe uğramış, bu durum ülkenin değişen koşullarına ve ihtiyaçlarına cevap verecek öğretmen yetiştirme politikasını da olumsuz yönde etkilemiştir. Bu olumsuzlukların giderilmesi için, siyasal etkilerle bozulmayacak bir öğretmen yetiştirme politikasının uygulanması gerekmektedir.

- 1923'ten 1980 yılına kadar bir öğretmene düşen öğrenci sayısı hakkında veriler ortaya konmuştur.

- Bütün çalışmalarda, temel yasalara ve çağdaş bilime ters düşmeyecek eğitim politikaları oluşturmak için siyasi partiler programlarında vaat ettikleri çalışmaları uygulayabilecek kararlar almalıdır.

- Bütün hükümet programlarında ilköğretime verilecek önemden söz edilirken "önem" kelimesinden okullaşma oranının hedeflerine ulaşması için gösterilen çabalar, öğrenci artışına paralel okul ve diğer fiziki ortam ve öğretmenlerin nitel ve nicel yönden yetersizliği kastedilmektedir. Fakat bütün bu faaliyetleri yapabilmek için mali kaynakların yeterli olması gerekmektedir.

- 1923 yılından bugüne kadar Anayasal bir zorunluluk olan ve yasalarla uygulayıcı ve yaptırımları belirlenen zorunlu öğretimde okullaşma oranı her ne kadar hedeflerine ulaşmışsa da, 1986 yılı itibariyle yapılan anket sonuçlarına göre kanun uygulayıcılarının konu ile ilgili kendilerine düşen görev ve sorumlulukları yerine getirmediği ya da getiremedikleri anlaşılmaktadır.

Tural (1987), "Planlı Dönemde Temel Eğitim ve Orta Öğretimin Yeniden Düzenlenmesi ile İlgili Politika ve Uygulamalar" adlı araştırmasında; planlı dönemde temel eğitim ve ortaöğretimin yeniden düzenlenmesiyle ilgili, temel politikaları ve bu politikaların uygulamada ne düzeyde gerçekleştiğini ortaya koymayı amaçlamıştır.

Bu araştırmada aşağıdaki sonuçlara varılmıştır.

- Kalkınma planları ve milli eğitim şuralarında eğitim sisteminin bütünü göz önünde bulundurulmuş, öğretim tür ve düzeyleri birbirleriyle ilişkileri içinde ele alınmıştır. Ancak milli eğitimle ilgili yasa ve yönetmeliklerin hazırlanmasında, plan hedefleri ve şura önerileri göz önüne alınarak, çabuk davranılmamıştır.

- Kalkınma planları hedeflerinin kamu kesimi için emredici, özel kesim için özendirici olmasına karşın bugün hedeflerin büyük bir kısmı uygulamaya konulamamıştır. Politika yapma değil de önerme görevi olan Milli Eğitim Şurası'nın getirdiği öneriler, Milli

Eğitim Bakanı tarafından uygun görülürse uygulamaya konulmaktadır. Milli Eğitim Şurası önerilerinin uygulamaya aktarılmasının bakan onayına bağlı olması nedeniyle, bir yaptırım gücüne sahip olmayan Yedinci, Sekizinci, Dokuzuncu ve Onuncu Milli Eğitim Şuraları önerilerinin büyük bir kısmı uygulamaya dönüştürülememiştir.

- Eğitim politikalarını biçimlendiren kuruluşlar olan DPT ve MEB arasında zaman zaman iletişim kopuklukları olmaktadır. Ülkemizde eğitim politikalarını oluşturmada katkısı sağlanacak kurumlardan birisi olan üniversiteler ve eğitim kurumları arasında, yeterli iletişim kurulamamış, gerekli işbirliği sağlanamamıştır.

- Eğitim sisteminde öğretmen kadar önemli bir boyut olan uzmanlığa yeterince yer verilmemektedir. Bu yüzden MEB; okul, ilçe ve il örgütlerinde uzman çalıştırmaya yanaşmamakta, var olan eğitim uzmanlığı kadrolarını da çoğunlukla uzman olmayan kişilerle doldurmaktadır.

- Türk Eğitim Sisteminin en belirgin sorununun örgüt ve yönetiminde olduğu söylenebilir. Eğitim sistemi çevre sistemlerle ilişkilerinde ve kendi içinde bir bütünlük ve tutarlık sağlayamamıştır.

- Birinci Plan'dan günümüze kadar yaklaşık çeyrek yüzyıllık bir zaman geçmesine karşın Birinci Plan dönemi ile Beşinci Plan dönemi eğitim sisteminin sorunları arasında büyük benzerlikler

bulunmaktadır. Bu sonuç, birinci plandan günümüze kadar eğitim sisteminde istenilen düzeyde yol alınamadığını göstermektedir.

- Kalkınma planları ve milli eğitim şuralarında öngörülmüş olmasına karşın eğitim sisteminde fırsat ve olanak eşitliğini sağlama politikası, sınırlı çabalarla yerine getirilmeye çalışılmıştır. Temel eğitim ve ortaöğretim hizmetlerinin hemen hemen tümü, bugün devlet tarafından finanse edilmektedir.

- Eğitim sisteminin yeniden düzenlenmesine ilişkin politikaların uygulamaya dönüştürülmesinde başlıca araç olan genel bütçe içinde milli eğitim için öngörülen ödenek zamanında ayrılmamış ayrılan miktarlar da yıllara göre oransal olarak sürekli bir düşüş göstermiştir.

Dağlı ve Aktürk (1988); çalışmalarında hükümet programlarını incelemişlerdir.

"Hükümetler ve Programlar" isimli çalışmalarını üç cilt halinde tamamlamışlar ve Cumhuriyet'ten 1988 yılına kadar görev yapmış hükümetlerin programlarını bir kitap halinde sunmuşlardır.

Çalışmalarında hiçbir yorum katmadan sadece hükümet programları verilmiştir.

Bilgen (1986), "İlköğretim Okulu Araştırması" adlı kitabında: Türkiye ölçüsünde uygulama yapan 414 ilköğretim okulunun yönetim boyutunu amaç, yapı ve süreç kavramları çerçevesinde

analiz ederek yorumlamayı ve gelecekteki çalışmalarını yönlendirecek önerilerde bulunmayı amaçlamıştır. Bir başka ifade ile bu çalışmada, ilköğretim okulunu, yönetim açısından analiz ederek bu kurumu çağdaş bir yapı ve davranışa kavuşturacak uygulamalara kuramsal bir çerçeve sağlamak maksadıyla, teorik bir model geliştirmek amaçlanmıştır.

Araştırmada elde edilen sonuçlar aşağıda verilmiştir:

- İlköğretim okulu, öğrencilerin ilgi ve yeteneklerini ortaya çıkarıp geliştirmekte “Orta” ile “Çok” arasında etkilidir.

- İlköğretim okulu; öğrencileri başkaları ile iyi ilişkiler kuran ve işbirliği içinde çalışan vatandaşlar olarak yetiştirmek “Orta” ile “Çok” arasında etkilidir.

- İlköğretim okulu; öğrencileri çevreleri ile etkileşim içinde olan bireylere olarak yetiştirmekte “Orta” ile “Çok” arasında etkilidir.

- İlköğretim okulu; öğrenciler, kişisel ve toplumsal sorunların çözümünde bilimsel ilkeleri uygulayacak şekilde yetiştirmekte “Orta” ile “Çok” arasında etkilidir.

- İlköğretim okulu; öğrencilere sağlıklı yaşama, evde ve okulda güvenlik kurallarına uyma alışkanlığı kazandırmada “Orta” ile “Çok” arasında etkilidir. Öğretmenler, okul yöneticilerine oranla, bu etkinin derecesinin daha az göstermektedir.

- İlköğretim okulu, öğrencilerin, el çalışması ile zihin çalışmasının birleştirerek onların çok yönlü gelişmesini sağlamakta “Çok” etkilidir.

- İlköğretim okulu, öğrencilerin gelecekteki mesleğini seçmesine yardım edecek temel bilgi ve verileri bulmasına ve yorumlamasına, çevresindeki iş alanlarını ve imkanlarını tanımalarına yardım etmekte “Orta” ile “Çok” arasında etkilidir..

- İlköğretim okulu; öğrencilere yaptıkları işlerin maliyetini bulma yeterliliğini geliştirmekte “Orta” ile “Çok” arasında etkilidir.

- İlköğretim okulu; öğrencileri, iyi bir tüketici olarak yetiştirmekte “Orta” ile “Çok” derecede etkilidir.

- İlkokul ile ortaokulun aynı bahçe içinde birleşmesini yöneticiler “Orta” ile “Çok” arasında, öğretmenler “Az” ile “Orta” arasında uygun görmektedir.

- İlköğretim okulu, eğitim-öğretim durumu ile sorunlarının ve çözüm yollarının görüşüldüğü toplantılar “Az” ile “Orta” arasında yapılmaktadır.

- İlköğretim okulunun amaçları ile mevcut olanaklar arasında denge kurmak maksadıyla planlama yapılması “Az” ile “Orta” arasında mümkün olmaktadır.

- İlköğretim okulu yönetici ve öğretmenleri, ilköğretim

okulunda çalışmaktan “Orta” derecede memnundur.

Okulun evre kalkınmasına katkısı, ilgililere ve halka “Az” ile
“Orta” arasında duyurulabilmektedir.



BÖLÜM III

YÖNTEM

Araştırma Modeli:

Araştırmada “tarama” modeli esas alınmıştır. Araştırmanın yürütülmesinde “betimleme” yöntemine yer verilmiştir.

Evren ve Örneklem:

Bu araştırmada politikalar üzerinde çalışılmıştır. Bundan dolayı evren ve örneklem alınmamıştır.

Verilerin Toplanması:

Araştırmadaki veriler, ilgili istatistiklerden yararlanarak ve literatür taranarak toplanmıştır. Veriler aşağıda belirtilen aşamalardan elde edilmiştir:

-1., 2., 3. ve 4. alt problemlere ilişkin verileri toplamak için, Milli Eğitim Bakanlığı Araştırma Plânlama Koordinasyon Kurulu Başkanlığı'na, İlköğretim Genel Müdürlüğü'ne, Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı Kütüphanesi'ne, Devlet Plânlama Teşkilatı'na ve Yüksek Öğretim Dökümantasyon Merkezi'ne gidilmiş ve konuyla ilgili yazılı kaynaklar taranmıştır.

-Ankara Üniversitesi, Gazi Üniversitesi ve Hacettepe Üniversitesi'nin kütüphanelerine gidilmiş konuyla ilgili tezler incelenmiştir.

-Alt problemlere ilişkin veri elde etmek için Kalkınma Plânları ve Milli Eğitim Şuraları incelenmiştir.

-Ayrıca araştırmada alt problemlere ilişkin veri toplamak için Türkiye Büyük Millet Meclisi Kütüphanesine gidilmiş ve hükümet programları incelenmiştir.

Verilerin Çözümü ve Yorumlanması:

Araştırmada hükümet programları esas alınmış ve plânlı kalkınma döneminden itibaren görev yapan hükümetlerin ilköğretimle ilgili politikaları incelenmiştir.

Araştırmada, birinci alt problemle ilgili veriler yorumlanırken, kalkınma plânları ve yıllık programlardan yararlanılmış ve elde edilen bilgiler tablolar şeklinde sunulmuştur.

İkinci ve üçüncü alt problemde; hükümet programlarındaki politikalar yanında, konuyla ilgili kalkınma plânlarındaki hedefler belirtilmiş, Milli Eğitim Şuraları'nda alınan kararlar incelenmiş ve yorumlanmıştır.

Araştırmanın dördüncü alt problemde ise hükümet programlarındaki ilgili politikalar ve kalkınma plânlarında ilköğretimdeki yatırımlar incelenmiş ve yorumlanmıştır.

BÖLÜM IV

BULGULAR VE YORUMLAR

Kalkınma yıllarından günümüze kadar ilköğretimi geliştirme yönünde birçok politikalar oluşturulmuş ve çalışmalar yapılmıştır. Hükümet programlarında geliştirilen, öne sürülen politikalar yanında bunlara yön gösterici, ışık tutucu faaliyetler gerçekleşmiştir. Milli Eğitim Şuraları'nı bunların arasında sayabiliriz. Ayrıca kalkınma planlarında her alanda olduğu gibi eğitim alanı için de bir takım hedefler öne sürülmüştür. Eğitim alanındaki hedeflerden ilköğretime yönelik olanlar bu çalışmada incelenmiştir.

Bu çalışmada; Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nın uygulamaya konulduğu 1963 yılı başlangıç olarak alınsa da ülkemizde planlı kalkınmanın kabul edildiği 1960'lı yılları değerlendirmekte fayda görülmektedir. Çünkü ilköğretimde büyük önemi olan "İlköğretim ve Eğitim Kanunu" bu yıllarda kabul edilmiştir. 1960'lı yılların kısa bir değerlendirilmesi yapıldıktan sonra alt problemlere ilişkin bulgu ve yorumlara geçilecektir.

27 Mayıs 1960 tarihinde Türk Silahlı Kuvvetleri yönetime el koyarak Demokrat Parti iktidarına son vermiştir.

27 Mayıs 1960'da iktidarın hükümetten uzaklaştırılmasından sonra geçici bir "Milli Birlik Komitesi" ülke yönetimini ele almıştır.

Milli Birlik Komitesince diğer alanlarda olduğu gibi, eğitim alanında da reform girişimlerine başlanmış, 5.1.1961 tarih ve 222 sayılı "İlköğretim ve Eğitim Kanunu kabul edilerek ilköğretim sistemi yeniden düzenlenmiştir (Cicioğlu, 1985, s.71).

1961 yılında I. Cemal Gürsel Hükümeti tarafından hazırlanmaya başlanılan 1961 Anayasası 9 Temmuz 1961 günü halk oylamasına sunulmuştur.

1961 Anayasasının 50. Maddesinde

"Halkın öğrenim ve eğitim ihtiyacını sağlamak devletin başta gelen ödevlerinden biridir. İlköğretim kız ve erkek bütün vatandaşlar için mecburidir ve devlet okullarında parasızdır. Devlet maddi imkanlardan yoksun ve başarılı öğrencilerin en yüksek öğrenim derecelerine kadar çıkmalarını sağlamak amacıyla burslar ve başka yollarla gerekli yardımları yapar"

(1961 Anayasası, Md. 50) denilmektedir.

Ülkemizde Milli Eğitim Sistemini tutarlı bir yapıya kavuşturarak ve belli bir sistem içinde hızlı yayılmasını ve gelişmesini sağlamak amacıyla 5 Temmuz 1961'de Resmi Gazete'de yayınlanan ve kalkınma sorunlarımıza uzun vadeli olarak bakan "Plan Hedefleri ve Stratejisi" adlı dokümanın uygulanmaya konulmasıyla Türkiye için planlı kalkınma dönemi başlamıştır.

Plan hedefleri ve stratejisinin on maddesinde ülkede kalkınma hızını artırma ve planda öngörülen hedeflere ulaşmada

öncelik eğitime verilmiştir. Amaç ise eğitim yoluyla ülke kalkınmasında görev alacak yeterli sayı ve nitelikteki insan gücünü yetiştirmektir (Kalaycı, 1986, s.89).

Ülke için gerekli olan insan gücünü yetiştirmede eğitimin ilk basamağından başlanması gerektiği göz ardı edilemeyecek bir unsurdur.

222 Sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanunu ile ilköğretim kurumları, 1-mecburi olanlar, 2-isteğe bağlı olanlar diye iki grupta toplanmıştır.

1- Mecburi Olanlar

a) İlkokullar (gündüzlü, pansiyonlu, yatılı ilkokullar, bölge okulları, gezici okullar ve gezici öğretmenlikler)

b) Yetiştirici, tamamlayıcı sınıflar ve kurslar

c) Özel eğitim ve öğretime muhtaç çocuklar için kurulacak okullar, sınıflar ve gezici öğretmenlikler.

2- İsteğe Bağlı Olanlar

a) Okul öncesi eğitim kurumları,

b) Tamamlayıcı sınıflar ve kurslar (İEK. 222, Md. 6-7).

222 Sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanunu'nun birinci maddesinde: "ilköğretim kadın erkek bütün Türklerin milli gayelere

uygun olarak bedeni, zihni ve ahlaki gelişmelerine ve yetişmelerine hizmet eden temel eğitim ve öğretimdir" (İEK., 222, Md. 1) denilerek "temel eğitim" kavramı ilk kez yasal bir deyim olarak kullanılmıştır. Bu yasaya göre ilköğretim her yurttaşın görmesi gereken temel bir eğitimidir.

İlköğretim ve Eğitim Kanunu'nun 3.maddesinde ilköğretim çağının 7-15 yaş arası olacağı belirtilmektedir. Böylece ilköğretim çağı en az 8 yıllık bir zorunlu öğrenimi kapsamaktadır.

Ayrıca, çeşitli nedenlerle henüz bir ilkokul açılmamış olan birbirine yakın birkaç köyün bulunduğu yerlerde ve ev grupları dağınık olan köylerde, "gündüzlü, yatılı, pansiyonlu bölge okulları, gezici okulların açılması ve "gezici öğretmenler"in görevlendirilmesi ilgili kanunda yer almıştır (İEK. 222, Md. 3).

222 sayılı kanunla, okula devam, okulların arsa ve arazi işleri ilköğretim gelir ve giderleri ve planlama konuları bir hükme bağlanmıştır.

İlköğretim ve Eğitim Kanunu'yla her yıl devlet gelirin %3'ünden ve sonraki yıllarda %2'sinden az olmamak üzere, özel idare bütçelerinden de yıllık gelirin en az %20'sinin ilköğretime ayrılması hükmü, ilköğretimde kaynak sorununun çözümü için atılmış önemli bir adımdır. Fakat günümüzde kaynak sorununun hâlâ çözülmemiş olduğu da bir gerçektir. Bunun nedenleri arasında kaynakların uygun yerde ve rasyonel bir şekilde

kullanılmaması yer almaktadır.

20 Kasım 1961 - 25 Haziran 1962 tarihleri arasında görev yapan I. Koalisyon veya VIII. İnönü Hükümetinin programında ise aşağıdaki ifadeler yer verilmiştir.

“Milli Eğitim, sadece genç nesilleri yetiştirmenin bir vasıtası değil, aynı zamanda özellikle milli kalkınmayı hızlandıracak ve gerçekleştirecek verimli bir yatırım olarak öne alınmıştır. Bütün bu faaliyetlerimizi, uzun vadeli ve esaslı bir plana bağlamak amacındayız. İlköğretim on yıllık bir süre içinde sağlamak tertibine bağlanmıştır. İlkokulu bitiren ve çeşitli sebeplerle ortaöğretime devamı imkanı bulamayan çocuklar ve yetişkinler için kısa süreli yetiştiren programları hazırlanacaktır” (Dağlı ve Aktürk, 1988, s.23).

Bu dönemde VII. Milli Eğitim Şurası çalışmalarının yapıldığı ve 1962 İlkokul Programının uygulanmaya konduğu görülmektedir.

222 sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanunu’nun yürürlüğe girmesinden sonra Planlama Kurulu, İlköğretim Komitesi’nde, kanunda tespit edilen konular üzerinde çalışmış; ilköğretim alanına giren bütün meseleler etraflıca incelenmiş ve mecburi ilköğretimin 1970 yılına kadar bütün yurdumuzda yayılması ve gelişmesi için bir plan hazırlamıştır. İlköğretim Komitesi’nin raporu Koordinasyon Grubu’nun teklifi üzerine Bakanlıkça tasvip edilerek kararları uygulanmaya başlanmış ve 115 sayfa halinde bastırılan rapor, sadece bilgi için, VII. Milli Eğitim Şurası’na sunulmuştur (M.E.B. 1963 s.95).

222 sayılı İlköğretim Kanunu'na göre yeniden hazırlanması gereken aşağıda isimleri yazılı 13 adet yönetmelik tasarısı, bu defa Şura'dan hemen sonra Bakanlık'ta teşkil edilen Komisyonlarca hazırlanarak, Talim ve Terbiye Kurulu'nun incelemesine verilmiştir.

- 1- İlköğretim Yönetmeliği
- 2- İlköğretim Kurumları Yönetmeliği
- 3- Milli Eğitim Müdürleri ve İlköğretim Müdürleri Yönetmeliği
- 4- İlköğretim Müfettişleri Yönetmeliği
- 5- Beslenme Eğitimi Yönetmeliği
- 6- İlköğretim Kurumları Sağlık İşleri Yönetmeliği
- 7- Özel Eğitime Muhtaç Çocuklar Yönetmeliği
- 8- İlkokul Öğretmenleri Tayin, Nakil ve Becayış Yönetmeliği
- 9- Yetiştirici ve Tamamlayıcı Sınıf ve Kurslar Yönetmeliği
- 10- Gezici Okul ve Gezici Öğretmenler Yönetmeliği
- 11- Anaokulları ve Anasınıfları Yönetmeliği
- 12- Ders Araç ve Gereçleri Yönetmeliği
- 13- Bölge Okulları Yönetmeliği

Bu yönetmelikler Talim ve Terbiye Kurulunca incelenerek,

1962-1963 öğretim yılı başında uygulamaya konmuştur (MEB, 1995, s.41). Bu dönemde ayrıca uygulamaya konan 1962 Yılı İlkokul Programı görülmektedir.

Talim ve Terbiye Kurulunca saptanan ve 7.Milli Eğitim Şurası'nda kabul edilerek 1962 İlkokul Programında yer alan "İlkokulun Eğitim ve Öğretim İlkeleri" arasında şunlar yer almaktadır.

-İlkokul milli bir eğitim kurumudur.

-İlkokul gerçek bir topluluktur.

-İlkokul öğrencilerinin temel ihtiyaçlarına cevap veren bir kurumdur.

-İlkokul çocuklara bilimsel metotlara göre çalışma yolları öğreten bir kurumdur (Cicioğlu, 1985, s.83).

Böylece 1960-1963 yılları arasındaki ilköğretimle ilgili gelişmeler özetlenmiş olup, ilköğretimle ilgili 1963 yılından sonraki politik gelişmeler alt problemlere yönelik bulgular ve yorumlar kısmında ele alınacaktır.

1. “İlköğretim Çağ Nüfusunun Okullaşmasına İlişkin Politikalar Nasıldır?” Alt Amacına Yönelik Bulgular ve Yorumlar:

Plânlı kalkınma döneminde ilköğretim çağ nüfusunun okullaşmasına ilişkin politikaların nasıl olduğuna bakarken öncelikle hükümet programları ele alınmıştır. Daha sonra kalkınma plânlarındaki ilköğretim çağ nüfusunun okullaşmasına ilişkin hedefleri ve bunların gerçekleşme durumları incelenmiştir.

Burada karşımıza VIII. İnönü Hükümeti’nden sonra 25 Haziran 1962 - 25 Aralık 1963 tarihleri arasında görev yapan II. Koalisyon veya IX. İnönü Hükümeti çıkmaktadır. Hükümet Programında;

“Milli Eğitimde amacımız, her yaştaki yurttaşlarımızı eşit eğitim imkânları içinde, istidat ve kabiliyetlerine göre üstün seviyede yetiştirmek, milletimize ve insanlığa yararlı ve iyi verimli yurttaşlar haline getirmektir...” ifadesi yer almış ve;

“İlköğretimde, 1970 yılına kadar, okuma çağında bulunan bütün çocukların okul içine alınacağı” (Dağlı ve Aktürk, 1988, s.43) vurgulanmıştır.

Birinci Beş Yıllık Kalkınma Plânı’nda ise aşağıdaki ifadeler yer almıştır:

“İlköğretimde, önümüzdeki onbeş yıl içinde okul çağındaki nüfusun her birine okul imkânları sağlamak, bir toplumsal hedef olarak alınmıştır” (DPT, 1964, s.215).

Birinci Beş Yıllık Kalkınma Plânı’nın hazırlanmasına ve diğer

sektörlerde olduğu gibi eğitim sektörüne de yönelik hedeflerin belirlenmesine kadar eğitim genel olarak önemli bir konu sayılmış ve bu alanda büyük harcamalar yapılmıştır. Bundan başka çeşitli sistemler ve eğitim usulleri denenmiştir. Fakat eğitim sistemine bir bölüm olarak bakılmayışı, eğitimin uzun süreli bir çerçeve içinde ve plânlı olarak ele alınmayışı ve eğitim teşkilatındaki dağınıklık bütün bu çabaların ve harcamaların yeterince verimli olmasını önlemiş ve eğitim düzenimizde çeşitli dengesizlikler ortaya çıkarmıştır (MEB, 1993, s.12). Bu sorunlardan, dengesizliklerden eğitim sistemimizin bir alt örgütü olan ilköğretim örgütünü soyutlamamız mümkün değildir. Eğitimin plânlı bir çerçeve içinde ele alınmayışı ilköğretimde de bir takım sorunlar ortaya çıkarmıştır. Bunların başında ilköğretimdeki okullaşma oranının nasıl olduğu gelmektedir.

Birinci Beş Yıllık Kalkınma Plâni'nda ilköğretimde çağ nüfusunun okullaşma oranlarına yönelik hedeflerin neler olduğuna geçmeden 1961-1962 yılı ilköğretimde çağ nüfusunun okullaşma oranlarını inceleyelim:

1961-1962 öğretim yılında; okul çağındaki nüfus 4.512.000 iken, toplam öğrenci sayısı 3.160.000'na ulaşmıştır. Okullaşma oranı ise yüzde 70 olarak gerçekleşmiştir.

Tablo-1

Birinci Beş Yıllık Kalkınma Plânı'nda İlköğretimde Okullaşma Oranı

Hedefleri

(Bin)

Yıllar	İLKOKUL			ORTAOKUL		
	Okul Çağ Nüfusu (7-12)	Toplam Öğrenci	Okullaşma Oranı %	Okul Çağ Nüfusu (7-12)	Toplam Öğrenci	Okullaşma Oranı %
1963	4880000	3567000	73	1985000	387000	19.1
1964	5030000	3859000	76	2090000	401000	19.1
1965	5150000	4141000	80	2200000	427000	19.0
1966	5270000	4432000	84	2300000	455000	19.7
1967	5390000	4736000	87	2390000	480000	20.0
1972	5990000	5990000	100	2715000	593000	21.9
1977	6820000	6820000	100	3000000	641000	20.1

Kaynak: DPT, Birinci Beş Yıllık Kalkınma Plânı, 1963, s.215.

Tablo 1’de görüldüğü gibi Birinci Beş Yıllık Kalkınma Plânı’nda 1963 yılı için ilköğretimde 4880000 olan çağ nüfusunun 3567000’sinin okullaştırılacağı ve yüzde 73’lük bir okullaşma oranının elde edileceği; 1964 yılında 5030000 olan çağ nüfusunun 3859000’unun okullaştırılacağı ve yüzde 76’lık bir oran elde edileceği, 1965 yılında 5150000 olan çağ nüfusunun 4141000’inin okullaştırılacağı ve yüzde 80’lik bir orana varılacağı; 1966 yılında 5270000 olan çağ nüfusunun 4432000’sinin okullaştırılacağı ve yüzde 84’lük bir orana varılacağı; 1967 yılında 5390000 olan çağ nüfusunun 4736000’sinin

okullaştırılacağı ve yüzde 87'lik bir orana varılacağı; 1972 yılında 5990000'na varması tahmin edilen çağ nüfusunun tamamının okullaştırılacağı ve yüzde 100'lük bir orana varılacağı; 1977 yılında da 6820000 olacağı tahmin edilen çağ nüfusunun ise yine tamamının okullaştırılacağı ve yüzde 100'lük bir oran elde edileceği hedeflenmiştir.

Kalkınma Planı'nda 1963-1964 ders yılı için 3567000 olacağı tahmin edilen öğrenci sayısı 3626000 olarak; 1964-1965 ders yılı için 3859000 olacağı tahmin edilen öğrenci sayısı 3875000 olarak gerçekleşmiştir. Yani Kalkınma Planı bu yıllar itibariyle hedeflerine ulaşmış ve bunları aşmıştır (DPT, 1966, s.537). 1965-1966 öğretim yılında 4141000 olacağı tahmin edilen öğrenci sayısı 3906000 olarak gerçekleşmiş, 1966-1967 öğretim yılında, 4432000 olacağı tahmin edilen öğrenci sayısı 4190000 olarak gerçekleşmiş, 1967-1968 öğretim yılında 4736000 olacağı tahmin edilen öğrenci sayısı 4492000 olarak gerçekleşmiş ve bu yıllar itibariyle plân hedeflerine ulaşamamıştır.

Günümüzde ilköğretim II. Kademesi olarak bilinen üç yıllık eğitim-öğretim süresi Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda ortaokul şeklinde verildiğinden, burada ilköğretim II. Kademesi olarak ortaokullardaki okullaşma oranları ele alınmıştır.

Tablo 1'de görüldüğü gibi 1963 yılında 1985000 olan çağ nüfusunun 387000'sinin okullaştırılacağı ve yüzde 19.1'lik bir orana

varılacağı; 1964 yılında 2090000 olan çağ nüfusunun 401000'inin okullaştırılacağı ve yüzde 19.1'lik bir orana varılacağı; 1965 yılında 2200000 olacağı tahmin edilen çağ nüfusunun 427000'sinin okullaştırılacağı ve yüzde 19'luk bir oran elde edileceği; 1966 yılında 2300000 olacağı tahmin edilen çağ nüfusunun 465000'inin okullaştırılacağı ve yüzde 19.7'lik bir orana varılacağı; 1967 yılında 2390000 olacağı tahmin edilen çağ nüfusunun 480000'inin okullaştırılacağı ve yüzde 20'lik bir orana varılacağı; 1972 yılında 2715000 olacağı tahmin edilen çağ nüfusunun 641000'inin okullaştırılacağı ve yüzde 20.1'lik oran elde edileceği hedeflenmiştir.

Ortaya konan hedeflerden de anlaşıldığı gibi ilköğretimin II. Kademesi olarak adlandırdığımız ortaokulların okullaşma oranlarında da istikrarlı bir politika ortaya konmamıştır. Bu yüzden okullaşma oranlarında istenilen hedeflere ulaşılamamıştır.

1963 yılında uygulamaya konan Birinci Beş Yıllık Kalkınma Plânı (1963-1967)'nin uygulama yıllarında görev yapan hükümetlerin ilköğretimde okullaşma oranı ile ilgili izledikleri politikalar incelendiğinde öncelikle 25 Aralık 1963 - 20 Şubat 1965 tarihleri arasında görev yapan III. Koalisyon ya da X. İnönü hükümeti görülmektedir. Bu hükümet programında ilköğretime yönelik görüş bildirilmemiştir.

1964 yılı programında "ilkokul yapımında gönüllü katılma imkanları araştırılacak, teknik zorunluluk olmayan hallerde bu

katılmayı desteklemek için emanet usulü tercih edilecektir" şeklinde görüş bildirilmiştir (DPT, 1964, s.243).

26.2.1965-27.10.1965 tarihleri arasında görev yapan IV. Koalisyon veya Ürgüplü Hükümeti'nin programında ilköğretimle ilgili görüş bildirilmemiştir.

27.11.1965-3.12.1969 tarihleri arasında görev yapan I. Demirel programında ilköğretimde okullaşma ile ilgili şu sözlere yer verilmiştir:

"Milli eğitim davası, Türkiye'de hürriyet rejiminin ve demokratik düzenin temelini besleyen bir kaynak olduğu kadar, memleket kalkınmasının en güçlü vasıtalarından biridir. Bunun için her şeyden önce temel eğitim meselesini halletmek, düşük olan okur-yazar oranını yükseltmek gerekmektedir"

denilmektedir ve bütün köylerin okula kavuşturulması için gereken tedbirlerin alınacağı (Dağlı ve Aktürk, 1988, s.94) ifade edilmektedir.

Hükümet programında okur-yazar oranının yükseltilmesi için gereken çalışmaların yapılması gerektiğinin vurgulanmasına rağmen Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Plânı'nın 1965-1966, 1966-1967, 1967-1968 öğretim dönemlerinde okullaşma oranı ile ilgili hedefleri gerçekleştirilememiştir.

I. Demirel Hükümeti döneminde İkinci Beş Yıllık Kalkınma Plânı uygulanmaya konmuştur.

İkinci Beş Yıllık Kalkınma Plânı'nda; "İlköğretim ilkokul çağındaki bütün nüfusu kapsayacaktır. . . Yatılı bölge okulları, nüfusu ilkokul yapılabilecek büyüklükte olmayan köylerin okul ihtiyacını

karşılamak amacıyla kurulmaya devam edilecektir. . . 1968-1972 döneminde yatılı bölge okullarında ortaokul kademesinde de eğitim verilmeye başlanacaktır (DPT, 1967, s.230) denilmektedir.

Tablo-2

İkinci Beş Yıllık Kalkınma Plânı'nda İlköğretimde

Okullaşma Oranı Hedefleri

(Bin)

Yıllar	İLKOKUL				ORTAOKUL			
	Okul Çağ Nüfusu (7-12)	Toplam Öğrenci	Toplam İlk Kayıt	Okullaşma Oranı %	Okul Çağ Nüfusu (7-12)	Toplam Öğrenci	Toplam İlk Kayıt	Okullaşma Oranı %
1968	5520000	4950000	980000	90	2447000	730000	227000	29.8
1969	5650000	5230000	1060000	92	2554000	891000	275000	34.9
1970	5720000	5400000	1100000	94	2606000	1105000	390000	42.4
1971	5780000	5780000	1270000	100	2658000	1258000	361000	47.3
1972	5840000	5840000	1000000	100	2714000	1381000	366000	50.9

Kaynak: DPT, İkinci Beş Yıllık Kalkınma Plânı, 1967, s.231.

Tablo 2'de görüldüğü gibi ilkokullarda; 1968 yılında 5520000 olacağı tahmin edilen çağ nüfusunun 4950000'sinin okullaştırılacağı ve yüzde 90'lık bir orana varılacağı; 1969 yılında 5650000 olacağı tahmin edilen çağ nüfusunun 5230000'unun okullaştırılacağı ve yüzde 92'lik bir orana varılacağı; 1970 yılında 5270000 olacağı tahmin edilen çağ nüfusunun 5400000'ünün okullaştırılacağı ve yüzde 94'lük bir orana varılacağı; 1971 yılında 5780000 olacağı tahmin edilen çağ nüfusunun tamamının okullaştırılacağı ve yüzde 100'lük bir orana

varılacağı ve 1972 yılında ise 5840000 olacağı tahmin edilen çağ nüfusunun yine tamamının okullaştırılacağı ve yüzde 100'lük bir orana varılacağı hedeflenmiştir.

İkinci Beş Yıllık Kalkınma Plânı'nda ilkokullarda; 1968-1969 ders yılı için 980000 olacağı tahmin edilen yeni kayıt hedefi uygulamada 984000'e ulaşmış ve bu yıl itibariyle plân hedefine ulaşmıştır.

1969-1970 ders yılı için 1060000 olacağı tahmin edilen yeni kayıt hedefi uygulamada 898000 olarak; 1970-1971 ders yılı için 1170000 olacağı tahmin edilen yeni kayıt hedefi uygulamada 939000 olarak; 1971-1972 ders yılı için 1270000 olacağı tahmin edilen yeni kayıt hedefi uygulamada 983000 olarak; 1972-1973 ders yılı için 1000000 olacağı tahmin edilen yeni kayıt hedefi uygulamada 912000 olarak gerçekleşmiş ve plan hedeflerine ulaşamamıştır (DPT, 1973. S.322).

Tablo 2'de görüldüğü gibi ortaokullarda, 1968 yılında 2447000 olacağı tahmin edilen çağ nüfusunun 739000'unun okullaştırılacağı ve yüzde 29.8'lik bir orana varılacağı; 1969 yılında 2554000 olacağı tahmin edilen çağ nüfusunun 891000'inin okullaştırılacağı ve yüzde 34.9'luk bir orana varılacağı; 1970 yılında 2606000 olacağı tahmin edilen çağ nüfusunun 1105000'inin okullaştırılacağı ve yüzde 42.4'lük bir orana varılacağı; 1971 yılında 2658000 olacağı tahmin edilen çağ nüfusunun 1258000'inin okullaştırılacağı ve yüzde 47.3'lük bir orana

varılacağı; 1972 yılında ise 2714000 olacağı tahmin edilen çağ nüfusunun 1381000'inin okullaştırılacağı ve yüzde 50.9'luk bir oran elde edileceği hedeflenmiştir.

İkinci Beş Yıllık Kalkınma Plânı'nda ortaokullarda, 1968-1969 ders yılı için 227000 olacağı tahmin edilen yeni kayıt hedefi uygulamada 238000 olarak; 1969-1970 ders yılı için 275000 olacağı tahmin edilen yeni kayıt hedefi uygulamada 277000 olarak gerçekleşmiş ve bu yıllar itibarıyla plân hedeflerine ulaşılmıştır. 1970-1971 ders yılı için 390000 olacağı tahmin edilen yeni kayıt hedefi uygulamada 323000 olarak; 1971-1972 ders yılı için 361000 olacağı tahmin edilen yeni kayıt hedefi uygulamada 329000 olarak; 1972-1973 ders yılı için 366000 olacağı tahmin edilen yeni kayıt hedefi uygulamada 331000 olarak gerçekleşmiş ve plân hedeflerine ulaşılmamıştır (DPT, 1973, s.331).

İkinci Beş Yıllık Kalkınma Plânı döneminde; ilkokul yapılmayacak kadar az nüfuslu köylerin okul ihtiyacını karşılamak amacıyla açılan yatılı bölge okullarının bir taraftan kapasitesi geliştirilirken, bir taraftan da bu okullarda ortaokul öğretime başlanmıştır.

Bu dönemde okul açma politikasında düzenli bir program uygulanmamış, bu nedenle bazı yerlerde okullar öğrenci artışına cevap verememiş ve çift öğretime geçmek zorunda kalmışlardır.

3 Kasım 1969 - 6 Mart 1970 tarihleri arasında görev yapan II. Demirel Hükümeti'nin hükümet programında; "İhtiyaçlara yönelik olarak ilkokulları ve ortaokulları yaygınlaştırma politikamıza devam edeceğiz" görüşü yer almıştır.

28 Eylül - 3 Ekim 1970 tarihleri arasında toplanan VIII. Milli Eğitim Şurası'nın gündeminde ilköğretimde okullaşma konusu yer almamıştır.

6 Mart 1970 - 12 Mart 1971 tarihleri arasında görev yapan III. Demirel Hükümeti'nin hükümet programında ise; "Yatılı bölge okullarının çoğaltılacağı" görüşü yer almıştır.

26 Mart 1971 - 11 Aralık 1971 tarihleri arasında görev yapan I. Erim Hükümeti ile 11 Aralık 1971 - 22 Mayıs 1972 tarihleri arasında görev yapan II. Erim Hükümetleri'nin programlarında ilköğretimde okullaşma ile ilgili görüş bildirilmemiştir.

22 Mayıs 1972 - 15 Nisan 1973 tarihleri arasında görev yapan Melen Hükümeti'nin hükümet programında; "İlkokulların sekiz yıla çıkarılması çalışmalarına hız katarak, bu okulların yurt ölçüsünde yayılmasına çalışılacaktır" görüşü yer almıştır.

Melen Hükümeti döneminde Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Plânı uygulamaya konmuştur.

Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Plânı'nda;

"İlköğretimde, İkinci Plân dönemi sonunda yüzde 100 olacağı tespit edilen okullaşma oranı hedefi gerçekleşmemiş, 1970-1971 yılında okullaşma oranı yüzde 84, toplam öğrenci sayısı 4 milyon

992 bin olmuştur. . . 4-7 yaş grubunu kapsayan ve ilk beş yılı zorunlu olan sekiz yıllık temel eğitimin birinci dönemi 1995 yılında çağ nüfusunun yüzde 100'ünü, ikinci dönemi 1995 yılında çağ nüfusunun yüzde 75'ini kapsayacak biçimde düzenlenecektir" (DPT, 1973, s.409) ifadeleri yer almıştır.

Tablo-3

Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Plânı'nda İlköğretimde

Okullaşma Oranı Hedefleri

(Bin)

Yıllar	I. KADEME			II. KADEME		
	Okul Çağ Nüfusu (7-12)	Toplam Öğrenci	Okullaşma Oranı %	Okul Çağ Nüfusu (7-12)	Toplam Öğrenci	Okullaşma Oranı %
1974	5770000	5250000	90	2642000	1170000	44.3
1975	5878000	5408000	92	2692000	1208000	44.9
1975	5988000	5689000	95	2743000	1261000	46
1976	6111000	5928000	97	2792000	1343000	481
1977	6242000	6242000	100	2843000	1441000	507

Kaynak: DPT, Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Plânı, 1973, s.420.

Tablo 3'de görüldüğü gibi; ilköğretimin I. Kademesinde 1974 yılı için 5770000 olacağı tahmin edilen çağ nüfusunun 5250000'nin okullaştırılacağı ve yüzde 90'lık bir orana varılacağı; 1975 yılı için 5878000 olacağı tahmin edilen çağ nüfusunun 5408000'inin okullaştırılacağı ve yüzde 92'lik bir orana varılacağı; 1976 yılı için 5988000 olacağı tahmin edilen çağ nüfusunun 5689000'unun okullaştırılacağı ve yüzde 95'lik orana varılacağı, 1977 yılı için 6111000 olacağı tahmin edilen çağ nüfusunun 5928000'inin

okullaştirılacağı ve yüzde 97'lik bir orana varılacağı; 1978 yılı için 6242000 olacağı tahmin edilen çağ nüfusunun tamamının okullaştirılacağı ve yüzde 100'lük bir oran elde edileceğı hedeflenmiştir.

Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Plânı'nda ilköğretimin I. Kademesinde, 1975-1976 ders yılı için 5408000 olacağı tahmin edilen öğrenci sayısı uygulamada 5320000 ve okullaşma oranı yüzde 87.1 olarak; 1977-1978 ders yılı için 6242000 olacağı tahmin edilen öğrenci sayısı uygulamada 5384000 ve okullaşma oranı yüzde 87.5 olarak gerçekleşmiştir (DPT, 1979, s.434).

Tablo 3'de görüldüğü gibi; ilköğretimin II. Kademesinde 1974 yılı için 2642000 olacağı tahmin edilen çağ nüfusunun 1170000'inin okullaştirılacağı ve yüzde 44.3'lük bir orana varılacağı; 1975 yılı için 2692000 olacağı tahmin edilen çağ nüfusunun 1208000'inin okullaştirılacağı ve yüzde 44.9'luk bir orana varılacağı; 1976 yılı için 2743000 olacağı tahmin edilen çağ nüfusunun 2161000'inin okullaştirılacağı ve yüzde 46'lık bir orana varılacağı; 1977 yılı için 2792000 olacağı tahmin edilen çağ nüfusunun 1343000'ünün okullaştirılacağı ve yüzde 48.1'lik orana varılacağı; 1978 yılında ise, 2843000 olacağı tahmin edilen çağ nüfusunun 1441000'inin okullaştirılacağı ve yüzde 50.7'lik bir orana varılacağı hedeflenmiştir.

Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Plânı'nda ilköğretimin II. Kademesinde, 1973-1974 ders yılı için 1170000 olacağı tahmin edilen

öğrenci sayısı uygulamada 893000 ve okullaşma oranı yüzde 33.8 olarak, 1974-1975 ders yılı için 1208000 olacağı tahmin edilen öğrenci sayısı uygulamada 899000 ve okullaşma oranı yüzde 33.4 olarak, 1975-1976 ders yılı için 1261000 olacağı tahmin edilen öğrenci sayısı uygulamada 996000 ve okullaşma oranı yüzde 34.2 olarak, 1976-1977 ders yılı için 1343000 olacağı tahmin edilen öğrenci sayısı uygulamada 1012000 ve okullaşma oranı yüzde 33.7 olarak; 1977-1978 ders yılı için ise 1441000 olacağı tahmin edilen öğrenci sayısı 1057000 ve okullaşma oranı yüzde 34.9 olarak gerçekleşmiş ve plân hedeflerine ulaşamamıştır (DPT, 1979, s.439).

Yukarıdaki verilerden de anlaşıldığı gibi III plân döneminde de ilköğretimde gerçekleşmesi hedeflenen yüzde 100'lük okullaşma oranına ulaşamamıştır. Bu oran 1977-1978 öğretim yılında ilköğretimin I. Kademesinde yüzde 87.5 olarak ikinci kademesinde ise yüzde 34.9 olarak gerçekleştirilebilmiştir.

15 Nisan 1973 - 26 Ocak 1974 tarihleri arasında görev yapan Talû Hükümeti ve 26 Ocak 1974 - 17 Kasım 1974 tarihleri arasında görev yapan I. Ecevit Hükümeti'nin hükümet programlarında ilköğretimde okullaşma ile ilgili görüş bildirilmemiştir.

24 Haziran - 4 Temmuz 1974 tarihleri arasında toplanan IX. Milli Eğitim Şurası'nın gündeminde ilköğretimde okullaşma konusu yer almamıştır.

17 Kasım 1974 - 31 Mart 1975 tarihleri arasında görev yapan Irmak Hükümeti'nin programında; "İlköğretimde okullaşmanın kısa sürede yüzde yüz olarak gerçekleşmesi için gerekli yatırımlara devam edilecek ve bu amaçla yeni yatılı bölge okulları açılacaktır" (Dağlı ve Aktürk, 1988, s.308) denmektedir.

31 Mart 1975 - 21 Haziran 1977 tarihleri arasında görev yapan IV. Demirel Hükümeti, 21 Haziran 1977 - 21 Temmuz 1977 tarihleri arasında görev yapan II. Ecevit Hükümeti, 21 Temmuz 1977 - 5 Ocak 1978 tarihleri arasında görev yapan V. Demirel Hükümeti'nin programlarında ilköğretimde okullaşma ile ilgili görüş bildirilmemiştir.

5 Ocak 1978 - 12 Kasım 1979 tarihleri arasında görev yapan III. Ecevit Hükümeti'nin programında; "Okur-yazarlık sorununu, eğitim görmüş yurttaşların da gönüllü katkısıyla kısa sürede çözmek için gerekli çaba gösterilecektir" (Dağlı ve Aktürk, 1988, s.436) görüşü yer almıştır.

III. Ecevit Hükümeti döneminde IV. Beş Yıllık Kalkınma Plânı uygulanmaya konmuştur.

IV. Beş Yıllık Kalkınma Plânı'nda şu ifadeler yer verilmiştir:

"IV. Plân döneminde okulsuz köylerin tümünün okula kavuşturulması ya da bu yörelerdeki çocukların okuma olanağı elde edebilmeleri için, yıllık programlarda özel önlemler getirilecek ve uygulanacaktır

İlköğretimin II. Kademesinde IV. Plân dönemi sonunda çağ nüfusunun yüzde 60'ını kapsamasını sağlayacak fiziki kapasitenin yaratılmasına ağırlık verilecektir" (DPT, 1979, s.438).

Tablo-4

Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Plânı'nda İlköğretimde

Okullaşma Oranı Hedefleri

(Bin)

Yıllar	I. KADEME			II. KADEME		
	Okul Çağ Nüfusu (7-12)	Toplam Öğrenci	Okullaşma Oranı %	Okul Çağ Nüfusu (7-12)	Toplam Öğrenci	Okullaşma Oranı %
1979	6348000	5651000	89	3035000	1310000	43.1
1980	6520000	5939000	91.2	3020000	1424000	47.1
1981	6688000	6242000	93.3	3010000	1548000	51.4
1982	6839000	6560000	96	3033000	1683000	55.5
1983	6938000	6938000	100	3103000	1862000	60

Kaynak: DPT, Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Plânı, 1979, s.442.

Tablo 4'de görüldüğü gibi Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Plânı'nda ilköğretimin I. Kademesinde 1979 yılı için 6348000 olacağı tahmin edilen çağ nüfusunun 5651000'inin okullaştırılacağı ve yüzde 89'luk bir orana varılacağı; 1980 yılı için 6520000 olacağı tahmin edilen çağ nüfusunun 5939000'unun okullaştırılacağı ve yüzde 91.2'lik bir orana varılacağı; 1981 yılı için 6688000 olacağı tahmin edilen çağ nüfusunun 6242000'sinin okullaştırılacağı ve yüzde 93.3'lük bir orana varılacağı; 1982 yılı için 6839000 olacağı tahmin edilen çağ nüfusunun 6560000 'ının okullaştırılacağı ve yüzde 96'lık bir orana varılacağı; 1983 yılı için 6938000 olacağı tahmin edilen çağ nüfusunun tamamının okullaştırılacağı ve yüzde 100'lük bir orana

varılacağı hedeflenmiştir.

Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Plânı'nda ilköğretimin I. kademesinde 1979-1980 ders yılı için 5651000 olacağı tahmin edilen öğrenci sayısı uygulamada 5553000 ve okullaşma oranı yüzde 87.5 olarak (DPT, 1981, s.361); 1983-1984 ders yılı için 6938000 olacağı tahmin edilen öğrenci sayısı uygulamada 6516000 ve okullaşma oranı ise yüzde 92 olarak gerçekleşmiştir (DPT, 1985, s.141).

Yukarıdaki verilerden anlaşıldığı gibi Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Plânı'nın sonunda ilköğretimin I. Kademesinde hedeflenen yüzde 100'lük okullaşma oranına ulaşamamıştır.

Tablo 4'de görüldüğü gibi Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Plânı'nda ilköğretimin II. Kademesinde 1979 yılı için 3035000 olacağı tahmin edilen çağ nüfusunun 1310000'unun okullaştırılacağı ve yüzde 43.1'lik bir orana varılacağı; 1980 yılı için 3020000 olacağı tahmin edilen çağ nüfusunun 1424000'ünün okullaştırılacağı ve yüzde 47.1'lik bir orana varılacağı; 1981 yılı için 3010000 olacağı tahmin edilen çağ nüfusunun 1548000'inin okullaştırılacağı ve yüzde 51.4'lük bir orana varılacağı; 1982 yılı için 3033000 olacağı tahmin edilen çağ nüfusunun 1683000'ünün okullaştırılacağı ve yüzde 55.5'lik bir orana varılacağı; 1983 yılı için 3103000 olacağı tahmin edilen çağ nüfusunun 1862000'sinin okullaştırılacağı ve yüzde 60'lık bir orana varılacağı hedeflenmiştir.

Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Plânı'nda ilköğretim II. Kademesinde 1979-1980 ders yılı için 1310000 olacağı tahmin edilen öğrenci sayısı uygulamada 1331000 ve okullaşma oranı 43.9 olarak (DPT, 1981, s.362), 1983-1984 ders yılı için 1862000 olacağı tahmin edilen öğrenci sayısı uygulamada 1517000 olarak ve okullaşma oranı yüzde 45.2 olarak gerçekleşmiştir (DPT, 1985, s.142).

Yukarıdaki verilerden anlaşıldığı gibi Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Plânı'nın ilköğretim II. Kademesinde okullaşma oranlarına yönelik 1979-1980 yılı hedeflerine ulaşılmış ve aşılmıştır. Ancak 1983-1984 yılı okullaşma oranı hedeflerine ulaşılamamıştır.

12 Kasım 1979 - 12 Eylül 1980 tarihleri arasında görev yapan VI. Demirel Hükümeti'nin, 20 Eylül 1980 - 13 Aralık 1983 tarihleri arasında görev yapan Ulusu Hükümeti'nin programlarında ilköğretimde okullaşma ile ilgili görüş bildirilmemiştir.

Bu dönemde, 23-26 Haziran 1981 tarihleri arasında . Milli Eğitim Şurası toplanmış, ancak Şura gündeminde ilköğretimde okullaşma konusu yer almamıştır.

13 Aralık 1983 - 21 Aralık 1987 tarihleri arasında görev yapan I. Özal Hükümeti'nin ve 21 Aralık 1987 - 16 Kasım 1989 tarihleri arasında görev yapan II. Özal Hükümeti'nin programlarında ilköğretimle ilgili görüş bildirilmemiştir.

18-22 Haziran 1988 tarihleri arasında toplanan XII. Milli Eğitim Şurası'nın gündeminde ilköğretim konusu yer almış ve "ilköğretimin

bütün yurda yaygınlaştırılması gerektiği" (MEB, 1995, s.95) vurgulanmıştır.

I. Özal Hükümeti döneminde Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Plânı uygulamaya konmuştur.

Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Plânı'nda;

"İlkokullarda okulsuzluk sorunu çözümlenmiş olduğundan, hedef ikili eğitimin oranını azaltmak olacaktır" (DPT, 1985, s.141) denmektedir.

Tablo-5

Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Plânı'nda İlköğretimde
Okullaşma Oranı Hedefleri

(Bin)

Yıllar	I. KADEME			II. KADEME		
	Okul Çağ Nüfusu (7-12)	Toplam Öğrenci	Okullaşma Oranı %	Okul Çağ Nüfusu (7-12)	Toplam Öğrenci	Okullaşma Oranı %
1985	5790000	5790000	100	3377000	1480000	43.8
1986	5840000	5840000	100	3396000	1590000	46.8
1987	5889000	5889000	100	3417000	1680000	49.2
1988	5946000	5946000	100	3439000	1790000	52
1989	6029000	6029000	100	3464000	1900000	55

Kaynak: DPT, Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Plânı, 1985, s.141-142.

Tablo 5'de görüldüğü gibi Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Plânı'nda ilköğretimin I. Kademesinde 1985 yılı için 5790000; 1986 yılı için 5840000; 1987 yılı için 5889000; 1988 yılı için 5946000; 1989 yılı için

ise 6029000 olacağı tahmin edilen çağ nüfusunun tamamının okullaştırılacağı ve yüzde 100'lük orana varılacağı hedeflenmiştir.

İlkokul ve ortaokulu içine alan ilköğretimde sayısal gelişmeler olumlu yönde olmuştur. Kalkınmada öncelikli iller de dahil okul yapılması gereken yerleşim birimlerinin tamamında ilkokul yapılmıştır. Okul yapma kriteri dışında kalan küçük nüfuslu yerleşim yerleri, yatılı ilköğretim bölge okulları imkanından faydalanmaktadır. Ortaokul açma kriterlerine uygun köylerde ortaokul açılmaktadır (DPT, 1985, s.338).

Tablo 5'de görüldüğü gibi Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Plânı'nda ilköğretimin II. Kademesinde 1985 yılı için 3377000 olacağı tahmin edilen çağ nüfusunun 1480000'inin okullaştırılacağı ve yüzde 43.8'lik bir orana varılacağı; 1986 yılı için 3396000 olacağı tahmin edilen çağ nüfusunun 1590000'inin okullaştırılacağı ve yüzde 46.8'lik bir orana varılacağı; 1987 yılı için 3417000 olacağı tahmin edilen çağ nüfusunun 1680000'inin okullaştırılacağı ve yüzde 49.2'lik bir orana varılacağı; 1988 yılı için 3439000 olacağı tahmin edilen çağ nüfusunun 1790000'inin okullaştırılacağı ve yüzde 52'lik bir orana varılacağı; 1989 yılı için 3464000 olacağı tahmin edilen çağ nüfusunun 1900000'ünün okullaştırılacağı ve yüzde 55'lik bir orana varılacağı hedeflenmiştir.

1988-1989 ders yılı itibariyle Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Plânı'nın ilköğretimin II. Kademesine yönelik hedefleri, çağ nüfusu 3898000, öğrenci sayısı 2225000, okullaşma oranı ise yüzde 57.1

olarak gerçekleşmiştir (DPT, 1990, s.201).

16 Kasım 1989 - 6 Temmuz 1991 tarihleri arasında görev yapan Akbulut Hükümeti'nin programında ilköğretimde okullaşma ile ilgili görüş bildirilmemiştir.

Bu hükümet döneminde Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Plânı uygulanmaya konmuştur.

Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Plânı'nda,

"Çağ nüfusunun tamamına yakını okullaştırılmış olan ilkokullarda niteliğın yükseltilmesi çalışmalarına devam edilecektir. Plân dönemi sonunda öğrenci sayısı 7692 bin kişiye ulaşacaktır.

Ortaokullarda yüzde 57.1 olan okullaşma oranının 1993/1994 öğretim yılında yüzde 80'e çıkarılması hedeflenmiştir.

Nüfusun dağınık olduğu yörelerde, merkezi durumda olan yerleşim birimlerinde; ilköğretim bölge okullarının kapasite kullanımı açısından fonksiyonel hale getirilmeleri esas alınacak, yenilerinin kurulmasında da bu esasa uyulacaktır" (DPT, 1990, s.291-292) ifadeleri yer almıştır.

Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Plânı'nda ilköğretimin I. Kademesine yönelik yıllara göre okullaşma hedefleri verilmediğinden aşağıda sadece II. Kademedeki okullaşma hedefleri verilmiştir.

Tablo-6

Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Plânı'nda İlköğretim

II. Kademesindeki Okullaşma Oranı Hedefleri

(Bin)

Yıllar	II. KADEME		
	Okul Çağ Nüfusu (7-12)	Toplam Öğrenci	Okullaşma Oranı %
1990	3995000	2596000	65
1991	4076000	2812000	69
1992	4094000	2989000	73
1993	4013000	3090000	77
1994	3879000	3103000	80

Kaynak: DPT, Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Plânı, 1990, s.292.

Tablo 6'da görüldüğü gibi Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Plânı'nda görüldüğü gibi ilk öğretimin ikinci kademesinde, 1990 yılı için 3995000 olacağı tahmin edilen çağ nüfusunun 259000'unun okullaştırılacağı ve yüzde 65'lik bir orana varılacağı; 1991 yılı için 4076000 olacağı tahmin edilen çağ nüfusunun 2812000'sinin okullaştırılacağı ve yüzde 69'luk bir orana varılacağı; 1992 yılı için 4094000 olacağı tahmin edilen çağ nüfusunun 2989000'unun okullaştırılacağı ve yüzde 73'lük bir orana varılacağı; 1993 yılı için 4013000 olacağı tahmin edilen çağ nüfusunun 3090000'ının okullaştırılacağı ve yüzde 77'lik bir orana varılacağı; 1994 yılı için 3879000 olacağı tahmin edilen çağ nüfusunun 3103000'ünün okullaştırılacağı ve yüzde 80'lik bir orana

varılacağı hedeflenmiştir.

1989-1990 öğretim yılında ilkokullarda 7191000 öğrenciye, orta okullarda ise 2280000 öğrenciye hizmet verilmiştir (DPT. 1991, s.309).

1991-1992 öğretim yılında ilkokullarda 6871000, ortaokullarda ise 2403000 öğrenciye hizmet verilmiştir (DPT. 1993, s.96-97).

1992-1993 öğretim yılında ilkokullarda 5659000, ortaokullarda ise 6883000 öğrenciye öğrenim hizmeti verilmiştir (DPT. 1994, s.109-110).

1994-1995 öğretim yılında ilkokullarda 6985000, ortaokullarda ise 2666000 öğrenciye hizmet verilmiş ve ilkokullarda yüzde 96, ortaokullarda ise yüzde 65.6' lık bir orana ulaşılmıştır (DPT, 1996, s.21).

15-19 Ocak 1990 tarihleri arasında toplanan XIII. Milli Eğitim Şurası'nın gündeminde ilköğretimde okullaşma konusu yer almamıştır.

6 Temmuz 1991-1 Aralık 1991 tarihleri arasında görev yapan I. Yılmaz Hükümeti'nin hükümet programında ilköğretimde okullaşma ile ilgili görüş bildirilmemiştir.

1 Aralık 1991-6 Temmuz 1993 tarihleri arasında görev yapan VII. Demirel Hükümeti'nin programında şu ifadelere yer verilmiştir:

"Doğumundan başlayarak her Türk yurttaşının öğrenim ve eğitimi devletin yükümlülüğünde olacak ve parasız eğitim esas

kılınacaktır. Zorunlu eğitim en az sekiz yıl olacaktır” (RG. 21068, s. 21).

27-29 Eylül 1993 tarihleri arasında toplanan XIV. Milli Eğitim Şura’ının gündeminde ilköğretimde okullaşma konusu yer almamıştır.

6 Temmuz 1993 - 13 Mart 1996 tarihlerinde görev yapan I. Çiller Hükümeti (II. Çiller Hükümeti güvenoyu alamadı)’nin hükümet programında ilköğretimde okullaşma ile ilgili görüş bildirilmemiştir.

İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı’ndan itibaren ilköğretimde hedeflenen yüzde 100’lük okullaşma oranına Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı sonunda da ulaşamamıştır. Bunun nedenleri arasında bu konuda oluşturulan politikaların yalnızca kağıt üzerinde kalması, politikalar belirlenirken planlama ilkelerinin yeterince göz önünde tutulmaması ve uygulamada nelerle karşılaşabileceğinin dikkate alınmaması yer almaktadır.

2-“İlköğretimin Kalitesinin Geliştirilmesine İlişkin Politikalar Nasıldır?” Alt Amacına Yönelik Bulgular ve Yorumlar:

Bu alt amaçta, plânlı kalkınma döneminde ilköğretimin kalitesinin artırılması için nasıl politikaların oluşturulduğu ve ne gibi gelişmelerin olduğu incelenmiştir.

25 Haziran 1962- 25 Aralık 1963 tarihleri, arasında görev yapan II. Koalisyon veya IX. İnönü Hükümeti’nin programında; “ilköğretimde imkan ve fırsat eşitliğinin sağlanacağı ve bölgeler arası farklılıkların ortadan kaldırılacağı” (Dağlı ve Aktürk, 1988, s.43-44) belirtilmiştir.

Bu hükümet döneminde uygulanmaya konan Birinci Beş Yıllık Kalkınma Plânı’nda ilköğretimin niteliği ile ilgili şu ilkelere yer verilmiştir:

“222 sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanunu’nun hedefi ve bu hedefe varmak için konan metot ve ilkeler bazı hükümleri bakımından yurdun mali, iktisadi ve sosyal yapısına uymadığından bu yönde geçmiş tecrübelerin ışığında ciddi ve köklü bir düzenlemeye hemen geçilecektir” (DPT 1963, s.231).

222 sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanunu’na göre hazırlanan ve çeşitli nedenlerle henüz bir ilkokul açılmamış olan, birbirine yakın birkaç köyün bulunduğu yerlerde veya evleri ve ev grupları dağınık olan köylerde, gündüzlü, yatılı, pansiyonlu olarak açılan Bölge Okulları’nda, Talim ve Terbiye Kurulu’nun 16.05.1963 tarihli ve 93 sayılı kararı ile tamamlayıcı sınıflar ve kursların açılması

öngörülmüştür. Tamamlayıcı sınıflar ve kurslarla:

“a) İlköğretim çağı içinde veya dışında bulunan, fakat üst dereceli bir öğrenim kurumuna devam etmeyecek yurttaşların genel bilgisini arttırmak, kendilerine iş ve üretim hayatında faydalı olacak bilgi ve maharetleri kazandırmak amacıyla bölge özelliklerine göre, tamamlayıcı sınıf ve kursların açılması,

b) Gerek ilkokul sınıflarında gerekse tamamlayıcı sınıf ve kurslarında Türkçe, Türk tarihi ve yurttaşlık bilgisi konuları ile milli duyguları geliştirip pekiştirecek konulara geniş ölçüde yer verilmesi,

c) İlkokul mezunları arasından seçilecek istidatlı öğrencilere daha ileri bir öğrenim imkânı sağlamak üzere, merkezî durumda bulunan bazı bölge okullarında ortaokul sınıflarının da açılması bu sınıflara devam edecek öğrencilerin aynı zamanda iş ve üretim hayatı ile ilgili bir alanda da yetiştirilmeleri” (MEB.1963, s.26) amaçlanmıştır.

25 Aralık 1963-20 Şubat 1965 tarihleri arasında görev yapan III. Koalisyon veya X. İnönü Hükümeti ile 20 Şubat 1965-27 Ekim 1965 tarihleri arasında görev yapan IV. Koalisyon veya Ürgüplü Hükümeti’nin hükümet programlarında ilköğretimle ilgili görüş bildirilmemiş olması dolayısıyla nitelikle ilgili de bir husus bulunmamaktadır.

27 Ekim 1965-3 Kasım 1969 tarihleri arasında görev yapan I. Demirel Hükümeti’nin hükümet programında “Milli eğitim davası, Türkiye’de hürriyet rejiminin ve demokratik düzenin temelini besleyen bir kaynak olduğu kadar, memleket kalkınmasının en güçlü vasıtalarından biridir. Bunun için her şeyden önce temel eğitim meselesini çözümlemek gereklidir” (Dağlı ve Aktürk, 1988, s.94) ifadeleri yer almıştır.

Bu dönemde Talim ve Terbiye Dairesi'nin 26.05.1966 tarih ve 163 sayılı kararı ile ilkokullar Yönetmeliği'nin bazı maddeleri değiştirilmiştir. Değiştirilen önemli maddelerin içeriği kısaca şunlardır:

14. madde, ilkokulların yıllık eylemli öğretim sürelerini yeniden düzenleyerek bu sürenin köylerde 170, şehir ve kasabalarda 200 günden aşağı olmamasını;

21. madde ise "ilkokullarda haftada 26 saat ders yapılmasını (MEB. 1966, s.29) sağlamıştır.

Günümüzde ise ilköğretim okullarında haftada 30 saat ders yapılmaktadır.

Yine bu hükümet döneminde, "1968 İlkokul Programı"nın kabul edildiği görülmektedir. 1968 İlkokul Programı, Talim ve Terbiye Kurulu'nun 1 Temmuz 1968 gün ve 171 sayılı kararı ile kabul edilmiştir.

1968 İlkokul Programı'nda, "İlköğretimin Amaçları"na geniş ve ayrıntılı olarak yer verilmiştir. Bu programa göre ilkokulun amaçları 4 ana grupta toplanmıştır. Bunlar:

A) Kişisel Bakımdan

B) İnsanlık İlişkileri Bakımından

C) Ekonomik Hayat Bakımından

Ç) Toplum Hayatı Bakımından" olan amaçlardır.

A) Kişisel Bakımdan İlköğretim Amaçları Şunlardır:

İlkokul, çocuğa karşılanması gereken beden, ruh ve toplumla ilgili bir takım ihtiyaçları, geliştirecek çeşitli istidat ve kabiliyetleri bulunan değerli bir varlık olduğunu kavratmayı; onu kişilik ve ahlâki karakter sahibi iyi bir yurttaş olarak yetiştirmeyi amaç bilir. Buna göre ilköğretim görmüş bir yurttaş:

1. Sağlığı koruyucu temel bilgileri benimsemiş, gerekli sağlık ve temizlik alışkanlıklarını kazanmıştır.
2. Kazalara karşı uyanık ve tedbirli olmayı öğrenmiştir.
3. Çevresindeki bütün canlı, cansız varlıklara değer vermesini, onları sevmesini ve korumasını öğrenmiştir.
4. Okuma, yazma ve hesaplama gibi temel becerileri kavramıştır.
5. Öğrenme merak ve hevesini geliştirmiştir.
6. İyi düşünme ve doğru hüküm verme alışkanlığını kazanmıştır.
7. Yurt sevgisi, yurdunu tanıma ve tanıtmaya arzusu, yurda hizmet duygusunu geliştirmiştir.
8. Görev ve sorumluluk duygusu kazanmıştır.
9. Tabii güzelliklere ve güzel sanat eserlerine karşı ilgi ve hayranlık duymayı öğrenmiştir.
10. Boş zamanlarını iyi kullanmada anlayış ve alışkanlıklar kazanmıştır.
11. Başarılı olduğu zaman aşırı öğrenmelerden sakınmayı, başarısızlık karşısında ümitsizliğe düşmemeyi öğrenmiştir.

B) İnsanlık İlişkileri Bakımından İlköğretimin Amaçları Şunlardır:

İlkokul, çocuğa aile içinde ve toplumun diğer üyeleri ile olumlu bağlar kurabildiği ölçüde mutlu bir kişilik geliştirebileceğini, çevresindeki insanlarla iyi işbirliği yapabildiği ölçüde başarıya ulaşabileceğini duyurmayı ve benimsetmeyi amaç bilir. Buna göre,

ilköğretim görmüş bir yurttaş:

1. İyi bir aile hayatının dayandığı temel ilkeleri kavramış, payına düşen görev ve sorumlulukları öğrenmiş ve benimsemiştir.

2. Başkaları ile birlikte yaşamayı ve beraber çalışmayı öğrenmiştir.

C) Ekonomik Hayat Bakımından İlköğretimin Amaçları Şunlardır:

İlkokul, çocuğa yurdun kalkınmasında, insan gücünün en değerli bir zenginlik kaynağı olduğunu ve kaynağı iyi şekilde geliştirmenin en verimli yatırım olacağını kavratmayı amaç edinmiştir. Buna göre ilköğretim görmüş bir yurttaş:

1. İnsan gücünün ve tabiat kaynaklarının, çevresinin ve yurdun kalkınmasındaki önemini kavramıştır. Yaptığı her işi dikkatli, özenli, düzgün ve temiz yapar, baştan savmacılıktan sakınır. Kendi eşyasını, okulunu, onun eşya ve araçlarını, milli eserleri dikkatli ve özenli kullanmaya, iyi korumaya çalışır.

2. Toplumun bağımsız ve etkin bir üyesi olabilmesi için çalışmanın, iyi bir üretici olmanın ve geçimini sağlamanın gerekliliğine inanmıştır.

3. İyi bir tüketici olmanın memleket ekonomisindeki önemini kavramıştır.

Ç) Toplum Hayatı Bakımından İlköğretimin Amaçları Şunlardır:

İlkokul, çocuğa, Türkiye Cumhuriyeti'nin insan haklarına dayanan milli, demokratik, laik ve sosyal bir devlet olduğunu, Türkiye Devleti'nin ülkesi ve milleti ile bölünmez bir bütün teşkil ettiğini ve dünya milletleri ailesinin şerefli ve yapıcı bir üyesi olduğunu kavratmayı amaç bilir. Buna göre ilköğretim görmüş bir yurttaş:

1. Şerefli bir tarihe sahip büyük bir milletin evladı olmanın gururunu duyar.

2. Demokrasi ilkelerini kavramaya başlamıştır; bütün ilişkilerinde bu ilkeleri uygulamaya çalışır.

3. Toplumların ilerleme ve yükselmesinde bilim ve tekniğin önemini kavramıştır.

4. Memleketin yakın ve uzak komşu memleketler ve dünya milletleri ile olan ilişkileri hakkında seviyesine uygun bir bilgi kazanmıştır (MEB, 1968, s. 3-8).

Bu amaçları gerçekleştirebilmek ve ilköğretimde kalitenin yükseltilmesi için, programların esnek ve devamlı olarak yeniliklere açık bırakılması, yenilenmesi gereklidir.

I. Demirel Hükümeti döneminde İkinci Beş Yıllık Kalkınma Plânı uygulanmaya konulmuştur.

İkinci Beş Yıllık Kalkınma Plânı'nda;

"İlköğretim, kişilerin içinde bulundukları toplumun sorunlarını ve çevrelerini tanıyabilmeleri, yurttaşlık haklarını kullanmak için gerekli bilgileri edinmeleri, yaşamaları için gerekli asgari kabiliyeti kazanmaları amacı ile verilen eğitimidir...denilmekte;

İlkokul programları ilköğretimin amaçlarına uygun olarak geliştirilecektir. Programlarda elişlerinin ağırlığı artırılacak ve kitaptan yapılan öğretim yerini gözleme ve denemeye dayanan, oyunlardan yararlanan programlar geliştirilecektir. Bütün ilkokullarda derslikler yanında bir işlik kurulacaktır. Bütün ilkokullar okuma-yazma seferberliğimizin yönetildiği tarım yayınları ve kamu kuruluşlarının çeşitli eğitim ve kültür faaliyetlerinin yararlandığı yaygın eğitim merkezleri olarak geliştirilecektir" (DPT, 1968, s.322) ifadeleri yer almaktadır.

Yukarıdaki ifadelerden de anlaşıldığı gibi; İkinci Beş Yıllık Kalkınma Plânı'nda, ilköğretimin kalitesini artırabilmek için programların ve öğrencilerin el becerilerinin geliştirilmesi hedeflenmiştir.

3 Kasım 1969 - 6 Mart 1970 tarihleri arasında görev yapan II. Demirel Hükümeti'nin programında; "İlköğretimden üniversiteye kadar bütün öğretim kurumlarının çağın yeniliklerine intibakı sağlanacaktır" (Dağlı ve Aktürk, 1988, s.142) ifadelerine yer verilerek ilköğretimin kalitesini artırmak için çağın yeniliklerine açık tutulacağı belirtilmiştir.

28 Eylül - 3 Ekim 1970 tarihleri arasında toplanan 8. Milli Eğitim Şurası'nda "Türk Milli Eğitim Sistemi'nin yapısı değerlendirilmiş ve Şura, ilköğretimin 5 Ocak 1961 tarih ve 222 sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanunu'nda belirlenmiş şekliyle uygulanmasına devam edilmesini istemiş ve ilköğretime hiçbir müdahalede bulunmamıştır" (MEB, 1971, s.58).

6 Mart 1970 - 12 Mart 1971 tarihleri arasında görev yapan III. Demirel Hükümeti'nin programında ilköğretimin kalitesine yönelik görüş bildirilmemiştir.

26 Mart 1971 - 11 Aralık 1971 tarihleri arasında görev yapan I. Erim Hükümeti'nin programında;

"Zorunlu öğretim süresinin ileride bütün yurda yayılmasına hazırlık olarak çok yönlü öğretim yapan ve öğrenciyi hem üst okullara hem de çalışma hayatına hazırlayacak sekiz yıllık okulların deneme olarak kurulmaları için gerekli hazırlıklara hemen başlanacaktır." denilmiş ve ilk ve orta öğretimde tek kitap düzeni uygulanacaktır (Dağlı ve Aktürk, 1988, s.204) ifadelerine yer verilmiştir.

11 Aralık 1971 - 22 Mayıs 1972 tarihleri arasında görev yapan II. Erim Hükümeti'nin programında ilköğretimin kalitesine yönelik görüş bildirilmemiştir.

22 Mayıs 1972 - 11 Nisan 1973 tarihleri arasında görev yapan Melen Hükümeti'nin programında;

"Bütün ilkokulları bitiren çocuklarımızın büyük bir çoğunluğu üst okullara devam etmek veya bir meslek sahibi olmak imkanlarından yoksun bulunmaktadır. İnsanları ve toplumu tedirgin eden ve hayatta güçsüz bırakan bu büyük soruna çözüm yolu getirmek için öğrencilere bilgi ve kabiliyetleri istikametinde bir öğretim vermek, bu suretle onların ya üst okullara gitmelerini ya da çalışma hayatına atılmalarını sağlamak için ilkokulların sekiz yıla çıkarılması çalışmalarına devam edilecek ve bu okulların yurt ölçüsünde yayılmasına çalışılacaktır" (Dağlı ve Aktürk, 1988,s.240) ifadeleri yer almıştır.

Melen Hükümeti'nin programında, "İlkokulların sekiz yıla çıkarılması "nın öngörülmesi, ilköğretimin niteliğini arttırmaya yönelik önemli bir adımdır.

Bu dönemde Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Plânı uygulanmaya konmuştur.

Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Plânı'nda;

"İlköğretimin, üst düzey kademelerine geçecek öğrencilerin yetiştirilmesinde, çalışma hayatına katılacak geniş kitlelere bilgi ve maharet kazandırılmasında yetersiz kalmaktadır denilerek ilköğretim, okuma-yazma ve vatandaşlık eğitimi yanında bu kademeyi bitirenlerin üretim sürelerinde yararlanacakları, çevrenin ekonomik hayatına

dönük meslek ve beceri programları ile destekleneceği, çalışma hayatı ve üst eğitim kademeleri için daha üst bilgi ve becerilerle donatılmış kişilerin yetiştirilmesinin sağlanacağı; bu kademedede yöneltme yöntemi uygulanarak, öğrencilerin yeteneklerine göre bir üst eğitim kurumuna devamları sağlanacağı” (DPT, 1973, s.410-422) öngörülmüştür.

15 Nisan 1973 - 26 Ocak 1974 tarihleri arasında görev yapan Talû Hükümeti programında şu ifadeler yer verilmiştir:

“Milli Eğitim Politikamız bir yanda Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Plânımız’ ın öngördüğü hedeflere göre iktisadi ve sosyal kalkınmamızın dayandığı insan gücü ve teknoloji ihtiyaçlarımıza cevap verecek, diğer yandan Cumhuriyete, insan hak ve hürriyetlerine, Türk Milliyetçiliğine demokratik, laik, sosyal hukuk devleti anlayışına sahip Atatürk inkılâplarının koruyucusu bir gençlik yetiştirmek amacına yönelecektir . . .

Bu amacı gerçekleştirmek için, “Milli Eğitim Temel Kanunun Tasarısı”nı kanunlaştırmaya çalışacağız” (Dağlı ve Aktürk, 1988, s.257).

Bu hükümet döneminde, Türkiye Büyük Millet Meclisi’ne tasarı halinde sunulan Milli Eğitim Temel Kanunu, “1739 nolu Milli Eğitim Temel Kanunu” adı ile 14.6.1973 tarihinde kabul edilmiştir. Bu kanunla Türk Milli Eğitim Sistemi yeni baştan düzenlenmiştir.

Kanun kapsamında, Türk Milli Eğitiminin düzenlenmesinde esas olan amaç ve ilkeler, eğitim sisteminin genel yapısı, öğretmenlik mesleği, okul bina ve tesisleri, eğitim araç ve gereçleri, Devletin eğitim ve öğretim alanlarındaki görev ve sorumluluğu ile temel hükümleri bir sistem bütünlüğü içinde yer almıştır (METK, 1739, 1973,

md.1).

İlk kabul edildiği haliyle Kanunun 22. Maddesinde "Temel Eğitim, 7-14 yaşlarındaki çocukların eğitim ve öğretimini kapsar. Temel eğitim kız ve erkek bütün vatandaşlar için zorunludur ve Devlet okullarında parasızdır" ifadesi yer almıştır.

Bu kanunla, ilköğretimin süresi zorunlu olarak 8 yıla çıkarılmış ancak bugün bile ilköğretim tüm yurttaki sekiz yıl zorunlu olarak uygulanamamaktadır.

Temel Eğitimin amaç ve görevleri kanunun 23. Maddesinde belirlenmiştir. Buna göre;

"Temel Eğitimin amaç ve görevleri, Milli Eğitimin genel amaçlarına ve temel ilkelerine uygun olarak;

1. Her Türk çocuğuna iyi bir vatandaş olmak için gerekli temel bilgi, beceri, davranış ve alışkanlıkları kazandırmak; onu milli ahlak anlayışına uygun olarak yetiştirmek;

2. Her Türk çocuğunun ilgi, istidat ve kabiliyetleri yönünden yetiştirecek hayata ve üst öğrenime hazırlamaktır" (METK, 1739, 1973, md.23).

Kanunun 24. Maddesinde, "Temel Eğitim Kurumları, beş yıllık ilkokullar ile üç yıllık ortaokullardan meydana gelir. İlkokulun son sınıfı bitirildiğinde, ilkokul diploması verilir" ifadesi yer almıştır.

Kanunun 25. Maddesinde ise; "Temel Eğitim Kurumlarının birinci ve ikinci kademeleri bağımsız okullar halinde kurulabileceği gibi, imkan ve şartlara göre birlikte de kurulabilir.

Nüfusu az ve dağınık olan yerlerde, köyler gruplaştırılarak, merkezi durumda olan köylerde “Temel Eğitim Bölge Okulları” ve bunlara bağlı pansiyonlar; gruplaştırmamanın mümkün olmadığı yerlerde “Temel Eğitim Yatılı Bölge Okulları” kurulur ifadeleri yer almıştır.

26 Ocak 1974 - 17 Kasım 1974 tarihleri arasında görev yapan I. Ecevit Hükümeti'nin programında ilköğretimin kalitesine yönelik görüş bildirilmemiştir.

Bu hükümet döneminde, 24 Haziran - 4 Temmuz 1974 tarihleri arasında IX. Milli Eğitim Şurası toplanmıştır.

Bu şurada Milli Eğitim Temel Kanunu'ndaki ilköğretimle ilgili maddeler esas kabul edilmiş, ayrıca ilköğretimin işe ve hayata yönelik olarak yeniden düzenlenmesi, geliştirilmesi gerektiği belirlenmiştir (MEB, 1975, s.5).

17 Kasım 1974-31 Mart 1975 tarihleri arasında görev yapan Irmak Hükümeti'nin programında ilköğretimin kalitesine yönelik görüş bildirilmemiştir.

Bu dönemde “1975 İlkokul Programı” uygulanmaya konmuştur. 1975 İlkokul Programı Talim ve Terbiye Kurulu'nun 14.2.1975 gün ve 145 no'lu kararı ile kabul edilmiş ve uygulanmaya konmuştur (MEB,1975, s.38).

1975 İlkokul Programı ile normal ve çift öğretim yapan ilkokullarda haftalık ders sayısı çizelgesinin 25 ders saati üzerinden

yeniden düzenlenmesi yapılmıştır.

31 Mart 1975-21 Haziran 1977 tarihleri arasında görev yapan IV. Demirel Hükümeti'nin, 21 Haziran 1977-21 Temmuz 1977 tarihleri arasında görev yapan II. Ecevit Hükümeti'nin, 21 Temmuz 1977-5 Ocak 1978 tarihleri arasında görev yapan V. Demirel Hükümeti'nin ve 5 Ocak 1978-12 Kasım 1979 tarihleri arasında görev yapan III. Ecevit Hükümeti'nin programlarında ilköğretimin kalitesine yönelik görüş bildirilmemiştir.

III. Ecevit Hükümeti'nin döneminde Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Plânı uygulanmaya konmuştur.

Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Plânı'nda;

"Tüm eğitim kademelerinde eğitim ezberciliğe dayanan, kişiliği geliştirmekten çok kalıplaştırmaya iten, çoğu kez gereksiz kuru bilgiler yığından oluşan içeriğinin değiştirilmesi sağlanacaktır.

Temel eğitimde, derslik-öğrenci ve öğretmen-öğrenci oranında ve araç-gereç standartlarında nicel ve nitel gelişme sağlanacaktır. Üçlü eğitimin en azından ikili öğrenime dönüştürülmesi için gerekli önlemler alınacaktır" (DPT,1978,s.435) ifadeleri yer almıştır.

Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Plânı'nda ilköğretimde bütün eksikliklerin giderileceği ve kaliteli bir eğitimin verileceği vurgulanmıştır.

12 Kasım 1979-12 Eylül 1980 tarihleri arasında görev yapan VI. Demirel Hükümeti'nin programında ilköğretimin kalitesine yönelik

görüş bildirilmemiştir.

20 Eylül 1980-13 Aralık 1983 tarihleri arasında görev yapan Ulusu Hükümeti'nin programında, "Milli Eğitim Temel Kanunu üzerinde gerekli çalışmaların ve düzenlemelerin yapılacağı" (Dağlı ve Aktürk, 1988, s.19) ifadesi yer almıştır.

Bu hükümet döneminde Onuncu Milli Eğitim Şurası toplanmıştır. 23-26 Haziran 1981 tarihleri arasında toplanan Onuncu Milli Eğitim Şurası'nda "Temel Eğitim" in bir an önce yayılması gerektiği üzerinde durulmuştur.

Onuncu Milli Eğitim Şurası'nın kararlarına göre temel eğitimin görevleri şunlardır:

- Zorunlu öğrenim çağı çocuklarına temel eğitim vermek.
- Zorunlu öğrenim çağı çocuklarından özel eğitimi gereksinen çocuklara temel eğitim vermek.
- Temel eğitim okulundan diploma ya da herhangi bir kademesinden belge almak isteyen yetişkinlere eğitim vermek.
- Yetişkinlere meslek ve girişimlerine uygun kısa süreli temel eğitim vermek.
- Temel eğitime hazırlayıcı anasınıfları açmak.
- Çevresine yönelik eğitim etkinliklerinde bulunmak (MEB, 1995, s.121).

Onuncu Milli Eğitim Şurası'nda temel eğitimin nitelikleri de şöyle belirlenmişti:

- Temel eğitim bir bütündür.
- Temel eğitim süresince eğitilenlerin yeteneklerinin tanınması asıldır.
- Öğrenci temel eğitim boyunca değişik alanlarda kendilerini deneyerek tanıyabilmelidir.
- Temel eğitim okulu üst öğretime gidemeyecek olan çocukları bir mesleğe hazırlayabilmelidir.
- Temel eğitim, çevresinin eğitim gereksinimlerini karşılayabilmeli, çevresi ile bütünleşebilmelidir (MEB, 1995, s.124).

7.11.1982 tarihinde kabûl edilen 1982 Anayasası'nın 42. Maddesinde;

" Kimse, eğitim ve öğrenim hakkından yoksun bırakılamaz.

Öğrenim hakkının kapsamı kanunla tespit edilir ve düzenlenir.

Eğitim ve öğretim, Atatürk ilkeleri ve inkılâpları doğrultusunda, çağdaş bilim ve eğitim esaslarına göre, devletin gözetim ve denetimi altında yapılır. Bu esaslara aykırı eğitim ve öğretim yerleri açılmaz.

Eğitim ve öğretim hürriyeti, Anayasaya sadakat borcunu ortadan kaldırmaz.

İlköğretim, kız ve erkek bütün vatandaşlar için zorunludur ve devlet okullarında parasızdır.

Özel ilk ve orta dereceli okulların bağlı olduğu esaslar. Devlet okulları ile erişilmek istenen seviyeye uygun olarak, kanunla

düzenlenir.

Devlet, maddi imkânlardan yoksun başarılı öğrencilerin, öğrenimlerini sürdürebilmeleri amacı ile burslar ve başka yollarla gerekli yardımları yapar. Devlet durumları sebebiyle özel eğitime ihtiyacı olanları topluma yararlı kılacak tedbirleri alır.

Eğitim ve öğretim kurumlarında sadece eğitim, öğretim, araştırma ve inceleme ile ilgili faaliyetler yürütülür. Bu faaliyetler her ne suretle olursa olsun engellenemez.

Türkçe'den başka hiçbir dil, eğitim ve öğretim kurumlarında Türk vatandaşlarına ana dilleri olarak okutulamaz ve öğretilemez. Eğitim ve öğretim kurumlarında okutulacak yabancı diller ile yabancı dille eğitim ve öğretim yapan okulların tâbi olacağı esaslar kanunla düzenlenir. Milletlerarası antlaşma hükümleri saklıdır." İfadesi yer almıştır.

8-11 Haziran 1982 tarihleri arasında toplanan On birinci Milli Eğitim Şurası'nın gündemini "öğretmen eğitimi" oluşturmuştur (MEB, 1995, s.1).

1983'te 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu'nda 2842 sayılı kanunla yapılan bir değişiklikle "Temel Eğitim Okulu" kaldırılmış, yerine "İlköğretim Okulu" getirilmiş ve var olan "Temel Eğitim Okulları'nın adı da "İlköğretim Okulu"na çevrilmiştir. (METK, 1739,1973, Md.1).

Yine 1983'te çıkarılan 2917 sayılı kanun, 222 sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanunu' nun ilköğretim kuruluşları ile ilgili maddesini değiştirmiştir. Bu yasaya göre, ilköğretimin kuruluşları şunlardır:

Zorunlu olanlar, ilkokul, ortaokul, ilköğretim okulu, yetiştirici ve tamamlayıcı sınıf ve kurslar, özel eğitime muhtaç çocuklar için açılan

okul ve sınıflar.

İsteğe bağılı olanlar, okul öncesi eğitim kuruluğu, yetiştirici, sınıf ve kurslar (İEK, 222, Md.6).

Bu yasa Milli Eğitim Temel Kanunu'na koşut olarak, zorunlu öğrenim yaşını da 6-14 olarak düzenlenmiştir (İEK, 222, Md.3).

13 Aralık 1983- 21 Aralık 1987 tarihleri arasında görev yapan I. Özal Hükümeti'nin programında ilköğretimin kalitesine yönelik görüş bildirilmemiştir.

Bu dönemde Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Plânı uygulanmaya konmuştur.

Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Plânı'nda;

"Eğitimde niteliğinin arttırılması gerektiğ-i vurgulanmış ve üst öğrenime, mesleğ-e hazırlama, diğ-er eğitim basamaklarıyla ve çevreyle bütünleşmenin ilköğretimin temel özellikleri arasında yereldiğ-i" (DPT, 1985, s.320) belirtilmiştir.

21 Aralık 1987- 16 Kasım 1989 tarihleri arasında görev yapan II. Özal Hükümeti'nin programında "ilköğretimde ikili öğrenimin kaldırılacağ-ı" (Dağlı ve Aktürk, 1988, s.96) vurgulanmıştır.

Bu hükümet döneminde 18-22 Haziran 1988 tarihleri arasında Onikinci Milli Eğitim şurası toplanmıştır.

şura' da ilköğretim ile ilgili aşağıdaki kararlar alınmıştır:

- Liselerin bünyesinde bulunan ortaokullar tamamen ilköğretim bünyesine alınmalıdır.

- İlköğretime başlama yaşının 72 ay olarak belirlenmesi; ancak, velisinin isteği ile, “okul olgunluğuna” gelen çocukların da okula kaydının yapılması ve bunun yaş bakımından alt sınırının 66 ay olarak tespit edilmesi gereklidir.

- Sekiz yıllık mecburi öğretime geçişin, bir program ve sistem bütünlüğü içinde uygulanması ve yaygınlaştırılması gereklidir.

-Mevcut ortaokullar, ilköğretimle bütünleştirilmelidir.

-Sekiz yıllık ilköğretimin ortak ve aynı bir öğretim programına kavuşturulması; mevcut ilkokul, ortaokul farklılığının ortadan kaldırılması gereklidir.

-Okullarda, yöreye ve talebe göre seçmeli programlar bulundurulmalıdır.

-Yatılı ilköğretim bölge okullarından mezun olan kız öğrencilerin, meslek kazandırıcı okullara imtihansız alınmaları, kız öğrencilerin okula devamlarının özendirilmesi gereklidir (MEB, 1988, s.95).

6 Kasım 1989-6 Temmuz 1991 tarihleri arasında görev yapan Akbulut Hükümeti'nin programında şu ifadeler yer verilmiştir:

“İlk ve ortaöğretimde ikili öğrenimin kaldırılması, sınıflardaki öğrenci sayısının azaltılması hedeflenmiştir” (RG. 20344, s.30).

Bu dönemde Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Plânı'nda;

"Eğitimde genel olarak kalitenin yükseltilmesi ve müfredat programlarının geliştirilmesi" (DPT, 1990, s.405) vurgulanmıştır.

Yine bu hükümet döneminde 15-19 Ocak 1990 tarihleri arasında Onüçüncü Milli Eğitim Şurası toplanmış ve Şura gündeminde ilköğretim ile ilgili konu yer almamıştır.

6 Temmuz 1991-1 Aralık 1991 tarihleri arasında görev yapan I. Yılmaz Hükümeti'nin programında;

"Zorunlu eğitimin 2000 yılına kadar 8 yıl; 2000 yılından sonrası için de 10 yıl olmasını sağlayacak kanuni düzenleme yapılacaktır" (RG. 20921, s.11) ifadesi yer almıştır.

1 Aralık 1991- 6 Temmuz 1993 tarihleri arasında görev yapan VII. Demirel Hükümeti ile 6 Temmuz 1993- 13 Mart 1996 tarihleri arasında görev yapan I. Çiller Hükümeti'nin programlarında ilköğretimin kalitesine yönelik görüş bildirilmemiştir. (II. Çiller Hükümeti güvenoyu alamamıştır).

27-29 Eylül 1993 tarihleri arasında toplanan Ondördüncü Milli Eğitim Şurası'nın gündeminde ise ilköğretim ile ilgili konu yer almamıştır.

Yukarıda ifade edildiği gibi, plânlı dönemden itibaren ilköğretim ile ilgili olarak bütün hükümet programlarında aynı politikaların yer almış olması bize politikaların hazırlanmasında mevcut durumun

dikkate alınmadığını göstermektedir. İlköğretimde niteliğin geliştirilmesi ile ilgili alınan kararlar tam anlamıyla gerçekleştirilememiştir. Çünkü politik nedenlerden dolayı daha çok nicelik ön plânda tutulmuştur.



3. “İlkokul Öğretmeninin Niteliğinin Geliştirilmesine İlişkin Politikalar nasıldır?” Alt Problemine Yönelik Bulgular ve Yorumlar:

Bu alt problemde ilkokul öğretmenin niteliğinin geliştirilmesi için ne gibi politikaların oluşturulduğu incelenmiştir.

1953 yılına kadar, yürütülen ilkokul öğretmeni yetiştirme politikası bu yıldan sonra, 6234 sayılı kanunun çıkarılmasıyla değişmiş ve öğretmen yetiştiren kurumlar “İlköğretmen Okulu” adı altında birleştirilmiş ve öğretmen olacaklara ilkokul üzerine altı, ortaokul üzerine üç yıl öğrenim verilmiştir.

1960 yılında çıkarılan 7439 Sayılı Kanunla Milli Eğitim Bakanlığı bünyesinde “Öğretmen Okulları Genel Müdürlüğü” kurularak yönetim birliği sağlanmıştır (MEB, 1992, s.9).

5-15 Şubat 1962 tarihleri arasında toplanan VII. Milli Eğitim Şurası’nda öğretmen yetiştirme konusuna da değinilmiştir. Milli Eğitim Bakanı Hilmi İncesulu Şura’yı açarken yaptığı konuşmada; “Türk Milleti’nin öğretmenine karşı minnettarlığı, ordusuna karşı minnettarlığı ile beraber yürür. Bugün çeşitli kademelerde öğretmen ihtiyacı ile karşı karşıyayız. Öğretmen yetiştiren yeni müesseseler kurmaya ve kurulmuş olanları takviye etmeye mecburuz” (MEB, 1995, s.40) demiştir.

Bu dönemde öğretmen ihtiyacının giderilmesinin amaçlanmasına rağmen bu ihtiyaç giderilememiş ve öğretmen açığını gidermek için

vekil öğretmenlerden yararlanma yoluna gidilmiştir ki bu da öğretmenliğin niteliğini olumsuz yönde etkilemiştir.

1962'li yıllarda Türkiye'de kitle eğitimine girildiğinden ilköğretmen okullarının öğretim süreleri artırılmamıştır (MEB, 1992, s.21).

VII. Milli Eğitim Şurası'nda her öğretmenin;

- Milli Eğitimin temel ilkelerini benimsemiş ve bunları uygulama seviyesine erişmiş,

- Meslek hayatına atıldığı zaman genel kültür ve bilgi yönünden en az lise seviyesinde yetişmiş,

- Mesleki formasyon ve okutacağı derslerin bilgi ve becerileriyle donatılmış ve gerekli uygulamaları yapmış,

- Atatürk İnkıpları ve Atatürk Milliyetçiliği ilkelerine bağlı, şahsiyet ve ahlâki karakter sahibi, mesleğin değerine inanmış ve kendini mesleğine vakfetmiş olması amaçlanmıştır (MEB, 1995, s.48).

25 Haziran 1962- 25 Aralık 1963 tarihleri arasında görev yapan

IX. İnönü Hükümeti'nin programında öğretmenin niteliğinin geliştirilmesine ilişkin politikalar hakkında şu sözlere yer verilmiştir:

“Öğretmen yetiştirmek için yapılan büyük yatırımların ve harcanan emeklerin arzu edilen sonuca ulaşması için, öğretmenlik mesleğini cazip kılacak tedbirlerin alınması zaruretine inanmaktayız” (Dağlı ve Aktürk, 1988, s.44).

Yukarıda öğretmenliği cazip hale getirecek tedbirlerin alınacağına vurgulanmasına rağmen, bu dönemde uygulanmaya konan Birinci Plânda öğretmenliğin niteliğini artırıcı önlemlerin alınacağı belirtilmiş fakat yapılacak çalışmalar açıklanmamıştır.

Bu dönemde uygulanmaya konan Birinci Beş Yıllık Kalkınma Plânı'nda; "Öğretmen yetiştiren kurumların gelişmelerine öncelik verilmesi, bu kurumların yurdun imkân ve ihtiyaçlarına uyan bir sistem içinde kurulması, öğretmen sayısının artırılması, öğretmenlerin nitelikli olması için gerekli önlemlerin alınması ve öğretmenlik mesleğinin cazip hale getirilmesi" gerektiği vurgulanmıştır (DPT, 1963, s.398).

25 Aralık 1963- 20 Şubat 1965 tarihleri arasında görev yapan X. İnönü Hükümeti'nin programında "Eğitim davamızın başarısında temel unsur olarak fedakâr ve ülkücü öğretmen topluluğu görülmüş ve öğretmenleri maddi ve manevi huzur imkânlarına kavuşturmak gerektiği" vurgulanmıştır (Dağlı ve Aktürk, 1988, s.63).

20 Şubat 1965- 27 Ekim 1965 tarihleri arasında görev yapan Ürgüplü Hükümeti'nin programında da "Milli Eğitim hizmetlerinin temel unsuru olan öğretmeni bu hizmete layık, ehliyet, vasıf ve sayıda yetiştirmek için gerekli bütün imkânların araştırılacağına" (Dağlı ve Aktürk, 1988, s.80) belirtilmesine rağmen bu iki hükümet döneminde de öğretmenin niteliğini artırıcı çalışmalar gerçekleştirilmemiştir.

27 Ekim 1965- 3 Kasım 1969 tarihleri arasında görev yapan I. Demirel Hükümeti'nin programında; "Öğretmenlerin hayat şartları,

maddi ve manevi ihtiyaçları yakından takip edilecektir" (Dağlı ve Aktürk, 1988, s.94) ifadesi yer almıştır.

Bu dönemde uygulanmaya konan İkinci Beş Yıllık Kalkınma Plânı'nda ilkokul öğretmeninin niteliğinin geliştirilmesine ilişkin aşağıdaki ifadelere yer verilmiştir.

"İlköğretim ve okulları, temel eğitim veren, köyde yetişenlerin eğitimini yürütülen ve köy okulunu yaygın eğitim ve kültür merkezi olarak yöneten elemanları yetiştiren okullardır.

İlkokul programlarına katılan oyun, elişi ve gözlem metotlarını uygulayıcı öğretmen yetiştirmek için ilköğretim okullarının ders programları geliştirilecektir. Bu okul mezunlarının görev aldıkları yaygın eğitim programlarının gereklerine uygun öğretim yapılacaktır.

Altı sınıflı ilköğretmen okullarının birinci devresi ilköğretmen okulu bünyesinde genel ortaokul niteliğine getirilecektir. Öğretmen yetiştiren kurumların bina, teçhizat ve öğretmen kadrolarının istenilen niteliğe ulaştırılması öncelik taşıyacaktır.

Öğretmenlerin diğer çalışma alanlarına kaymalarını önleyici, bölgesel dağılımını dengeleyici, mevcut öğretmenlerden, azami yararlanmayı sağlayıcı bir politika uygulanacaktır" (DPT, 1967, s.415).

1969 yılında Bakanlık olurluna dayalı olarak ilköğretmen okullarının öğretim süresi bir yıl artırılmış ve tamamında lise programı uygulanmış, ayrıca pedagojik formasyon veren derslerin sayı ve muhtevaları genişletilmiştir (MEB, 1992, s.9).

3 Kasım 1969- 6 Mart 1970 tarihleri arasında görev yapan İl. Demirel Hükümeti'nin programında; "Öğretmen yetiştiren müesseselerimizin her bakımdan geliştirilmesine öğretmenlerimizin

meslekleri içinde ilerlemelerine ve öğretmenliği cazip hale getirecek tedbirlere öncelik verilmesine devam edeceğiz” (Dağlı ve Aktürk, 1988, s.142) ifadesi yer almıştır.

Öğretmenlerin niteliğini arttırıcı önemli unsurlardan biri de öğretmenlerin bütün gelişmelerden haberdar edilmesi ve bunlarla kendini yenilemesidir. Böylece öğretmenler meslekleri içinde ilerleyebilirler.

6 Mart 1970-12 Mart 1971 tarihleri arasında görev yapan III. Demirel Hükümeti'nin programında öğretmenin niteliğinin geliştirilmesiyle ilgili görüş bildirilmemiştir.

28 Eylül- 3 Ekim 1970 tarihleri arasında toplanan VIII. Milli Eğitim Şurası'nda, öğretmenin niteliği konusu üzerinde durulmamıştır.

26 Mart 1971- 11 Aralık 1971 tarihleri arasında görev yapan I. Erim Hükümeti'nin programında şu ifadeler yer verilmiştir:

“Öğrenci artışını karşılayacak sayıda ve nitelikte Atatürk ülküsüne bağlı öğretim üyesi ve öğretmen yetiştirilmesi sağlanacak; öğretim üyesi ve öğretmenlik mesleğinin daha çekici kılınması için çözüm bekleyen sorunlar ele alınacaktır. Öğretim üyelerinin ve öğretmenlerin görevlerini huzur ve güven içinde yapabilmelerini sağlamak üzere her türlü tedbir alınacak ve çalışma güvenliğinin sarsılmasına izin verilmeyecektir” (Dağlı ve Aktürk, 1988, s.204).

I. Erim Hükümeti programında öğretmenlik mesleğinin cazip hale getirilmesi için gerekli çalışmaların yapılacağı vurgulanmıştır.

11 Aralık 1971- 22 Mayıs 1972 tarihleri arasında görev yapan II. Erim Hükümeti'nin programında öğretmen'in niteliğinin geliştirilmesine yönelik görüş bildirilmemiştir.

22 Mayıs 1972- 15 Nisan 1973 tarihleri arasında görev yapan Melen Hükümeti'nin programında şu ifadeler yer verilmiştir:

"Bütün öğretim kademelerinde uygulanacak programlar, Atatürk ilkelerine, laik ve sosyal devlet esaslarına; hür, demokratik düzene yürekten inanmış milli bir ruh ve heyecan taşıyan vatandaşlar yetiştirilecek şekilde değiştirilecektir.

Bu amaca varmak için ise her derecedeki okullara öğretmen yetiştiren kurumlardan başlamak zorunluluğuna inanıyoruz" (Dağlı ve Aktürk, 1988, s.240-241).

Bu dönemde 1972-1973 öğretim yılında sayıları 89'a çıkan ilköğretmen okullarında, deneme liselerinde uzun süredir uygulanan Modern Fen ve Matematik programlarının uygulanmasına başlanmıştır (MEB; 1992, s.9).

Melen Hükümeti döneminde Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Plânı uygulanmaya konmuştur.

Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Plânı'nda;

"Lise seviyesindeki öğretmen okullarına kaydolun öğrenci sayısı umulanın altındadır. Ancak mevcut öğretmen sayısı ihtiyacı karşılayacak yeterliktedir" (DPT, 1973, s.296) ifadesi yer almıştır.

15 Nisan 1973- 26 Ocak 1974 tarihleri arasında görev yapan Tâlu Hükümeti programında; "Milli Eğitim Temel Kanunu' nun

kanunlaştırılacağı” (Dağlı ve Aktürk,1988, s.254) ifadeleri yer almıştır.

14 Haziran 1973 tarihinde kabul- edilen Milli Eğitim Temel Kanunu’nun 43. Maddesinde öğretmenlik mesleğinin tanımı yapılmıştır.

“Öğretmenlik Devletin eğitim, öğretim ve bununla ilgili yönetim görevlerini üzerine alan özel bir ihtisas mesleğidir. Öğretmenler bu görevlerini Türk Milli Eğitiminin amaçlarına ve temel ilkelerine uygun olarak ifa etmekle yükümlüdürler.

Öğretmenlik mesleğine hazırlık genel kültür, özel alan eğitimi ve pedagojik formasyon ile sağlanır.

Yukarıda belirtilen nitelikleri kazanabilmeleri için, hangi öğretim kademesinde olursa olsun, öğretmen adaylarının yüksek öğrenim görmelerinin sağlanması esastır. Bu öğrenim lisans öncesi, lisans ve lisans üstü seviyelerde yatay ve dikey geçişlere de imkân verecek biçimde düzenlenir” (METK, 1739, 1973, Md.43).

Aynı kanunun 45. Maddesinde ise öğretmenlerin nitelikleri ve seçimi hükme bağlanmıştır.

“Öğretmen adaylarında genel kültür, özel alan eğitimi ve pedagojik formasyon bakımından aranacak nitelikler Milli Eğitim Bakanlığınca tespit olunur.

Yüksek öğrenimleri sırasında pedagojik formasyon kazanmamış olanların ihtiyaç duyulan alanlarda, öğretmenliğe atanmaları halinde bu gibilerin adaylık dönemi içinde yetişmeleri için Milli Eğitim Bakanlığınca gerekli tedbirler alınır.

Hangi derece ve türdeki eğitim, öğretim teftiş ve yönetim görevlerine, hangi seviye ve alanda öğrenim görmüş olanların ne gibi şartlarla seçilebilecekleri yönetmelikle düzenlenir” (METK, 1739, 1973, Md.45).

Öğretmenlerin niteliklerinin artırılması için hizmet-içi eğitim ile

ilgili hükümler ise aynı kanunun 48. Maddesinde yer almıştır. Bu maddede ;

“Öğretmenlerin daha üst öğrenim görmelerini sağlamak üzere yaz ve akşam okulları açılır veya hizmet içinde yetiştirilmeleri maksadıyla kurslar ve seminerler düzenlenir.

Yaz ve akşam okulları öğretmen yetiştiren kurumlarca açılır; bunlara devam ederek yeterli krediyi dolduran öğretmenlere o kurumun belge veya diploması verilir.

Milli Eğitim Bakanlığınca açılan kurs ve seminerlere devam edenlerden başarı sağlayanlara belge verilir. Bu belgelerin, öğretmenlerin atama, yükselme ve nakillerinde ne ölçüde ve nasıl değerlendirileceği yönetmelikle düzenlenir” (METK, 1739, 1973, Md.48).

26 Ocak 1974-17 Kasım 1974 tarihleri arasında görev yapan I. Ecevit Hükümeti programında öğretmenin niteliğine yönelik görüş bildirilmemiştir.

24 Haziran- 4 Temmuz 1974 tarihleri arasında toplanan IX. Milli Eğitim Şurası’nda; öğretmen yetiştiren kurumların 1739 sayılı kanunda yer alan esaslar ve çıkarılacak yüksek okullar kanunu hükümlerine göre yeniden düzenlenmesi, öğretmenlerin yurdun çeşitli bölgelerinde görev yapma esası getirilmesi, hizmet bölgesi ve ihtiyaçlara göre bölgeler arası yer değiştirme esaslarının yönetmelikle düzenlenmesi kararlaştırılmıştır.

Ayrıca Şura kararlarında, “Milli Eğitimin başarısı, her türlü eğitim ve öğretim çalışmasının odak noktasını oluşturan öğretmene ve onun huzur ve güvenlik içinde görevi başında bulunmasına bağlıdır” (MEB,

1995, s.114-115) denilmektedir.

Yukarıdaki ifadelerden de anlaşılacağı gibi eğitimde başarının sağlanabilmesi için öğretmenin çalıştığı ortamın uygun olması gerekir. Çünkü öğretmenin verimliliği eğitimin verimliliği ile doğru orantılıdır. Verimlilik ise öğretmenin niteliğini olumlu yönde etkileyen unsurlardan biridir.

17 Kasım 1974- 31 Mart 1975 tarihleri arasında görev yapan Irmak Hükümeti'nin programında aşağıdaki ifadeler yer almıştır:

"Ülkemizin her köşesinde, çeşitli güçlüklerle göğüs geren büyük fedakârlıklarla görev yapan öğretmenlerimizin maddi ve manevi sorunlarını çözümlmeye, meslek içinde yetişmelerini ve ilerlemelerini sağlayacak koşulları yaratmaya özellikle çaba sarf edeceğiz" (Dağlı ve Aktürk, 1988, s.308).

31 Mart 1975- 21 Haziran 1977 tarihleri arasında görev yapan IV. Demirel Hükümeti'nin programında, Irmak Hükümeti'nin programında yer alan öğretmenlikle ilgili ifadelerin hemen hemen aynı yer almıştır. IV. Demirel Hükümeti'nin programında;

"Eğitimde metot ve araçtan daha önemli olan öğretmenlik mesleğine gereken önem verileceği, özveriyle görev yapan öğretmenlerimizin maddi ve manevi sorunlarının çözümleneceği, meslek içi eğitimlerini ve ilerlemelerini sağlayacak şartların hazırlanmasına gayret gösterileceği" (Dağlı ve Aktürk, 1988, s.325) vurgulanmıştır.

Bu dönemde ilkokul öğretmenlerini de yüksek öğretimde yetiştirmek için 1974 yılından itibaren açılmaya başlanan iki yıllık eğitim enstitülerinin sayıları giderek artmıştır. İlkokullara sınıf öğretmeni yetiştirmeyi amaçlayan ve 1976'da sayıları 50'yi bulan bu yeni kurumlar, eski ilköğretmen okullarının binalarında faaliyet göstermişlerdir (MEB, 1992, s.10).

21 Haziran 1977-21 Temmuz 1977 tarihleri arasında görev yapan II. Ecevit Hükümeti'nin programında aşağıdaki ifadeler yer almıştır:

“Öğretmenlerin maddi ve manevi huzur içinde çalışabilmeleri güvence altına alınacak, kendilerini sürekli yenileyebilmeleri kolaylaştırılacaktır” (Dağlı ve Aktürk, 1988, s.373).

Nitelikli öğretmen dediğimiz zaman aklımıza her bakımdan (bilgi ve beceri yönünden, sosyal ve kültürel bakımdan v.b) yeterli öğretmen gelmektedir. Bu öğretmenin bildiklerini öğrencisine aktarması için güvenli ve huzurlu, her bakımdan yeterli bir ortama ihtiyacı vardır. Ama ne yazık ki bugün bile bazı bölgelerimizde öğretmenimiz huzurlu ve güvenli ortamlarda çalışmamaktadır.

21 Temmuz 1977- 5 Ocak 1978 tarihleri arasında görev yapan V. Demirel Hükümeti'nin programında; “Her kademedeki öğretim ve öğrenim kadrolarında görev yapan öğretmenlerimizin başta mesken, emeklilik, hizmet ve ücret konuları olmak üzere bütün sorunları çözümlenecektir” (Dağlı ve Aktürk, 1988, s.390) ifadesinin yer

almasına rağmen bu sorunlar çözümlenememiştir.

5 Ocak 1978-12 Kasım 1979 tarihleri arasında görev yapan III. Ecevit Hükümeti'nin programında öğretmenin niteliğiyle ilgili görüşlerin, II. Ecevit Hükümeti'nin programındaki görüşlerle aynı olması bize öğretmenin niteliğiyle ilgili çalışmaların gerçekleştirilemediğini gösterir.

Bu dönemde Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Plânı uygulanmaya konmuştur.

Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Plânı'nda;

Öğretmenlerin istihdam koşullarının ve ekonomik, sosyal, politik güvence noksanlığının giderek öğretmen mesleğine katılımı, dolayısıyla niteliği etkilediği belirtilerek;

"Tüm öğretmenlerin yüksek öğrenimli olmaları esastır. Öğretmen yetiştiren yüksek okulların esas kaynağı öğretmen liseleri olacaktır. Öğretmen liselerini bitirenler doğrudan iki yıl daha öğrenim görerek ilkökul öğretmeni olacaktır. Öğretmen lisesi mezunları diğer yüksek öğretim kurumlarına da girebileceklerdir.

Eğitim enstitülerinde oluşturulan kapasite dikkate alınarak, farklı eğitim kademelerinin öğretmen ihtiyacını karşılayabilecek esnek bir öğretmen yetiştirme sistemi geliştirilecek ve fazla kapasitenin diğer eğitim amaçlarına uygun olarak kullanımı sağlanacaktır.

Öğretmenlerin eğitim süresince daha verimli bir biçimde katkıda bulunabilmelerini sağlamak, öğretmenlik mesleğine katılımı özendirmek amacıyla istihdam koşullarının iyileştirilmesi ve özellikle mesleki bilgi birikimlerini sürekli olarak yenileyebilmeleri sağlanacaktır" (DPT, 1979, s.415) denilmektedir.

Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Plânı'nda da belirtildiği gibi

öğretmen yetiştiren yüksekokulların esas kaynağını öğretmen lisesi öğrencileri oluşturmuştur. Bugün bile öğretmen lisesinde okuyan öğrencilere üniversite sınavlarında eğitim fakültelerine teşvik maksadıyla ek puan verilmektedir.

12 Kasım 1979-12 Eylül 1980 tarihleri arasında görev yapan VI. Demirel Hükümeti'nin programında;

“Öğretmen okullarının geliştirilmesine, öğretmenlerin meslek içinde ilerlemelerine ve öğretmenlik mesleğini cazip kılacak tedbirlere öncelik verilecektir. Eğitim mensuplarının sosyal ve ekonomik güvenliklerini sağlamak için “Milli Eğitim Mensupları Yardımlaşma Kurumu” kurulacaktır.

Türk öğretmenin, başta mesken olmak üzere, sosyal ihtiyaçları karşılanacak, çocuklarına eğitim ve görgülerini artırıcı imkânlar sağlanacaktır” (Dağlı ve Aktürk, 1988, s.466) görüşlerinin yeralmasına rağmen Milli Eğitim Mensupları Yardımlaşma Kurumu kurulmamış, öğretmenlerin sosyal ihtiyaçları karşılanamamış ve mesken sorunları çözümlenememiştir.

20 Eylül 1980- 13 Aralık 1983 tarihleri arasında görev yapan Ulusu Hükümeti'nin programında;

“Öğretmenler ve yöneticiler politikadan tümü ile arındırılacak ve derneklerin amaç ve faaliyetleri ne olursa olsun kesinlikle politika dışında tutulmaları için her türlü yasal ve idari düzenlemeler yapılacaktır” (Dağlı ve Aktürk, 1988, s.19) ifadesi yer almıştır.

Ulus Hükümeti'nin programında öğretmenin başarılı olması için politikadan arındırılması gerektiği üzerinde durulmuş ve bu yönde çalışmalar yapılmıştır.

23-26 Haziran 1981 tarihinde toplanan X. Milli Eğitim Şurası'nda öğretmen yetiştirme konusu ele alınmıştır.

Bu Şura'da; temel eğitim ikinci kademe ve ortaöğretim kurumlarına öğretmen yetiştirilmesi, öğretmen yetiştiren kurumlara öğretmen ve üst düzey diğer eğitim personelinin yetiştirilmesi, sınıf öğretmenlerinin alan öğretmenliğine geçişlerinin açık tutulması ve ilköğretim öğretmenlerinin yüksek öğrenimden geçmelerinin sağlanması konularında kararlar alınmıştır (MEB, 1995, s.124-125).

8-11 Haziran 1982 tarihleri arasında toplanan XI. Milli Eğitim Şurası'nın gündemini öğretmen eğitiminin gelişimi ve sorunları oluşturmuştur.

Şura'da temel eğitim öğretmenin eğitimi üzerinde de durulmuş ve temel eğitim kurumlarına öğretmen yetiştirecek kurum programlarının amaçları, fonksiyonları, içerik ve etkinlik kategorileri belirlenmiştir.

Şura'da ayrıca öğretmenlerin sorunları tartışılmış ve aşağıdaki görüşler belirtilmiştir:

Eğitimin niteliğinin yükseltilmesinde, insanların ve toplumun geliştirilmesinde öğretmenin rolü çok büyük ve önemlidir.

Günümüzde, bilim ve teknolojiadaki büyük, hızlı değişme ve gelişmeler, toplumun yapısını da hızla değiştirmekte; bunlara paralel olarak, eğitimin amaçlarında, yöntemlerinde ve öğretmenin geleneksel rollerinde de değişmeler olmaktadır. Ancak, öğretmenlikte standartların yükseltilmesi, her şeyden önce öğretmenliğin bir meslek olarak kabul edilmesine bağlıdır. Bu ise devletin öğretmenler için eğitim ve çalışma kıstasları getirmesiyle başlar.

Ülkemizde, öğretmen adaylarının iyi eğitilmeleri, öğretmenliğin meslekleştirilmesi, öğretmenlerin çalışma şartlarının iyileştirilmesi, yaşayış düzeylerinin yükseltilmesi ve öğretmenliğin gençler için çekiciliğinin artırılması konularında yaygın ve ortak inançlarımız olmasına rağmen bu inançlarımızın, bu alandaki uygulamalarımızı yeterince etkileyemediği görülmektedir.

Öte yandan, toplumda öğretmenlik mesleğine verilen değer giderek azalmakta; öğretmenlik gençler için çekiciliğini yitirmekte ve en son tercih edilen bir meslek haline gelmektedir. Bu durum, öğretmenlerin statülerine ilişkin sorunlar ağırlık taşımaktadır (MEB, 1995, s.141-177-178).

Ayrıca Şura'da aşağıdaki teklifler sunulmuştur:

- Özellikle siyasi iktidarların tutumuna göre değişmeyecek, kalıcı ve değişmeye açık bir "öğretmen yetiştirme politikası" oluşturulmalıdır.

- Öğretmenlerin hizmet öncesi eğitimleri konusunda araştırma projeleri oluşturulmaları, ülke ölçüsünde elde edilecek bulgular ve

çağdaş literatürün ışığında uygulamalar geliştirilmelidir.

- Öğretmen yetiştirme için gerekli mali imkânlar sağlanmalıdır.
- Öğretmen yetiştiren kurumlar belli merkezlerde açılmalıdır.
- Öğretmen yetiştiren kurumların fiziki ortamları, mesleğin gerektirdiği biçimde düzenlenmelidir (MEB, 1995, s.180-181).

Geleceğimizi güvence altına almamızın tek şartı nitelikli insan yetiştirmektir. Nitelikli insanı da öğretmen yetiştireceği için, öncelikle nitelikli ilköğretim öğretmeni yetiştirme işine ağırlık vermek gerekmektedir. Bundan dolayı öğretmenlik mesleği ile ilgili politikalar oluşturulurken şura kararları göz önünde bulundurulmalıdır.

1982’de toplanan XI. Milli Eğitim Şurası’nda yapılan değerlendirme ve çalışmalar sonucunda, bu tarihten önce Milli Eğitim Bakanlığı’na bağlı olarak faaliyet gösteren öğretmen yetiştiren bütün yüksekokul ve enstitüler 2547 sayılı Yüksek Öğretim Kanunu ve bu kanuna istinaden çıkarılan 41 sayılı Kanun Hükmündeki Kararname ile 20 Temmuz 1982’de üniversitelerin bünyesine alınmıştır.

İlkokullara öğretmen yetiştiren iki yıllık eğitim enstitüleri, iki yıllık eğitim yüksekokulları haline, ortaokullara öğretmen yetiştiren üç yıllık eğitim enstitüleri de dört yıllık eğitim fakülteleri haline dönüştürülmüştür (MEB, 1992, s.13).

13 Aralık 1983-21 Aralık 1987 tarihleri arasında görev yapan I. Özal Hükümeti’nin programında; öğretmenlerin, “eğitim ve öğretimin

temel taşı oldukları” belirtilmiş ve bu yüzden “öğretmenlerin meselelerine büyük önem verecekleri” vurgulanmıştır (Dağlı ve Aktürk, 1988, s.54).

Bu hükümet döneminde Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Plânı uygulanmaya konmuştur.

Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Plânı’nda;

“Eğitimin temel taşı olan öğretmenlerin işbaşında yetiştirilmesine dönük programlara ağırlık verilecek ve eğitim programları günün şartlarına uygun hale getirilecektir. Öğretmenlerin eğitimi için TV’ den faydalanacaktır” (DPT, 1985, s.312) ifadeleri yer almıştır.

Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Plânı’nda öğretmenin niteliği ile ilgili belirtilen hedefler zaman içinde uygulanmaya konmuş ve öğretmen yetiştiren eğitim yüksekokullarının iki yıldan dört yıla çıkarılması için çalışmalar başlatılmış ve eğitim programlarında düzenlemeler yapılmıştır.

21 Aralık 1987- 16 Kasım 1989 tarihleri arasında görev yapan II. Özal Hükümeti’nin programında aşağıdaki görüşler yer almıştır:

“Öğretmenlerin meslek-içi eğitimine önem verilerek, devamlı gelişmeleri sağlanacaktır.

Çok kanallı eğitim televizyonu, öğrenci ve öğretmenlerin eğitim ve öğretimde yardımcı ve hızlandırıcı bir araç olarak kullanılacaktır”

(Dağlı ve Aktürk, 1988, s.97).

II. Özal Hükümeti döneminde öğretmenin niteliğini artırıcı yönde meslek-içi kurslarının verilmesine devam edilmiş ve eğitimde televizyondan yararlanma bütün öğretmenler için geçerli olmamıştır.

18-22 Haziran 1988 tarihleri arasında toplanan XII. Milli Eğitim Şurası'nın gündeminde "öğretmen yetiştirme" konusu yer almıştır.

Şura'da öğretmen yetiştirme ile ilgili aşağıdaki kararlar alınmıştır:

- Öğretmenlerin hizmet öncesiyle, hizmet-içi eğitiminde esas olan alan bilgisi, öğretmenlik bilgisi, genel kültür yanına bir de " milli kültür" unsuru eklenmelidir.

- Eğitim yüksekokullarının dört yıla çıkarılması ve sınıf öğretmenliği ana bilim dalına, öğretmen lisesi mezunlarının belli bir kontenjan ve puan avantajı sağlanmış ÖSS puanı ile alınmaları gereklidir.

- İlköğretim okullarında mecburi, ortaöğretim kurumlarında seçmeli olarak verilen iş ve teknik, ticaret, tarım ve ev ekonomisi dersleri için öğretmen yetiştiren yükseköğretim programlarına meslek lisesi mezunlarının, belli kontenjan ve puan avantajı sağlanmış ÖSS puanı ile alınmaları gereklidir.

- Öğretmen yetiştiren bütün yükseköğretim kurumlarına bedeni ve zihni özürhükümlerinin alınmamaları gereklidir.

- Öğretmen yetiştiren yükseköğretim kurumları programlarında yer alan genel kültür, alan bilgisi ve öğretmenlik meslek bilgisi derslerinin ağırlık ve muhtevalarında paralellik sağlanması gereklidir.

- Eğitim yüksekokulu öğrencilerinin (sınıf öğretmeni adayları) öğretmenlik uygulamalarının bir kısmını, mutlaka köy ilkokullarında yapmaları sağlanmalıdır.

- Aday öğretmenlerin yetiştirilmeleri için mesleğe girdiği günden başlamak kaydıyla en az bir yıl süreyle adaylık eğitime alınmaları ve başarılı olanların öğretmen olarak görevlendirilmeleri esasının benimsenmesi ve uygulamaya en kısa zamanda başlanması gereklidir.

- Öğretmenler için “Meskene Kavuşturma Projesi”nin başlatılması gereklidir.

- Kariyer düzeni ve rekabet sistemi içinde çalışkan ve başarılı öğretmenlerin, ünvan, maaş, üst göreve getirilme ve benzeri yollarla değerlendirilmesi ve mükâfatlandırılması gereklidir.

- Öğretmen Personel Kanunu çıkartılmalıdır.

- Meslekî gelişmelerden haberdar edilmeleri için öğretmenlerin meslekî yayınlara desteklenmeleri gereklidir (MEB, 1995, s.202-204).

Şura kararlarının en önemlisi diyebileceğimiz eğitim yüksekokullarının dört yıla çıkarılması, zaman içerisinde uygulamaya konulmuştur. İlkokul öğretmenleri dahil bütün öğretmenlerin, lisans

seviyesinde öğrenim görmeleri, YÖK'ün almış olduğu 23.05.1989 tarih ve 876 sayılı kararla 1989-1990 öğretim yılından itibaren uygulamaya konulmuştur. Böylece ilkokul öğretmeni yetiştiren eğitim yüksekokulları, iki yıldan dört yıla çıkarılmıştır.

Ayrıca öğretmen liselerinin sayılarının artırılması ve belli bir puan avantajıyla öğretmen yetiştiren yükseköğretim kurumlarına geçiş sağlaması yönündeki karar gerçekleşmiştir. Mevcut öğretmen liseleri "Anadolu Öğretmen Liseleri"ne dönüştürülmüş ve yeni Anadolu Öğretmen Liseleri açılmıştır.

Ancak şura kararlarında belirtilen öğretmen personel kanunu bugün bile çıkarılamamıştır.

Öğretmen yetiştirme konusu en son XII. Milli Eğitim Şurası ile 8-10 Haziran 1989 tarihleri arasında yapılan Öğretmen Yetiştirme Danışma Kurulu'nda ele alınmış, bunun sonucu olarak 23.10.1989 tarih ve 385 sayılı Kanun Hükmündeki Kararname ile "Öğretmen Eğitimi Genel Müdürlüğü" kurulmuştur (MEB, 1992, s.14-26).

16 Kasım 1989- 6 Temmuz 1991 tarihleri arasında görev yapan Akbulut Hükümeti'nin programında aşağıdaki ifadeler yer almıştır:

"Öğretmen, eğitim ve toplumun temel taşıdır. Bu mesleğin cazip hale getirilmesi için özendirici tedbirler alınmasına devam edilecektir.

Öğretmenlerin meslek içi eğitimine önem verilerek, devamlı, gelişmeleri sağlanacaktır" (RG. 20344, s.29).

Akbulut Hükümeti döneminde de öğretmenlerin meslek içi eğitimlerine devam edilmiştir.

Bu dönemde uygulanmaya konan Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Plânı'nda; "Öğretmen yetiştiren yükseköğretim kurumlarına, ortaöğretim düzeyinden kaliteli öğrencilerin yönelebilmesi için Anadolu Öğretmen Liseleri'nin, öğrencilerini daha iyi yetiştirmek için gerekli imkânlarla destekleneceği ve öğretmen olmayı tercih eden yükseköğretim öğrencilerinin 3580 sayılı kanuna göre barınma, beslenme, giyinme ve öğrenim harcı ve harçlık gibi ihtiyaçlarının karşılanacağı" (DPT, 1989, s.215) hükmü yer almıştır.

Elbette ki nitelikli öğretmen yetiştirmek için nitelikli öğrencilerin seçilmesine ihtiyaç vardır. Ancak bu gerçekleştirilememiş, istenen herkese öğretmenlik mesleği açık tutulmuştur.

15-19 Ocak 1990 tarihleri arasında toplanan XIII. Milli Eğitim Şurası'nın gündeminde öğretmen konusu yer almamıştır.

6 Temmuz 1991- 1 Aralık 1991 tarihleri arasında görev yapan I. Yılmaz Hükümeti'nin programında; " Milli Eğitim sistemimizin en önemli unsuru olan öğretmenlerimiz ile öğretim elemanlarının toplumda lâayık oldukları statüye kavuşturulmalarının gerektirdiği yönde alınan tedbirler ve sağlanan imkânlar temel alınarak bugünün ihtiyaçlarına uygun seviyeye ulaştırılması sağlanacaktır" (RG. 20921, s.12) hükümleri yer almıştır.

I. Yılmaz Hükümeti döneminde öğretmenin sosyal statüsünün yükseltilmesine çalışılmış ancak başarılı olunamamıştır. Bugün hâlâ öğretmenler toplumdaki statülerinden memnun değildir.

1 Aralık 1991- 6 Temmuz 1993 tarihleri arasında görev yapan VII. Demirel Hükümeti'nin programında; "Öğretmenlerin sendika kurmaları için gerekli Anayasal değişiklikler yapılacak, eğitimin önündeki sorunların çözümünde, uygulayıcılar olarak öğretmenlerimizin de katkısı sağlanacaktır" (RG. 21068, s.21) hükümleri yer almıştır.

Öğretmenlerin sendika kurma hakları ilk defa bu hükümet programında yer almıştır. Öğretmenlerin haklarını bilmesi ve kullanması onların niteliklerini artırabilir.

6 Temmuz 1993-13 Mart 1996 tarihleri arasında görev yapan Çiller Hükümeti'nin programında öğretmenin niteliği ile ilgili görüş bildirilmemiştir.

27-29 Eylül 1993 tarihleri arasında toplanan XIV. Milli Eğitim Şurası'nın gündeminde ilköğretim öğretmenin yetiştirilmesi konusu yer almamıştır.

Bütün hükümet programlarında öğretmenin niteliğini artırıcı politikaların yer almasına rağmen bugün bile öğretmen ve öğretmenlik mesleği ile ilgili sorunlar çözümlenmemiş, alınan tedbirlere rağmen öğretmenlik mesleği cazip hale getirilememiştir. Öğretmenliğin niteliğini olumsuz yönde etkileyen sorunları aşağıdaki şekilde

sıralayabiliriz:

- Öğretmenliğin niteliğini geliştirici hizmet-içi kursların yetersizliği,
- Öğretmenlik mesleğini ayrı bir statüye koyan konunun çıkarılamayışı,
- Öğretmenlerin başarılarını artırıcı ödüllendirmenin yetersizliği,
- Öğretmenlerin çalışma şartlarının düzenlenmeyişi, sosyal ve ekonomik yönden iyileştirmenin sağlanamayışı,
- Öğretmenlik mesleğinin standartlarının belirlenemeyişi ve niceliğin ön plânda tutulması,
- Aday öğretmenlerin staj süresinin ve rehberliğin yeterli olmayışı,
- Öğretmenlik mesleğini seçecekler için teşvik edici tedbirlerin uygulanamayışı.

4- “İlköğretimin Finansmanına İlişkin Politikalar Nasıldır?”

Alt Amacına Yönelik Bulgular ve Yorumlar:

Bu alt amaçta plânlı kalkınma döneminde ilköğretimin finansmanına yönelik politikalar incelenmiştir.

25 Haziran 1962 - 25 Aralık 1963 tarihleri arasında görev yapan II. Koalisyon veya IX. İnönü Hükümeti'nin programında ilköğretimin finansmanıya ilgili görüş bildirilmemiştir.

Birinci Beş Yıllık Kalkınma Plâni'nda ise, ilköğretime yeni bina yapımı ve mevcut binaların onarımı için kaynak ayrıldığı ve öğrenci artışlarını karşılayabilmek için gerekli yatırımların hesaplandığı belirtilmiştir.

Ayrıca Birinci Beş Yıllık Kalkınma Plâni'nda; okulların ilk yatırım ve donatım tesis maliyetinin çok yüksek olduğu, bu yüzden maliyeti düşürücü tedbirlere öncelik verileceği vurgulanmıştır (DPT, 1963, s.392).

Tablo-7

Birinci Beş Yıllık Kalkınma Plânı'nda İlköğretime

Yapılacak Yatırımlar İle İlgili Hedefler

(BinTL.)

Yıllar	İlkokullara Ayrılması Hedeflenen Kaynak (I. Kademe)	Ortaokullara Ayrılması Hedeflenen Kaynak (II. Kademe)
1963	260.000.000	42.000.000
1964	320.000.000	129.000.000
1965	307.000.000	109.000.000
1966	333.000.000	84.000.000
1967	355.000.000	133.000.000

Kaynak: DPT. Birinci Beş Yıllık Kalkınma Plânı, 1963. s.393

Yukarıda belirtildiği gibi ilköğretimin II. Kademesine yönelik olarak ortaokullardaki hedefler verilmiştir.

Tabloda da görüldüğü gibi ilkokullara ayrılan kaynaklarda her yıl artış gözlenirken, bu oran ortaokullarda değişmiştir. Dolayısıyla ilkokullar ve ortaokullarda öğrenci artışının ve okullaşma oranlarının farklı olması bu kurumlara ayrılacak olan kaynakları da etkilemiştir.

25 Aralık 1963-20 Şubat 1965 tarihleri arasında görev yapan III. Koalisyon veya X. İnönü Hükümeti'nin programında, 20 Şubat 1965-27 Ekim 1965 tarihleri arasında görev yapan IV. Koalisyon veya Ürgüplü Hükümeti'nin programında ve 27 Ekim 1965-3 Kasım 1969 tarihleri arasında görev yapan I. Demirel Hükümeti'nin programında

ilköğretimin finansmanı ile ilgili görüş bulunmamaktadır.

I. Demirel Hükümeti döneminde uygulanmaya konan İkinci Beş Yıllık Kalkınma Plânı'nda, Birinci Beş Yıllık Kalkınma Plânı'nda olduğu gibi, ilköğretime ayrılan kaynakların önemli bir oranının inşaat yatırımlarına gittiği vurgulanmış ve eğitim yapılarının genellikle tip yapılar olması ve kullanım alanlarında benzerlikler bulunması nedeniyle sağlanacak tasarrufların toplam maliyet yönünden etkili olacağı belirtilmiştir.

Ayrıca İkinci Beş Yıllık Kalkınma Plânı'nda aşağıdaki ifadeler yer verilmiştir:

"Kıt kaynaklarla eğitimin niteliğini düşürmeksizin hedeflere ulaşılması, eğitim yapılarında maliyetlerin hizmeti aksatmayacak standartlarla en düşük seviyeye indirilmesine bağlıdır. Bu amaçla, ilkokul yapılarında halk katılımı ve emanet usulü kullanılması teşvik edilecektir" (DPT, 1968, s. 415).

Tablo-8

İkinci Beş Yıllık Kalkınma Plânı'nda İlköğretime
Yapılacak Yatırımlar ile İlgili Hedefler

(Bin TL.)

Yıllar	İlkokullara Ayrılması Hedeflenen Kaynak (I. Kademe)	Ortaokullara Ayrılması Hedeflenen Kaynak (II. Kademe)
1968	537.600.000	247.600.000
1969	472.500.000	322.100.000
1970	361.000.000	427.300.000
1971	602.000.000	326.400.000
1972	226.900.000	281.600.000

Kaynak: DPT. İkinci Beş Yıllık Kalkınma Plânı, 1967. s.416

İkinci Beş Yıllık Kalkınma Plânı sonucunda gerekli yatırımların yapılamaması nedeniyle ilköğretimde okul ve derslik sorunu ikili ve üçlü öğretim yoluna gidilerek çözülmeye çalışılmıştır (DPT, 1973, s.409).

Nitelikli insan yetiştirme işi eğitim sektörüne genel bütçeden ayrılacak payın miktarı ile doğrudan ilişkili olmaktadır. Fakat hükümetler gereken yatırımları gerçekçi politikalarla uygulamaya koymadıklarından nitelikli insan yetiştirmemiz güçleşmektedir.

3 Kasım 1969-6 Mart 1971 tarihleri arasında görev yapan II. Demirel Hükümeti'nin programında ilköğretimin finansmanı ile ilgili görüş bildirilmemiştir.

6 Mart 1970- 12 Mart 1971 tarihleri arasında görev yapan III. Demirel Hükümeti'nin programında, yatılı bölge okullarının çoğaltılacağından ve bunun için gerekli yatırımların yapılacağından bahsedilmiştir (Dağlı ve Aktürk, 1988, s. 190).

Bu dönemde gerekli yatırımların yapılmasına çalışılarak, yatılı bölge okulları açılmaya başlanmıştır.

26 Mart 1971-11 Aralık 1971 tarihleri arasında görev yapan I. Erim Hükümeti'nin programında ve 11 Aralık 1971- 22 Mayıs 1972 tarihleri arasında görev yapan II. Erim Hükümeti'nin programında ilköğretimin finansmanı ile ilgili görüş bildirilmemiştir.

22 Mayıs 1972-15 Nisan 1973 tarihleri arasında görev yapan

Melen Hükümeti'nin programında; "Eğitim yatırımlarıyla ilgili politikalarımızın gerçekleştirilmesine istikrarlı, hızlı, dengeli ve plânlı bir şekilde devam edeceğiz" (Dağlı ve Aktürk, 1988, s. 241) ifadesi yer almıştır.

Bu hükümet döneminde uygulanmaya konan Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Plânı'nda; ilköğretime ayrılacak olan kaynak 378.000.000 lira olarak belirlenmiştir. Bu kaynak, ilköğretim I. Kademedede yüzde 100, II. Kademedede yüzde 50 okullaşma oranını sağlayacak şekilde ayrılmıştır. Fakat Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Plânı'nın hedeflerini gerçekleştirebilmek için ilköğretime ayrılan kaynağın 530.000.000 lira olması gerekmektedir. Aradaki 152.000.000 lira farkın diğer yatırımlardan doğacak tasarruflarla karşılanması hedeflenmiştir (DPT, 1973, s. 412).

1977-1978 öğretim yılında ilkokullardaki okullaşma oranı yüzde 87.5 olarak gerçekleşmiştir (DPT, 1979, s. 456). O halde, Üçüncü Plân dönemi sonunda ilkokullarda yüzde 100'lük okullaşma oranına ulaşamaması bize, yeterli yatırım ve uygulamaların yapılamamış olmasını göstermektedir.

14.6.1973 tarihinde kabul edilen 1739 sayılı Milli Eğitimi Temel Kanunu'nun 51. maddesi okul binalarının yapımı ile ilgilidir.

Milli Eğitimi Temel Kanunu'nun 51. Maddesinde aşağıdaki ifadeler yer almıştır:

"Her derece ve türdeki eğitim kurumlarına ait bina ve tesisler

çevrenin ihtiyaçlarına ve uygulanacak programların özelliklerine göre Milli Eğitim Bakanlığınca plânlanır ve yaptırılır.

Bu maksatla her yıl Milli Eğitim Bakanlığı bütçesine gerekli ödenek konur.

Arsa temini ile bina ve tesislerin yapım ve donatımında, devletin azami imkânlarının kullanılması yanında vatandaşların her türlü yardımlarından da yararlanır ve yardımlar teşvik edilir ve değerlendirilir" (METK, 1739, 1973, Md.51).

15 Nisan 1973- 26 Ocak 1974 tarihleri arasında görev yapan Talû Hükümeti'nin programında ilköğretimin finansmanı ile ilgili görüş bildirilmemiştir.

26 Ocak 1974- 17 Kasım 1974 tarihleri arasında görev yapan I. Ecevit Hükümeti'nin programında, halk yardımıyla yapıp da öğrenime açılmamış bulunan okul binalarının yapılış maksatlarına uygun olarak bir an önce hizmete açılacağından bahsedilmiştir.

Ayrıca I. Ecevit Hükümeti'nin programında aşağıdaki ifadeler yer verilmiştir:

"Eğitimin bütün kademelerinde sosyal adalet ve eşit imkan sağlamak amacıyla özellikle dar gelirli ailelerin çocukları için geniş bir yatılılık kredi ve burs sistemi geliştirilecek ve eğitim yatırımları yurt düzeyine dengeli olarak dağıtılacaktır" (Dağlı ve Aktürk, 1988, s. 282-283).

Ama programda belirtilen eşit imkan ve fırsat eşitliği bugün bile sağlamamıştır.

17 Kasım 1974-31 Mart 1975 tarihleri arasında görev yapan Irmak Hükümeti'nin programında, 31 Mart 1975-21 Haziran 1977 tarihleri arasında görev yapan IV. Demirel Hükümeti'nin programında ve 21 Haziran 1977-21 Temmuz 1977 tarihleri arasında görev yapan II. Ecevit Hükümeti'nin programlarında ilköğretimin finansmanı ile ilgili görüş bildirilmemiştir.

21 Temmuz 1977-5 Ocak 1978 tarihleri arasında görev yapan V. Demirel Hükümeti'nin programında, eğitim kurumları ile ilgili yatırımların, eğitimin ihtiyaçlarına cevap verecek şekilde ve zamanında gerçekleşmesi için özel tedbirlerin alınacağı vurgulanmıştır (Dağlı ve Aktürk, 1988, s. 389).

5 Ocak 1978-12 Kasım 1979 tarihleri arasında görev yapan III. Ecevit Hükümeti'nin programında ilk defa ilkokul öğrencilerinin kitap gereksinimlerinin devlet tarafından karşılanacağı belirtilmiştir (Dağlı ve Aktürk, 1988, s. 436).

Bu dönemde Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı uygulanmaya konmuştur.

Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda, III. Plan döneminde de okullarda ikili, üçlü öğretim yapılması sonucu oluşan nitelik düşüklüğünün giderilememiş olmasından bahsedilmiş ve kaynak yetersizliğine bağlı olarak yatırımların gecikmesi nedeniyle ek fiziki kapasitenin yaratılamadığı ve gerekli yatırımların zamanında yapılamadığının üzerinde durularak, ilkokul yapımında fiyat artışı

nedeniyle maliyetlerin standartları aşmış olduğu belirtilmiştir (DPT, 1979, s. 456).

Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Plânı'nda ilköğretimin I. Kademesine 7.000.000.000 lira kaynak ayrılması hedeflenmiştir (DPT, 1979, s. 458).

Ayrıca Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Plânı'nda ilköğretimin finansmanı ile ilgili olarak aşağıdaki ifadeler yer verilmiştir:

"Bir sınıfta 60'ın üstünde öğrenciyle üçlü ve ikili öğrenim yapılan, kentleşme hızının yüksek olduğu büyük kentlerde, arsa sağlanması konusuna belediyelerce öncelik verilecektir. Bu amaçla plânlarında gerekli değişikliklerin yapılması sağlanacaktır.

İlköğretim I. Kademe kitap giderleri devlet tarafından karşılanacaktır. Ayrıca, köylere ve gecekondulara hizmet götürmeye ilkokuldan başlanacak, öğrencilerin eğitim araç-gereç ve kırtasiye gereksinmesi devlet tarafından karşılanacaktır.

İlkokul yapım sürecini hızlandırmak üzere yapım sistemi üzerinde yeni düzenlemeler gerçekleştirilecektir" (DPT, 1979, s.456).

12 Kasım 1979 - 12 Eylül 1980 tarihleri arasında görev yapan IV. Demirel Hükümeti'nin programında, 20 Eylül 1980 - 13 Aralık 1983 tarihleri arasında görev yapan Ulusu Hükümeti'nin programında ve 13 Aralık 1983 - 21 Aralık 1987 tarihleri arasında görev yapan I. Özal Hükümeti'nin programında ilköğretimin finansmanı ile ilgili görüş bildirilmemiştir.

222 sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanunu'nun "İlköğretim, Gelir, Giderleri ve Planlama" ile ilgili 76. Maddesi 12.10.1983 tarih ve 2917

Sayıli Kanunla değişikliğe uğramış ve bu maddelere göre; "Devlet gelirinin %2'si, özel idare gelirinin %20'si-belediye gelirinin %5'i, köy gelirinin %10'u" ilköğretim hizmetlerine ayrılmak zorundadır (İEK, 222, Md. 76).

I. zal Hükümeti döneminde uygulanmaya konan Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Plânı'nda; belediye, valilik ve özel idarelerin Milli Eğitim Bakanlığına öncelikle şehirlerin uygun yerlerinde olmak üzere hızla okul arsası sağlanması yardımı olmalarından ve Bakanlık ile işbirliği yaparak eğitim yatırımlarına daha geniş lde katkıda bulunmalarından bahsedilmiştir.

Ayrıca Bayındırlık ve İşkn Bakanlığı'nın okul inşaatlarının ucuzlaması için projelerde düzenleme yapacağı ve inşaatlardan hızlı sonuç alınması için tedbir alacağı da vurgulanmıştır (DPT, 1985, s.216).

Yukarıda belirttiğimiz hedeflerin gerçekleşmesi için Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Plânı'nda; ilkokullara 68.000.000.000, ortaokullara ise 70.000.000.000 lira kaynak ayrılacağı belirtilmiştir.

21 Aralık 1987 - 16 Kasım 1989 tarihleri arasında görev yapan II. zal Hükümeti'nin programında ve 16 Kasım 1989 - 6 Temmuz 1991 tarihleri arasında görev yapan Akbulut Hükümeti'nin programında ilköğretimin finansmanı ile ilgili görüş bildirilmemiştir.

Akbulut Hükümeti döneminde uygulanmaya konulan Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Plânı'nda, eğitim finansmanında kamu kaynaklarına

ilave olarak kamu dışı kaynaklardan da faydalanılacağı, özel kesim ve vakıfların katkılarının artırılmasına yönelik ortam oluşturulacağı vurgulanmıştır (DPT, 1990, s.316).

Akbulut Hükümeti programında da belirtildiği gibi, ilköğretimin finansmanına katkı olması amacıyla kamu kaynaklarına ilave olarak, özel kesimden de yararlanma yoluna gidilmiştir. Bu bağış yapma veya okul açma şeklinde gerçekleşmiştir.

6 Temmuz 1991 - 1 Aralık 1991 tarihleri arasında görev yapan I. Yılmaz Hükümeti'nin programında; amaçlarını gerçekleştirmek için milli eğitime son iki yıldır ayrılan paydan daha fazla pay ayrılacağı vurgulanmıştır (RG. 20921, 1991, s.11).

1 Aralık 1991 - 6 Temmuz 1993 tarihleri arasında görev yapan VII. Demirel Hükümeti'nin programında ve 6 Temmuz 1993 - 13 Mart 1996 tarihleri arasında görev yapan Çiller Hükümeti'nin programında ilköğretimin finansmanı ile ilgili görüş bildirilmemiştir.

Buraya kadar olan bütün açıklamalardan da anlaşılacağı gibi, ilköğretimin finansmanı, ilköğretime ayrılacak olan kaynakların nereden sağlanacağı ve nasıl kullanılacağı hükümet programlarında ele alınmış, konu birkaç cümle ile geçirilmiştir. Bütün eğitim sistemimizde önemli bir yer tutan "finansman" konusunun üzerinde önemle durulmalı ve ilköğretime ayrılacak olan kaynağın nasıl artırılması gerektiği araştırılmalıdır. En önemli husus ise bu kaynağı doğru yerde ve zamanında kullanma gereğidir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

SONUÇLAR

“Plânlı Kalkınma Döneminde İlköğretim Politikalarındaki Gelişmeler” adı altında ele alınan bu araştırma 1963 ve 1995 yıllarını kapsamaktadır. Bu araştırma ile hükümetlerin programlarında ilköğretime ilişkin “okullaşma oranları”, “ilköğretimin niteliği”, “öğretmenlerin niteliği” ve “finansman” konusunda izledikleri politikalar incelenmiştir.

Ülkemizde 1963 yılından itibaren girdiğimiz plânlı kalkınma döneminden bugüne dek, hükümet programlarında, kalkınma plânlarında ve milli eğitim şuralarında ilköğretimin sorunları tartışılıp, çözüm önerileri getirilmiştir. Bu arada ilköğretimin bazı sorunlarına çözüm bulmak amacıyla, zaman zaman yasal düzenlemeler yapılmıştır. Çalışmanın başından bu kısmına kadar, hükümetlerin konuyla ilgili izlemiş oldukları politikalar saptanmış ve bunların uygulamaya yansımaları durumları değerlendirilmeye çalışılmıştır. Çalışmanın tümü ışığında aşağıdaki sonuçlar elde edilmiştir:

Hükümet programları, kalkınma planları ve milli eğitim şuralarında öngörülmüş olmasına karşın ilköğretimde fırsat ve olanak eşitliği sınırlı çabalarla yerine getirilmeye çalışılmıştır. Hükümet programlarında 1970 yılında bütün çocukların okul içine alınacağını vurgulanmasına karşılık bugün bile bu sorun çözülememiştir.

İlköğretimde okullaşma ile ilgili istikrarlı bir politika izlenmemiş ve İkinci Plân'da ilköğretimde yüzde 100 olarak hedeflenen okullaşma oranına bugün bile ulaşamamıştır. 1995 - 1996 öğretim yılında ilköğretimde okullaşma oranı yüzde 88.8 olarak, ilkokullarda bu oran yüzde 96, ortaokullarda yüzde 65.6 olarak gerçekleşmiştir.

Kalkınma plânlarında ilköğretimde okullaşma ile ilgili belirlenen hedeflere uygulamada varılamamıştır. Bunun nedenleri arasında gerçekçi politikaların saptanmış olmaması ve uygulamadaki güçlüklerin hesaba katılamaması yer almaktadır.

Hükümet programlarında ilköğretimin, ülke kalkınması açısından önemi vurgulanmış, fakat öğrenci artışlarına cevap verecek okul sayısı yeterli düzeye çıkarılamamıştır.

İlkokullarda okul sorunu ikili, hatta üçlü öğretimle giderilmeye çalışılmış, bu da niteliğin düşmesine neden olmuştur.

Yatılı bölge okullarının kurulmasıyla dağınık okullar bir çatı altında toplanmış ve niteliğin artırılması amaçlanmıştır.

Birinci Beş Yıllık Kalkınma Plânı dönemi ile Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Plânı dönemi ilköğretim sorunları arasında büyük benzerlikler bulunmaktadır. Bu bize Birinci Beş Yıllık Kalkınma Plânı'ndan günümüze kadar ilköğretimde istenilen düzeyde yol alınamadığını göstermektedir.

Plânlı dönem başından günümüze kadar kalkınma planlarında,

Milli Eğitim Şuralarında, ilköğretimle ilgili yasa ve yönetmeliklerde getirilen hedef, öneri ve hükümler birbirlerini çeşitli yönlerden tamamlar niteliktedir. Ancak ilköğretimle ilgili yasa ve yönetmeliklerin hazırlanmasında, plân hedefleri ve şura önerileri gözönüne alınarak çabuk davranılamamıştır.

Görevi, politika yapma değil de önerme olan Milli Eğitim Şurası'nın önerileri, Milli Eğitim Bakanı tarafından uygun görülürse uygulamaya konulmaktadır. Milli Eğitim Şurası önerilerinin uygulamaya aktarılmasının Bakan onayına bağlı olması nedeniyle, bir yaptırım gücüne sahip olmayan Milli Eğitim Şura önerilerinin büyük bir kısmı uygulamaya dönüştürülememiştir.

222 sayılı "İlköğretim ve Eğitim Kanunu"nun 1. Maddesi ile "ilköğretim" kavramı, eğitim literatürümüze girmiş, kanunun 3. Maddesi ile ilköğretimin 7-14 yaşlarını kapsayacağı ve zorunlu öğrenimin 8 yıl olacağı belirtilmişse de; zorunlu öğretim ilkokul seviyesinde 5 yıl olarak uygulanabilmiştir.

Plânlı kalkınma döneminden günümüze kadar ilköğretime öğretmen yetiştirme ile ilgili uygulamalar çeşitli değişikliklere uğramıştır. Bunların en önemlisi ise, öğretmen yetiştiren kurumların sürelerinin alınan kararlarla uzatılmasıdır.

Öğrenci sayısında görülen hızlı artışlar sık sık öğretmen açığının değişik kaynaklardan değişik yöntemlerle sağlanmasını zorunlu kılmış ve öğretmenliğin toplumdaki statüsünü ve niteliğini de

etkilemiştir.

Ayrıca öğretmenlik mesleğini ayrı bir statüye koyan kanun da çıkarılamamıştır.

İlköğretimle ilgili politikaların uygulamaya dönüştürülmesi için gereken yatırım ödenekleri zamanında ayrılmamış, ayrılan ödenekler ise yeterli olmamıştır.



ÖNERİLER

Bireysel ve toplumsal gelişme, sistemli bir süreç içerisinde gerçekleştirilen eğitimle sağlanabilir. Bu sistemin verimli bir şekilde çalışması ise kaynakların rasyonel kullanılmasına bağlıdır. Buna da eğitim sistemimizin ilk basamağı olan ilköğretimden başlanmalıdır.

İlköğretimin niteliğini artırarak üst düzeydeki eğitim basamaklarına da nitelikli öğrenciler yetiştirmiş oluruz. Bu bakımdan konuyla ilgili birtakım hususlar önerilebilir:

Milli Eğitim Şuraları'nda ilköğretimin niteliğini artırıcı yönden alınan kararlar, **politik sebepler yüzünden engellenmemeli, gereken incelemeler yapılarak hayata geçirilmelidir.**

İlköğretimin **sekiz yıla çıkarılması çalışmaları biran önce bitirilmeli ve bütün yurttan uygulanabilmelidir.**

Bugün bile niceliksel açıkları kapatmak amacıyla kısa süreli kurs uygulamaları ve öğretmenlik formasyonu almamış olan diğer fakülte mezunlarının öğretmen olarak atanması gibi uygulamalar görülmektedir. **Bu tür uygulamalara geçilmesi için, diğer fakülte mezunlarından ilkokul öğretmenliği yapacak olan kişilerin çocuk sevgisi, öğretme hevesi ve eğitimi önemsemesi gibi durumları eğitimin niteliği açısından araştırılmalıdır.**

Öğretmenliği ayrı bir statüye koyan ve gerçek değerine kavuşturan **personel kanunu** biran önce çıkarılmalıdır.

İlköğretimin etkili bir şekilde işleyebilmesi için **ödeneklerin tahsisinin eksiksiz ve yeterlilikle zamanında yapılması** gereklidir.

Ayrıca sosyal etkinliklerle özel sektörün de teşviki sağlanmalıdır.

Okul - veli diyalogu iyi kurulmalı, böylece velilerin mali desteği sağlanmalıdır.



KAYNAKÇA

Adem, Mahmut. **Demokratik Laik Çağdaş Eğitim Politikası**. Ankara:

Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Fakültesi, 1995.

—— **Ulusal Eğitim Politikamız ve Finansmanı**. Ankara: Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları No:172, Ankara Üniversitesi Basımevi, 1993.

Ayaz, Nevzat. **Milli Eğitim Bakanlığı. Araştırma Plânlama Koordinasyon Kurulu Başkanlığı, Plân ve Bütçe Komisyonunda Milli Eğitim Bakanlığı 1996 Yılı Bütçe Görüşmeleri**, Ankara: Ders Aletleri Yapım Merkezi Matbaası. 12 Kasım 1993.

Baloğlu, Zekai. **Türkiye’de Eğitim**. Ankara: TÜSİAD, 1990.

Başaran, İbrahim Ethem. **Temel Eğitim ve Yönetimi**. Ankara: Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Fakültesi. Yayın No:112, Sevinç Matbaası, 1982.

—— **Türkiye Eğitim Sistemi**. Ankara: 1993.

Bilgen, H. Nihat. **Çağdaş ve Demokratik Eğitim. Ders Geçme Kredi Uygulaması**. Ankara: Milli Eğitim Basımevi, 1994.

—— **İlköğretim Okulu Araştırması**. Ankara: Cilt-1. İlköğretim Genel Müdürlüğü, 1986.

Bilhan, Saffet. **Eğitim Sosyolojisi**. Ankara: Ankara Üniversitesi, Dil ve

Tarih Coğrafya Fakóltesi, Yayın No:352. 1986.

Cicioğlu, Hasan. **Türkiye Cumhuriyetinde İlk ve Ortaöğretim (Tarihi Gelişimi)**. Ankara: İkinci Baskı, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakóltesi, Yayın No: 140, 1985.

Cordan, Bener. "Türk Milli Eğitim Sisteminde Yapısal Değışiklikler" **Milli Eğitim - Eğitim - Sanat - Kültür Dergisi**. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları: 2989, Milli Eğitim Basımevi, 1995

Dağlı, Nuran ve Belma Aktürk. **Hükümetler ve Programları II. Cilt (1960-1980)**. Ankara: TBMM Basımevi, 1988.

— **Hükümetler ve Programları III. Cilt (1980-1987)**. Ankara: TBMM Basımevi, 1988.

DPT. **Birinci Beş Yıllık Kalkınma Plânı (1963-1967)**. Ankara: DPT Yayınları, 1963.

— **İkinci Beş Yıllık Kalkınma Plânı (1968-1972)**. Ankara: DPT Yayınları, 1968.

— **Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Plânı (1973-1977)**. Ankara: DPT Yayınları, 1973.

— **Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Plânı (1979-1984)**. Ankara: DPT Yayınları, 1979.

— **Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Plânı (1985-1989)**. Ankara: DPT Yayınları, 1985.

- **Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Plânı (1990-1995).** Ankara: DPT Yayınları, 1989.
- **Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Plânı (1996-2000).** Ankara: DPT Yayınları, 1995
- **1964 Yılı Programı.** Ankara: DPT Yayınları, 1964.
- **1966 Yılı Programı.** Ankara: DPT Yayınları, 1966.
- **1981 Yılı Programı.** Ankara: DPT Yayınları, 1981.
- **1985 Yılı Programı.** Ankara: DPT Yayınları, 1985.
- **1987 Yılı Programı.** Ankara: DPT Yayınları, 1987.
- **1991 Yılı Programı.** Ankara: DPT Yayınları, 1991.
- **1993 Yılı Programı.** Ankara: DPT Yayınları, 1993.
- **1994 Yılı Programı.** Ankara: DPT Yayınları, 1994.
- Dorothy, Rich. **Megaskills.** Boston Massachhetss: USA, 1988.
- Güçlüol, Kemal. "Kalkınmada Eğitimin Rolü" Malatya: İnönü Üniversitesi. **Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Sempozyumu Bildiriler,** 1989.
- Hatinoğlu, Süleyman. Ankara: **Milli Eğitim Bakanlığı 1994 Bütçe Görüşmeleri,**1993.
- İlköğretim ve Eğitim Kanunu.** 1983.

Kalaycı, Nurdan. "Cumhuriyet Dönemi İlköğretim Politikaları (1923-1980)" (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1986.

MEB. Araştırma, Planlama ve Koordinasyon Kurulu Başkanlığı. Kalkınma Plânlarında Eğitim. Ankara: Milli Eğitim Basımevi, 1993.

—— **Milli Eğitim Bakanlığı Brifingi.** Ankara: 1990.

—— **Onbeşinci Milli Eğitim Şurası Hazırlık Dökümanı -1 (Ön komisyon Raporları), 2000'li Yıllarda Türk Milli Eğitim Sistemi.** Ankara: Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı. Şura Genel Sekreterliği, 1995

—— **Milli Eğitim Politikaları ve Şuralar.** Ankara: Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı. Şura Genel Sekreterliği. Milli Eğitim Basımevi, 1996.

—— **Öğretmen Yetiştirmede Koordinasyon.** Ankara: Talim ve terbiye Kurulu Başkanlığı, 1992.

—— **XV. Milli Eğitim Şurası, 2000'li Yıllarda Türk Milli Eğitim Sistemi, Raporlar, Görüşmeler, Kararlar.** İstanbul: Talim ve terbiye Kurulu Başkanlığı, Milli Eğitim Basımevi, 1996.

—— **Milli Eğitim Şuraları (1939-1993).** Ankara: Talim ve terbiye Kurulu Başkanlığı Şura Genel Sekreterliği, Milli Eğitim Basımevi, 1995.

_____ **Tebliğler Dergisi 1258.** 1963.

_____ **Tebliğler Dergisi 1409.** 1966.

_____ **Tebliğler Dergisi 1830.** 1975.

_____ **1968 İlkokul Programı.** Ankara: 1968.

_____ **1996 Yılı Bütçe Raporu.** Ankara: 1996.

Milli Eğitim Temel Kanunu, 1973.

Resmi Gazete. 20921, 1991.

_____ 20344, 1989.

_____ 21068, 1991.

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası. 1961.

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası. 1982.

Tural, Necla. "Plânlı Dönemde Temel Eğitim ve Orta Öğretimin Yeniden Düzenlenmesi İle İlgili Politika ve Uygulamalar" (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara: 1987.

Tütengil, Cavit Oran. "Eğitim Politikasından Ne Anlamaktayız?" **Ulusal Eğitim Politikamız Türk Eğitim Derneği II. Eğitim Toplantısı, 25-26 Ekim 1978, Bildiri.** Ankara: Türk Eğitim Derneği Bilim Dizisi No: 2, 1979

Ülker, Halil. "Cumhuriyet Dönemi Eğitim Politikaları". **Türkiye I. Eğitim Felsefesi Kongresi 5-8 Ekim 1994. Bildiri.** Van: Yüzüncü Yıl

Üniversitesi Eğitim Fakültesi, 1994.

Üstündağ, Mustafa. "Sekiz Yıllık Okul İçin Nedenler, Hedefler, İlkeler, Fonksiyonlar." **Sekiz Yıllık Okul Denemesi Tebliğ Özetleri.**

Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Eğitim Birimi Müdürlüğü, 1972.

